

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Kekkonen Marjatta
Hirvonen Salla
(toim.)

TYÖPAPERI

Perhetutkimuksen päivät 2016 — Moninaiset perheet

Abstraktikirja

TYÖPAPERI 9/2016

Marjatta Kekkonen & Salla Hirvonen (toim.)

Perhetutkimuksen päivät 2016
– Moninaiset perheet
Abstraktikirja

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

© Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-302-639-1 (verkkojulkaisu)
ISSN 2323-363X (verkkojulkaisu)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-639-1>

Helsinki, 2016

Tiivistelmä

Marjatta Kekkonen & Salla Hirvonen (toim.). Perhetutkimuksen päivät – Moninaiset perheet. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 9/2016. 85 sivua. Helsinki 2016.

ISBN 978-952-302-639-1 (verkkojulkaisu)

Perhetutkimuksen päivien ohjelma koostuu puheenvuoroista ja työryhmäesityksistä. Vuoden 2016 Moninaiset perheet -konferenssissa perheiden monimuotoisuutta ja tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia avaa perhesosiologian professori Lynn Jamieson, Edinburghin yliopistosta. Professori Jamieson toteaa, että sosiologinen perhetutkimus on siirtynyt perherakenteiden tutkimisesta perhesuhteiden käytäntöjen ja ominaisuuksien tutkimukseen. Jamieson myös kysyy, uhkaako perhesuhteisiin keskittyvä tutkimus laiminlyödä perheiden eriarvoisuutta tuottavien rakenteiden tutkimisen. Professori Margaret O'Brien paneutuu toiseen päivän puheenvuorossaan isyyden monimuotoistumiseen ja murrokseen kotona ja työelämässä. Suomalaisen isien isyyden kokemuksista ja tarinoista puhuu tutkijatohtori Petteri Eerola. Erilaisten perheiden asemaa lainsäädännössä ja palveluissa avaavat erikoistutkija Eeva Nykänen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta ja projektipäällikkö Anna Moring, Monimuotoiset perheet ry:stä.

Tutkimuspäivät avaa Tuire Santamäki-Vuori, Hyvinvointi-osaston johtaja, Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta sekä professori Kimmo Jokinen, Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskuksesta. Päivien perinteeseen kuuluvan väitöskirjapalkinnon jakaa professori emerita Lea Pulkkinen, Jyväskylän yliopistosta. Tutkimuspäivien lopuksi käydään taiteilijoiden ja tutkijoiden kesken dialogia taiteen ja tieteen perhekuvista ja perhetarinoista.

Moninaiset perheet 2016 -päivillä järjestetään 13 työryhmää ja yhteensä 20 työryhmäsessiota. Työryhmien valmistelusta, koordinaatiosta ja toteuttamisesta vastaavia koordinaattoreita on kaikkiaan 22 ja työryhmäesityksiä yhteensä 80. Työryhmissä perhettä tutkitaan perhesuhteiden, vanhemmuuden, palvelujen, maahanmuuttajaperheiden, sateenkaarivanhemmuuden, tunteiden, läheisen menetyksen, riippuvuuden, lähisuhdeväkivallan sekä lastenhoidon järjestämisen ja työn ja perheen yhteen sovittamisen näkökulmista.

Affektit moninaisissa parisuhteissa -työryhmässä tarkastellaan, mitä affekteilla, emootioilla ja tunteilla saadaan aikaan monimuotoisissa parisuhteissa, ja mitä affektit nostavat esiin intiimisuhteiden dynamiikasta.

Isätyöryhmässä tarkastellaan, miltä isyys näyttää ja mitä isille kuuluu vuonna 2016 sekä kuinka saada aiempaa laaja-alaisempaa tietoa moninaisista isyyksistä ja isänä olon tavoista.

Kuka lasta hoitaa? -työryhmässä pohditaan lastenhoidon ja kasvatuksen järjestämisen kysymyksiä niin arkisten käytäntöjen kuin kulttuuristen ja yhteiskunnallisten rakenteiden näkökulmista sekä tasa-arvon, arkisten valintojen kuin palvelu- ja etuusjärjestelmien näkökulmista.

Lapsi- ja perhepalvelut -työryhmässä tarkastellaan, miten erilaiset lapsiperheet kokevat palvelut ja miten heidät kohdataan palveluissa.

Lapsiperheet, joissa on vammaisen lapsi -työryhmässä kysytään, miten vammaisten lasten ja perheiden asemaa ja osallisuutta voidaan vahvistaa palveluissa.

Moninaiset äidit – yksiulotteinen äitiys -työryhmässä tutkitaan, millaisten ihanteiden puristuksissa naiset elävät ja murtuu kulttuurinen oletus äidin ensisijaisesta vastuusta lapsensa hyvinvoinnista.

Perheväkivallan monet kasvot -työryhmään on koottu eri tieteenalojen tutkimustietoa ja ammatillisia käytäntöjä kuvaava puheenvuoroja, joissa esitellään perheissä ja lähisuhteissa esiintyvää väkivaltaa, kuten lasten kaltoin kohtelua tai naisten tai miesten kokemaa väkivaltaa.

Riippuvuus perheessä – läheisen näkökulma -työryhmä on kiinnostunut siitä, mitä vaikutuksia erilaisilla riippuvuuksilla ja niihin kietoutuvilla ongelmilla on läheisiin, kuten lapsiin, vanhempiin, sisaruksiin tai isovanhempiin.

Sateenkaariperheiden lapset ja vanhemmat -työryhmässä esitellään sateenkaariperheiden lasten hyvinvointia sekä kysytään, mitkä ovat sateenkaarivanhemmuuden erityispiirteet, millaista tukea ja osallisuutta vanhemmat kaipaavat.

Surevan perheen kohtaaminen -työryhmässä käsitellään, mitä perheenjäsenen kuolema tarkoittaa perheessä ja miten kohdata ja tukea surevia perheitä huomioiden perheiden monimuotoisuus.

Vanhemmuuden tuki -työryhmässä kysytään, millaista tukea vanhemmat kaipaavat ja tarvitsevat ja miten äitejä ja isiä voidaan parhaiten tukea erilaisissa elämäntilanteissa ja minkälaisia yhteyksiä tuella on lasten ja vanhempien hyvinvointiin.

Työ, perhe ja muu elämä: yhteensovittamisen moninaiset käytännöt -työryhmässä keskustellaan siitä, miten perhe ja muu elämä näkyy työpaikoilla, eri ammattiasemissa ja työntekijäryhmillä sekä miten tutkimuksessa huomioidaan perhekäytännöissä tapahtuneet muutokset.

Maahanmuuttajataustaiset perheet – etnisten vähemmistöjen perhe-elämää Suomessa -työryhmässä pohditaan, millaista on elää perheellisenä maahanmuuttajataustaisena äitinä, isänä ja lapsena Suomessa, millaista lapsuutta etnisten vähemmistöjen lapset elävät ja kenellä on oikeus perheeseen ennen kokemattoman pakolaistulvan aikana.

Päivät päättyvät Taiteen ja tieteen tarinat ja kuvat perheiden moninaisuudesta – yhteinen dialogi keskusteluun, jossa valokuvaaja Lari Järnefelt, ohjaaja ja käsikirjoittaja Outi Rousu sekä kirjailija Pauliina Vanhatalo keskustelevat yhdessä tutkijoiden Anna Liisa Aho, Tampereen yliopisto, Eija Sevon, Jyväskylän yliopisto ja Salla Toppinen-Tanner, Työterveyslaitos sekä yleisön kanssa tämän ajan perheistä ja vanhemmuudesta.

Avainsanat: perhe, perhetutkimus, vanhemmuus, monimuotoisuus, lapsi

Sisällys

Tiivistelmä.....	3
Perhetutkimuksen päivät 2016 – Moninaiset perheet.....	8
Tapahtumatiedot.....	9
Ohjelmatoimikunta.....	10
Ohjelma.....	11
Avaussanat.....	13
Pääpuhujat.....	17
Työryhmien aikataulu.....	21
Työryhmien abstraktit.....	32
AFFEKTIT MONINAISISSA PARISUHTEISSA.....	32
Parisuhteen tunnesäännöt.....	32
Eturauhassyöpöpotilaiden ja heidän puolisoitensa parisuhde syöpädiagnoosin varmistuttua.....	33
Jännitteiset lesbosuhteet tunnesuhteina.....	33
Sukupuolittuneiden parisuhdekäytäntöjen muuttaminen vaatii affektiivisen epämukavuuden sietämistä.....	34
ISÄTUTKIMUS.....	35
Ikääntyvä isyys Suomessa – ensimmäistä kertaa isäksi tulleet Suomessa vuosina 1987–2009.....	35
Vertaisten merkitys vauva- ja leikki-ikäisten lasten isille.....	36
Nuorten isien muutokuvat.....	36
Monikkoisien tunteita ja kokemuksia pikkulapsiperheen arjesta.....	37
”Oonhan mä niitten isä mutta en semmonen isä mikä mä haluaisin olla” – vankilassa olevien miesten tarinoita isyydestä.....	37
”Isissä on kaikki parasta, paitsi se kun se hermoaa, valittaa ja huutaa” – lasten käsityksiä isistä ja vähän muistakin miehistä.....	38
LAPSIPERHEET, JOISSA VAMMAINEN LAPSI.....	39
Näkymätön näkyväksi – palvelujärjestelmien sokea piste.....	39
Perhekeskeisen kotouttamistyön tarinat – vammaisten lasten ja heidän perheidensä tukeminen.....	40
Perheen näkökulma kouluikäisten lasten Asperger-kuntoutuksessa.....	40
Erityislapsiperheiden palveluohjaus.....	41
Kehitysvammaisen lapsen isänä oleminen.....	41
Vanhempien asiantuntemus vammaisten lasten hoidon suunnittelussa.....	42
Perheen rooli CP-vammaisten lasten kuntoutuksen suunnittelupalaverissa.....	43
Kuka kuulisi mua? – myös vammaisten lasten sisarukset tarvitsevat huomiota.....	43
Kiikku -vauvaperhetyömalli ja vauvaperhetyöntekijöiden koulutuksen kehittäminen.....	44
MONINAISET ÄIDIT – YKSIULOTTEINEN ÄITIYS?.....	45
”Kai se on joku sosiaalinen normi, että haluaa lapsen” – adoptioäitien puhetta ajasta ennen lasta....	45
”Tarpeeksi hyvä” vammainen äiti.....	46
Äitipuolet kertomuksissa – neuvotteluja relationaalisuudesta.....	46
Äitejä suomalaisen yhteiskunnan murroksissa.....	46
Suurperheen äitiydestä naisen minä-projektiksi.....	47
”Hyvän äidin ideaali” Äitiyden rakentuminen pitkän lapsettomuuden jälkeen.....	47
Kenellä on oikeus olla äiti? Äitiys sijaissyntyysjärjestelyissä.....	48
Välähdyksiä huostaanotettujen lasten äitien kokemuksista.....	49
Äidit ja lapset vankilassa – äitiyttä koskevia neuvotteluja ja käytäntöjä vankilaympäristössä.....	49
Kuka suojelee äitiä.....	50

PERHEVÄKIVALLAN MONET KASVOT	51
Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät: hoitosuositus	51
Miesten kokemuksia naisten tekemästä parisuhdeväkivallasta	51
Nainen perheväkivallan tekijänä – kokemus itsestä	52
Maria Akatemian Demeter-työ naisille, jotka käyttävät tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa.....	53
RIIPPUVUUS PERHEESSÄ – LÄHEISEN NÄKÖKULMA	54
Rahapelihaitat suomalaisessa väestössä läheisnäkökulmasta	54
Seurantatutkimus vanhempien mukana päihdehoidossa olleista lapsista	55
Parisuhteen mutkikas polku peliongelman varjossa	55
Päihdeongelmaisten vanhempien lasten näkemykset avusta ja tuesta	56
Mitä tehdä kun asiakkaan läheisellä on rahapeliongelma?	56
Kun korttitalo sortuu – ongelmapelaamisen vaikutukset parisuhteeseen ja perhe-elämään	57
Vanhempien ongelmallinen alkoholinkäyttö nuorten kokemana	57
SATEENKAARIPERHEIDEN LAPSET JA VANHEMMAT	58
Sateenkaariperheiden lasten hyvinvointi	58
Sateenkaarilapsi perheessä	58
Sateenkaarivanhemmuus kansainvälisessä tutkimuksessa	59
SUREVAN PERHEEN KOHTAAMINEN	60
Läheisensä menettäneen nuoren suru ja kokemus ryhmävertaistuesta	60
Surun sylissä – surukäsitykset ja elämäntilanne menetyskokemuksen määrittäjinä.....	61
Ammattilaisten tiedon lisääminen lapsikuolemaperheiden tukemisesta.....	61
Surevien moniammatillinen tukeminen läheisen kuoleman jälkeen.....	62
VANHEMMUUDEN TUKI.....	63
Mentalisaatioteoriaan perustuva Vahvuutta vanhemmuuteen -perheryhmä vanhemmuuden tukena. 63	
Vanhempien akademia® – kolmitasoinen vanhemmuuden varhaisen tuen malli	64
Lapset puheeksi -keskustelun jalkautuminen terveydenhoitajan työhön Pohjois-Pohjanmaalla.....	64
Eron jälkeiseen yhteistyövanhemmuuteen tukemisen haasteet ja mahdollisuudet	65
Uusperheen parisuhde ja koulutuksellisen intervention mahdollisuudet sen tukemiseen	65
Being too good of a parent: Connecting parenting style to family well-being.....	66
Avioeron elämänmuutoksesta selviytyminen	67
KUKA LASTA HOITAA?	68
Suomalainen lastenhoitopolitiikka – tasa-arvo, toimijat ja jännitteet.....	68
Lastenhoitoratkaisut, kun työtä ei ole tai se on osa-aikaista.....	69
Kuka hoitaa lasta Helsingissä? – tilastonäkökulma.....	69
Lastenhoidon huolikehykset	70
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma vanhempien kirjoituksissa	70
Lasten näkemyksiä päiväkotiarvensa muotoutumiseen	71
Varhaiskasvatuksen yhteiskunnalliset merkitykset tulosvastuullisuuden aikakaudella.....	71
TYÖ, PERHE JA MUU ELÄMÄ: YHTEENSOVITTAMISEN MONINAISET KÄYTÄNNÖT.....	73
Yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti kestävä tulevaisuuden työelämä	73
Isyysdiskurssit organisaatio- ja johtamiskontekstissa – media-analyysi vuosilta 1990–2015	74
Työpaikkojen asenteet ja käytännöt isien perhevapaiden esteinä?	74
Perheystävällinen työpaikka -ohjelma.....	75
Panostus uraan ja perheeseen korkeasti koulutettujen äitien näkökulmasta.....	75
Omaistaan tai läheistään hoitavan työntekijän työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen työterveysyhteistyössä	76
Perhemyönteiset käytännöt ja kulttuuri suomalaisilla työpaikoilla	76
Perhevapaalla olevat osaajat kannattaa sitouttaa työorganisaatioon.....	77

Miten kansainvälinen työmatkustaminen vaikuttaa työn ja perheen väliseen tasapainoon	77
Töissä maailmalla – lyhytkestoiset ulkomaankomennukset työn ja yksityiselämän yhteensovittamisen haasteena?	78
Ulkomaantyöskentelyn vaikutukset mukana seuraavan puolison ja perheen hyvinvoinnille	78
LAPSI- JA PERHEPALVELUT	80
Lasta odottavien perheiden kokemuksia varhaisraskauden ultraäänitutkimuksesta	80
Perheessä ADHD-oireinen – kokemuksia palvelujärjestelmistä	80
Nuorten kokema pääsy kouluterveydenhoitajan vastaanotolle	81
Vanhempien osallisuus ja sen vahvistaminen lasten ja perheiden palveluissa	82
MAAHANMUUTTAJATAUSTAISET PERHEET – ETNISTEN VÄHEMMISTÖJEN PERHE- ELÄMÄÄ SUOMESSA	83
Ryhmätoiminta ja toiminnalliset menetelmät tukevat turvapaikanhakijaperheitä	83
Hyvinvointi rajat ylittävän perhe-elämän ja islamilaisen perheoikeuden käytäntöjen kontekstissa ...	84
Sukupolvisuhteet, neuvottelu ja sosiaalinen kontrolli maahanmuuttotautaisissa perheissä	84
Maahanmuuttajataustaisten nuorten tärkeät ihmissuhteet vanhempiin, ikätovereihin ja opettajiin	85

Perhetutkimuksen päivät 2016 – Moninaiset perheet

Perheiden moninaisuudella voidaan viitata perheenjäsenten etniseen tai kielelliseen vähemmistöasemaan, esimerkiksi saamelais- ja romaniperheet tai suomenruotsalaiset perheet. Perheiden moninaisuus on kuitenkin monikerroksinen ilmiö laajentuen ydinperheen ideaalista irtoaviin uudenlaisiin perhemuotoihin ja perhemalleihin: yksinhuoltajaperheet, vuoroasumisperheet, uusperheet ja sateenkaari-perheet, yksin lapsen hankkivien naisten perheet, adoptioperheet, sijaisperheet tai maahanmuuttaja- ja monikulttuuriset perheet. Monimuotoisuuden kirjoa lisäävät myös erillään asuvat LAT -perheet, monikkoperheet tai tahattomasti lapsettomat perheet. Perheitä on siis moneksi.

Perheiden moninaistuminen näkyy myös perheenjäsenten välisten suhteiden muutoksina. Perhesuhteet monimuotoistuvat, kun biologinen, juridinen, sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus eivät enää yhdisty yhteen ja samaan henkilöön. Lapsen perheeseen voi kuulua biologinen vanhempi, uusperheen myötä tullut sosiaalinen vanhempi tai keinohedelmöityksen tai adoption kautta tullut juridinen vanhempi. Vanhemmuuden tehtävien eriytyminen on usein yhdistetty isiin, mutta myös äidin ja lapsen roolit käyvät läpi perheen moninaistumisia. Moninaiset perheet -näkökulma viittaa siten myös perheroolien ja perhesuhteiden muutoksiin ja murrokseen. Tällöin ollaan kiinnostuneita siitä, minkälaisia sosiaalisia ja psykologisia suhteita ja prosesseja moninaisissa perheissä eletään ja koetaan. Perheiden moninaistuminen heijastuu laajasti palveluihin, työelämään ja yhteiskuntaan. Keskeiseksi kysymykseksi nousee, millä tavoin perheiden moninaisuutta voidaan teoreettisesti lähestyä ja mitä puolia tutkimuksessa halutaan tuoda esiin.

Perheiden monimuotoisuus tunnistetaan myös vuonna 2016 käynnistyvässä Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmassa, joka on yksi pääministeri Juha Sipilän hallituksen kärkihankkeista. Muutosohjelmassa perheiden monimuotoisuudella viitataan edellä mainittujen perhemuotojen lisäksi monikulttuuriin ja maahanmuuttajaperheisiin, yksin, ilman huoltajaa maahan tulleisiin alaikäisiin, monilapsisiin perheisiin, adoptio- ja sijaisperheisiin sekä vammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten ja nuorten perheisiin. Muutosohjelman tavoitteena on kehittää palveluja ottamaan huomioon perheiden moninaisuus, myös sukupuolen moninaisuus huomioon ottaen. Palvelujen kehittämiseksi tarvitaan sekä teoreettista että käytäntölähtöistä tutkimusta ja tiedontuotantoa moninaisten perheiden tarpeista ja elämäntilanteista.

Perhetutkimuksen päivien valmistelusta ja koordinaatiosta on vastannut Lapset, nuoret ja perheet -yksikkö Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta. Päivät järjestetään ensimmäistä kertaa Helsingissä. Perinteisesti päivien järjestämisestä on vastannut Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on valmistellut päivät yhteistyössä Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskuksen ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun kanssa. Tapahtuman tuominen pääkaupunkiseudulle merkitsee, paitsi konferenssin maantieteellistä laajentamista, myös perhetutkimuksen voimavarojen verkostoivaa yhdistämistä.

Perhetutkimuksen päivät on tarkoitettu tutkijoille ja opiskelijoille, alan ammattilaisille sekä kaikille, jotka ovat kiinnostuneita perheitä, perhesuhteita, isyyttä, äitiyttä, vanhemmuutta, lapsi- ja perhepalveluja sekä perheen, lastenhoidon ja työelämän yhdistämistä koskevasta tutkimuksesta. Päivien pääluennoilla ja lukuisissa työryhmissä osallistujat saavat tietoa uusimmasta perhetutkimuksesta ja kehittämistoiminnasta.

Tapahtumatiedot

Perhetutkimuksen päivät järjestetään Helsingissä ja päivien koordinoinnista vastaa Lapset, nuoret ja perheet -yksikkö, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Joka toinen vuosi toteutettavat tutkimuspäivät ovat Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskuksen käynnistämä tapahtuma. THL on valmistellut päivät yhteistyössä Jyväskylän yliopiston ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun kanssa.

Perhetutkimuksen päivät on tarkoitettu tutkijoille ja opiskelijoille, alan ammattilaisille sekä kaikille, jotka ovat kiinnostuneita perheitä, perhesuhteita, isyyttä, äitiyttä, vanhemmuutta, perhepalveluja sekä perheen, lastenhoidon ja työelämän yhdistämistä koskevasta tutkimuksesta. Päivien pääluennoilla ja lukuisissa työryhmissä osallistujat saavat tietoa uusimmasta tutkimuksesta ja kehittämistoiminnasta. Päivien pääkieli on suomi, osa ohjelmasta on englanniksi.

Järjestäjät	Terveiden ja hyvinvoinninlaitos (THL) yhteistyössä Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskuksen ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun kanssa.
Sijainti	Helsinki, Finlandia talo, Mannerheimintie 13e, ovi M1, 00100 Helsinki, https://www.finlandiatalo.fi/fi . Katso lyhin reitti ja kulkuneuvo www.reittiopas.fi
Verkkosivut	Lisätietoa Perhetutkimuksen päivistä: https://www.thl.fi/perhetutkimuksen-paivat
Palaute	Toivomme sinun antavan meille palautetta, jotta voimme kehittää Perhetutkimuksen päiviä entistä kiinnostavimmiksi. Palautelomake löytyy <i>päivien jälkeen</i> osoitteesta https://www.thl.fi/perhetutkimuksen-paivat
Muuta	Sammutathan matkapuhelimesi luentojen ajaksi.

Ohjelmatoimikunta

Vuoden 2016 Perhetutkimuspäivien suunnittelusta ja ohjelmavalmisteluista on vastannut ohjelmatoimikunta. Ohjelmatoimikuntaan kuuluvat edustajat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta, Jyväskylän yliopistosta ja Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Päivien pääkoordinaattori on Marjatta Kekkonen. Ohjelmatoimikunnan jäsenet ovat:

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Kekkonen Marjatta, erityisasiantuntija, Lapset, nuoret ja perheet -yksikkö

Lammi-Taskula Johanna, yksikön päällikkö, Lapset, nuoret ja perheet -yksikkö

Lindberg Päivi, kehittämisspäällikkö, Lapset, nuoret ja perheet -yksikkö

Perälä Marja-Leena, tutkimusprofessori, Lapset, nuoret ja perheet -yksikkö

Salmi Minna, tutkimuspäällikkö, Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö

Kallinen Eeva-Liisa, tiedottaja, Viestintä -yksikkö

Keskinen Mervi, assistentti, Lapset, nuoret ja perheet -yksikkö

Jyväskylän yliopisto

Jokinen Kimmo, professori, Perhetutkimuskeskus

Sevon Eija, tutkijatohtori, Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Moilanen Johanna, yliopettaja, Hyvinvointiyksikkö

Ohjelma

Maanantai 11.4.2016

09.30	Ilmoittautuminen Sali A Puheenjohtaja Kimmo Jokinen, professori, Jyväskylän yliopisto
12.00–12.30	Perhetutkimuspäivien 2016 avaus Avaussanat, Hyvinvointi moninaisissa perheissä Tuire Santamäki-Vuori, johtaja, Hyvinvointiosasto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos Perhetutkimuskeskuksen tervehdys Kimmo Jokinen, professori, Perhetutkimuskeskus, Jyväskylän yliopisto
12.30–13.30	Personal Relationships in Diverse Families of Modern Societies Lynn Jamieson, professor, Sociology of Families and Relationships, The University of Edinburgh
13.30–13.40	Keskustelu
13.40–14.15	Perheiden moninaisuus lainsäädännön näkökulmasta Eeva Nykänen, johtava asiantuntija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
14.15–14.45	Kahvi
14.45–15.15	Monimuotoisten perheiden kohtaaminen palveluissa Anna Moring, projektipäällikkö, Monimuotoiset perheet ry
15.15–15.30	Väitöskirjapalkinnon jakaminen Lea Pulkkinen, professori emerita, Jyväskylän yliopisto
15.30–15.45	Väitöskirjapalkinnon saajan puheenvuoro
16.00–18.00	Työryhmät
19.00–21.00	Iltatilaisuus , Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, os. Mannerheimintie 166 Musiikkiesitys: Cafe de Abejas -duo Buffet-tarjoilu

Tiistai 12.4.2016

9.00–11.00	Työryhmät
11.00–12.00	Lounas Sali A Puheenjohtaja Johanna Lammi-Taskula, yksikön päällikkö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
12.00–12.45	Diverse Fatherhood: change and continuity Margaret O'Brien, professor of Child and Family Policy, University College London, Director of Thomas Coram Research Unit, UK
12.45–13.00	Keskustelu
13.00–13.30	Moninainen isyys: kertomukset ja kokemukset Petteri Eerola, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto
13.30–13.40	Keskustelu
13.40–14.50	Taiteen ja tieteen tarinat ja kuvat perheiden moninaisuudesta – yhteinen dialogi Lari Järnefelt, valokuvaaja, Taistelutarinat – perheitä jotka taistelevat syöpää vastaan -kuvasarja Outi Rousu, ohjaaja, käsikirjoittaja, Mun perhe ja Sydäimestä asti -dokumenttielokuvat Pauliina Vanhatalo, kirjailija, Keskivaikea vuosi -kirja Anna Liisa Aho, yliopisto-opettaja, dosentti, Tampereen yliopisto Eija Sevon, tutkijatohtori, Jyväskylän yliopisto Salla Toppinen-Tanner, johtava asiantuntija, Työterveyslaitos Facilitaattorit Marjatta Kekkonen, erityisasiantuntija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos Päivi Lindberg, kehittäispäällikkö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos Katriina Bildjuschkin, asiantuntija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
14.50	Perhetutkimuspäivien 2016 päätössanat
15.00	Kahvi

Avaussanat

Tuire Santamäki-Vuori, johtaja
Hyvinvointiosasto
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos

Lämpimästi tervetuloa 15. perhetutkimuksen päiville! Tähän asti perhetutkimuksen päivät on järjestetty Jyväskylässä, nyt täällä Helsingissä. THL vastaa ensi kertaa päivien järjestämisestä ja koordinoinnista, mutta valmistelua on tehty tiiviissä yhteistyössä Jyväskylän yliopiston ja ammattikorkeakoulun kanssa. Haluankin kiittää kumppaneitamme hyvästä ja tuloksellisesta yhteistyöstä päivien järjestelyissä.

Perhetutkimus on näkökulmiltaan monitieteistä. Tänä vuonna päivien teemaksi on valittu moninaiset perheet. Perhemuodot ovat nopeasti moninaistuneet: kahden huoltajan ydinperheiden määrä on vähentynyt samalla kun yksinhuoltajaperheiden, uusperheiden ja yhteishuoltajaperheiden määrät ovat kasvaneet. Kirjoa lisäävät myös esimerkiksi adoptio- ja sijaisperheet, sateenkaari-perheet sekä monikulttuuriset ja maahanmuuttajaperheet.

Tutkimuspäivien tavoitteena pureutua siihen, miten perheiden moninaisuus näkyy – ja miten sen tulisi näkyä – perhetutkimuksessa, hyvinvointipalvelujen ja sosiaaliturvan kehittämisessä sekä perhelainsäädännössä.

Perhe tärkeänä elämän lähiyhteisönä

Perheiden ja perhesuhteiden muutokset tuntuvat sekä aikuisten että lasten elämässä. Perhe on kaikille tärkeä elämän lähiyhteisö ja lapsen kasvuympäristö, perhemuodosta riippumatta. Perhe on ihmissuhteiden, emotionaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin tärkeä perusta. Yhteiskunnan kehityksen henkinen pohja luodaan vanhempien ja lasten ylisukupolvisessa kiintymyssuhteessa.

Suomalaiset lapset voivat kansainvälisesti vertaillen keskimäärin hyvin, ja monessa asiassa suuntakin on hyvä. Pienellä osalla ongelmat kuitenkin kasaantuvat ja kärjistyvät vakavalla tavalla. Vanhempien toimeentulo-ongelmat, päihde- ja mielenterveysongelmat, uupumus, perheväkivalta, ero- tai huoltajuuskiistat näkyvät lasten ja nuorten pahoinvointina, oppimisvaikeuksina ja syrjäytymisen riskinä. Vaikutukset voivat heijastua vuosikymmenten päähän.

Lasten pahoinvoinnin kitkemiseksi on autettava myös aikuisia arjen vaatimuksista selviytymisessä. Elämän kipukohdissa autetuksi tulemisen sekä osallisuuden ja kohdatuksi tulemisen kokemukset ovat erityisen merkityksellisiä ja vahvistavat perheiden elämänhallintaa.

Vahvaa yhteisöllisyyttä ja turvaverkkoja

Taloudellisia kriisejä voi pahimmillaan seurata sosiaalinen kriisi, jossa kokonaisia nuorten sukupolvia uhkaa syrjäytyminen työmarkkinoilta ja muusta yhteiskunnasta. Toivon menettäminen ja putoamisen pelko voivat alkaa liikuttaa yhteiskunnallisen järjestyksen perustaa. Kuten historioitsija Tony Judtin viimeisessä kirjassaan ”Huonosti käy maan” painottaa, hyvinvointiyhteiskunnan suojavalleja ei pidä purkaa siinä väärässä uskossa, etteivät tulvat enää nouse.

Itseäni puhutteli sosiaalityön professori Maritta Törhösen vastikään käyttämä puheenvuoro lapsiperheiden arjesta ja hyvinvoinnista sekä siitä, miten tukea lapsia laman yli. Paitsi konkreettista apua ja eriarvoisuuden kaikkinaista vähentämistä, hän peräänkuuluttaa yhteiskuntaan enemmän ymmärrystä ja myötätuntoa ihmisille: reiluuden ja hyvän tekemisen kunnioitusta sen sijaan, että vain menestystä ihannoidaan ylikorostuneella tavalla.

Onnistumisella ja menestymisellä on suuri ero. Menestynyt saa osakseen ihailua. Onnistuminen on sitä, että tietää tehneensä hyvin ja oikein. Se kannattelee sisäistä motivaatiota. Kilvoittelu tuottaa usein ajan myötä myös hyviä suorituksia reiluin säännöin toteutetuissa kilpailuissa.

Lapsi- ja perhepalveluita kehitetään

Monimuotoiset perheet näkyvät myös osana Suomen hallituksen lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaa, joka on yksi viidestä sosiaali- ja terveysministeriön kärkihankkeesta.

Muutosohjelman tavoitteena on, että lasten, nuorten ja perheiden palveluita kehitetään ottamaan huomioon perheiden monimuotoisuus sekä erityistarpeet, joita esimerkiksi vammaisten, pitkäaikaissairaiden lasten sekä nuorten vanhempien perheillä on. Samalla on määrä kehittää palveluita sukupuolitietoisesti elävien ja äitien, poikien ja tyttöjen erilaiset tarpeet sekä sukupuolen moninaisuuden huomioivaksi. Tämä edellyttää ammattilaisilta osaamista, parempaa tietoa ja ymmärrystä perheiden tarpeista, tiedottamista, uusia käytäntöjä ja verkostoitumista kolmannen sektorin ja järjestöjen kanssa ottaen huomioon myös maahanmuuttajien tarpeet.

Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmassa pyritään palveluiden järjestämiseen ja johtamiseen lapsi- ja perhelähtöisesti, lapsen edun ja perheiden monimuotoisuus huomioiden. Vanhemmuuden tukea ja palveluohjausta edistetään muun muassa levittämällä kotipalvelun, perhetyön ja vanhemmuuden tuen hyviä käytäntöjä perhekeskumallin puitteissa. Erotilanteissa pyritään varhaisen tuen keinoin vähentämään riitoja ja huoltokieltoja ja vahvistamaan sovinnollisuutta. Vanhempien voimavarojen ja jaksamisen parantamiseksi on tavoitteena helpottaa työn ja muun elämän yhteensovittamista levittämällä tietoa perheystävällisistä käytännöistä ja niiden integroimisesta osaksi työpaikkojen käytännön suunnittelua.

Suomessa valmisteilla oleva sosiaali- ja terveydenhuollon palvelu-uudistus muokkaa perustaa myös lasten, nuorten ja perheiden palveluille. Perus- ja erityistason rakenteellinen integraatio parantaa edellytyksiä koota lasten, nuorten ja perheiden palvelut kokonaisuudeksi ja edistää sosiaali- ja terveyspalvelujen toiminnallista yhteensovittamista maakunnissa. Erityinen haaste on kuitenkin palvelujen saumattomassa nivomisessa kuntiin jääviin palveluihin ja kuntien terveyden edistämistyöhön. Lasten, nuorten ja perheiden palveluissa keskeisiä yhteistyötahoja ovat kasvatus-, opetus- ja nuorisopalvelut sekä kolmannen sektorin toimijat. Kaikki nämä toimijat kohtaavat työssään perheiden moninaisuuden mukanaan tuomia haasteita.

Kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä hyvinvointipolitiikassa

Perheiden moninainen todellisuus on tärkeä ottaa huomioon paitsi palvelujärjestelmän kehittämisessä myös sosiaaliturvassa ja muussa lainsäädännössä. Suomessa kansalaisjärjestöillä on perinteisesti ollut merkittävä kokemusasiantuntijuuteen pohjaava rooli hyvinvointipolitiikan kehittämisessä. Erinomaisena esimerkkinä tällaisesta työstä on Monimuotoiset perheet -verkoston työ, mitä verkoston projektipäällikkö Anna Moring iltapäivällä esittelee. Siinä yksittäiset, monimuotoisia perheitä edustavat kymmenen järjestöä ovat organisoituneet verkostoksi antaakseen yhteisen, jäsennellyn panoksensa perhelainsäädännön, palvelujärjestelmän ja perhetyön ammattilaisten osaamisen kehittämiseksi. On tärkeä, että hyvinvointijärjestelmämme huomioi jatkossa nykyistä paremmin perheiden moninaisuuden ja että toimijat tunnistavat perheiden ja erityisesti niissä kasvavien lasten erityiset tarpeet. Haluan antaa tunnustusta verkoston aloitteellisesta, innovatiivisesta kehittämis- ja vaikuttamistyöstä visiona Kaikkien perheiden Suomi.

THL tutkii, kehittää ja luo tietopohjaa

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos osallistuu omalla roolillaan kärkihankkeiden sekä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen suunnitteluun, toimeenpanoon ja arviointiin. Yhtä tärkeätä – ja uskottavan asiantuntijatyön perusta – on THL:n monipuolinen tutkimustyö. Hyvinvointiosaston Lapset, nuoret ja perheet -yksikössä on ainutlaatuista rekisteri- ja kohorttiaineistoihin perustuvaa tutkimusta huono-osaisuuden ylisukupolvisesta periytymisestä. Kouluterveyskysely antaa äänen lasten ja nuorten omille kokemuksille hyvinvoinnin ja terveyden keskeisistä kysymyksistä. Lastensuojelun kehittämis- ja tutkimushankkeesta on tuoretta tietoa lastensuojeluasiakkaina olevista perheistä ja lasten sijoitusten taustalla olevista tekijöistä. Meillä on kyselytutkimustuloksia perheiden kokemuksista avun ja tuen saannista sekä arviointia erilaisista interventio- ja toimintamalleista, joissa tuetaan lasten ja perheiden arkea vahvistaen samalla uskoa näiden omiin voimavaroihin (mm. Icehearts ja VAMLAS -mallit).

Perheiden kysymykset ovat keskiössä myös THL:n muiden yksiköiden tutkimus- ja kehittämistyössä – esimerkiksi vammaispalvelujen kehittämisessä, riippuvuus- ja päihdetutkimuksessa, maahanmuuttajatutkimuksessa sekä työn ja perhe-elämän yhteensovittamista ja lapsiperheköyhyyttä käsittelevässä tutkimuksessa.

THL:n laajat tietoaaineistot mahdollistavat laadukkaan tutkimuksen. Tietopohjan kattavuudessa on silti merkittäviä aukkoja erityisesti pienten lasten terveydestä, hyvinvoinnista ja palveluiden tarvesta. Tavoitteena on laajentaa lapsia, nuoria ja perheitä koskevia tiedonkeruita niin, että myös erityisryhmien ja erilaisissa elämäntilanteissa elävien tilanteesta saadaan tulevaisuudessa paremmin tietoa.

Tiivis vuorovaikutus tutkimusyhteisön kanssa on tärkeä paitsi tietoaaineistojen käytössä myös tiedonkeruun ja tietotuotteiden sisällön kehittämisessä, jotta tietoaaineistot palvelevat yhteiskunnallisten ilmiöiden ymmärtämistä ja ratkaisujen löytämistä. Tutkimuksessa ovat tärkeintä oikeat kysymykset. Ne ovat yhteiskuntatieteessä siinä mielessä arvosidonnaisia, että kysymykset kertovat, mistä olemme kiinnostuneita. Tätä painotti 70-luvulla Gunnar Myrdal, talousnobelisti ja ruotsalaisen hyvinvointiyhteiskunnan arkkitehti. Kysymykset on esitettävä ennen kuin vastauksia voidaan antaa. Suomen kansainvälisesti tunnetuin taloustieteilijä Bengt Holmström muistutti vastikään oikeiden kysymysten merkityksestä anekdootilla fyysikko Albert Einsteinista. Vastauksena kysymykseen, miten tämä ratkaisisi maailman ongelmat yhdessä tunnissa, Einstein totesi 59 minuuttia kuluvan sen pohtimiseen, mikä on todellinen ongelma, minuutti itse ongelman ratkaisuun.

Hyvät perhetutkimuksen ja perhepolitiikan tuntijat – tekijät ja kokijat – toivon, että nämäkin perhetutkimuksen päivät auttavat tunnistamaan perheiden moninaisuuteen liittyviä haasteita sekä kirkastamaan yhteiskunnassamme sellaisia hyvinvointiin ja eriarvoon liittyviä kehityspiirteitä, joita tutkimus voi auttaa ymmärtämään ja joihin tutkimuksen avulla voidaan löytää ratkaisuja.

Perhetutkimuskeskuksen tervehdys

Kimmo Jokinen, professori
Perhetutkimuskeskus
Jyväskylän yliopisto

Perhetutkimuksen päiviä on pidetty 1990-luvun alusta alkaen, ensin joka vuosi ja vuodesta 1994 lähtien joka toinen vuosi. Järjestämisestä vastasi pitkään Jyväskylän yliopiston perhetutkimuskeskus, ja päivät pidettiin Jyväskylässä. Vuonna 2010 perhetutkimuskeskus, Jyväskylän ammattikorkeakoulun hyvinvointiyksikkö ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen lapset, nuoret ja perheet -yksikkö aloittivat uudenlaisen yhteistyön, jonka seurauksena myös perhetutkimuspäivien järjestelyvastuuta alettiin kierrättää. Nämä XV Perhetutkimuksen päivät ovat ensimmäiset, jotka pidetään Jyväskylän ulkopuolella, Helsingissä, ja joiden päävastuun THL on kantanut. Järjestelyt ovat sujuneet hyvin, ja on hienoa olla perhetutkimuksen äärellä tällä kertaa pääkaupungissa.

Edellisten 14 päivien teemat voidaan karkeasti jakaa kolmeen ryhmään. Eniten on keskusteltu perheteorioiden, perhepolitiikan ja perheiden arjen välisistä suhteista. Erityisesti se on herättänyt kiinnostusta, kuuluuko perheiden ja perhetutkijoiden ääni päätöksenteossa. Usein vastaus on ollut se, että ei kuulu – ainakaan hyvin. Tutkimustietoa on runsaasti, perheestä keskustellaan paljon julkisuudesta, esimerkiksi sanomalehtien yleisönosastoissa ja netin keskustelupalstoilla, ja perheaiheet selvästi kiinnostavat mediaa. Kaikesta tästä huolimatta päätöksenteossa perheiden hyvinvoinnista huolehtiminen on jäänyt taustalle, jopa niin, että jos jostain leikataan, niin ainakin leikataan lapsiperheitä.

Toinen suosittu teema on liittynyt perhesuhteisiin ja perheenjäseniin, kuten parisuhteeseen pikkulapsiperheissä, vanhemmuuteen ja lasten kokemuksiin perheestä. Koska perhesuhteet ovat moninaiset ja perheen rajat liukuvia, vielä on paljon jäänyt käsittelemättäkin, kuten sisarukset ja isovanhemmuus. Sisarussuhteet ovat usein elämän pitkäikäisimpiä ihmissuhteita, ja varsinkin isoilta sisaruksilta opitaan paljon. Ja ainakin tutkimusten mukaan isovanhempien merkitys on nyky-Suomessa selvästi kasvanut. Kolmas iso teema liittyy perheen ja yhteiskunnan välisiin suhteisiin, kuten perhe 24/7-yhteiskunnassa ja perheiden eriarvoistuminen. Perhe on instituutio, jossa yhteiskunnalliset prosessit näkyvät herkästi, ja joka osaltaan myös muokkaa ja uusintaa näitä prosesseja.

Tämänkertainen aihe, moninaiset perheet, on erittäin ajankohtainen. Se tarjoaa varmasti useita kiinnostavia näkökulmia tämän päivän perhesuhteisiin ja auttaa meitä ymmärtämään, mistä kaikesta puhumme, kun puhumme perheestä.

Pääpuhujat

Personal Relationships in Diverse Families of Modern Societies

Lynn Jamieson

Professor of Sociology of Families and Relationships

University of Edinburgh, UK

lynn.jamieson@ed.ac.uk

What aspects of diversity in family life and personal relationships deserves particular attention of academic researchers? One set of answers to this question focuses on divergence from and transformation of the normative. In the decades since the 1980s, a great deal of research documented the lack of fit between idealised, normative visions of family life and the realities of how lives are lived. Researchers and scholars have taken a number of angles. This includes effectively documenting the functionality of household compositions and family configurations that are outside the idealised norm. Some scholars write of the harms caused by blindness to or intolerance of diversity, particularly of translating a narrow normative vision into law, policy or practice. Arguably normative discourse has shifted to a new ideal of personal relationships which are equal and intimate. Does this discourse also create harmful blinkers? The harms of inequality is a sister theme to diversity; the struggles created by lack of resources combined with stigma and lack of respect. Theoretically, sociologists have shifted focus from structures of family and personal life to practices and qualities of relationships. Debate continues over whether such theoretical efforts to capture fluidity and diversity risk neglecting persistent structures of inequality.

Biography

Jamieson works as an associate editor of Families, Relationships and Societies and co-editor of the Palgrave series on Families and Intimate Life. Recent study of living alone (with Simpson and Wasoff) published by Palgrave Living Alone: Globalization Identity and Belonging 2013. Currently working with a project encouraging people to grow and eat local food as part of a more general interest in families, relationships and sustainability and environmental issues. Starting a new project with Ros Edwards, Southampton, on methodologies 'scaling up' across studies and over time, using Timescapes data -a small aspect of the University of Edinburgh's part in the National Centre for Research Methods. An associate of the Centre for Population Change. Research includes work on children's experience of family change, on aspects of identity including European Identity, young Muslim's experiences of racism and religious intolerance in Scotland, gender violence including the effectiveness of legislation governing the use of evidence in Scottish sexual offences trials with Burman, Scottish oral history. Best known for the book Intimacy: Personal Relationships in Modern Societies (1998: Cambridge & Malden, MA: Polity Press). A second edition 2015.

Diverse Fatherhood: change and continuity

Margaret O'Brien

Professor of Child and Family Policy

University College London

Director of Thomas Coram Research Unit, UK

M.Obrien@ioe.ac.uk

Fathers' active participation in family life will likely be one of the most important social developments of the 21st century. Evidence shows that caring fatherhood ideals are culturally embedded in many countries across the world but also that the processes of de-traditionalization are still underway and incomplete. Us-

ing demographic and qualitative data this presentation will explore change and continuity in fathers' care and paid work. It will be suggested that fatherhood is not a singular institution or experience but occurs across a rich set of diverse and complex kin and family alliances, household and economic contexts, bounded by historical and cultural legacies.

Biography

Margaret O'Brien is Professor of Child and Family Policy at University College London and Director of the Thomas Coram Research Unit in its Institute of Education. Her research is on fathers and family life with a focus on work-family policies, parenting and family support. Her first book on fatherhood *The Father Figure* (Tavistock) was published in 1982. Since then she has published widely in academic and policy journals including for the first UN report on fathers *Men in Families and Family Policy in a Changing World* in 2011, with a new book *Fathers on Leave Alone* (Springer) to be published later this year.

Her recent research project *Modern Fatherhood* <http://www.modernfatherhood.org/> is funded by the ESRC. Currently Margaret serves as a Board Member 2014-2018 for the International Sociological Association, sub-committee on Family Research and is one of the co-ordinators of the International Network on Leave Policies and Research.

Moninainen isyys: kertomukset ja kokemukset

Petteri Eerola

tutkijatohtori

Lapsuuden, nuoruuden ja perheen tutkimuskeskus PERLA

Tampereen yliopisto

petteri.eerola@staff.uta.fi

Hoivaisä, hipsteri-isi, homofaija, eroiskä, tavisisukki... Isejä on moneksi, vai onko? Hahmottelen puheen-vuorossani kuvaa tämän päivän isyydestä ja sen moninaisuudesta miesten omien isyyskertomusten ja -kokemusten kautta. Tavoitteenani on selvittää pienten lasten isien haastatteluihin pohjaavan aineistoni avulla, mitkä tekijät miesten isyyskertomuksia ja -kokemuksia yhdistävät ja mitkä erottavat. Pohdin esitelmäsäni mitä miesten omat kertomukset ja kokemukset paljastavat isyydestä, miehistä ja heidän suhteesta lapsiinsa ja vanhemmuudesta 2010-luvun Suomessa. Ideoin myös mahdollisuuksia joiden avulla jaettua vanhemmuutta ja isien osallisuutta pienten lasten vanhemmuudessa voidaan vahvistaa.

Biografia

Petteri Eerola työskentelee tutkijatohtorina Tampereen yliopiston Lapsuuden, nuoruuden ja perheen tutkimuskeskus PERLAssa. Tutkimuksessaan Eerola on tarkastellut mm. isyyttä, vanhemmuutta ja mieheyttä. [Väitöskirjassaan](#) *Responsible fatherhood: A Narrative Approach* (Jyväskylän yliopisto, 2015) hän tarkasteli pienten lasten isien kertomuksia ja käsityksiä vastuullisesta isyydestä. Tällä hetkellä Eerola työskentelee hankkeessa jossa tarkastellaan tasa-arvoa lasten päivähoidon, esiopetuksen ja hoidon tukien järjestelmässä (SA).

Monimuotoisten perheiden kohtaaminen palveluissa

Anna Moring
projektipäällikkö
Monimuotoiset perheet -verkosto
anna.moring@monimuotoisetperheet.fi.

Perheiden kohtaaminen on yksi keskeisimpiä asioita lasten ja perheiden palveluissa. Vähintään 1/3 kaikista suomalaisista perheistä poikkeaa tavalla tai toisella valkoisen suomalaissyntyisen heteroseksuaalisen ydinperheen normista. Näiden perheiden viesti on, että heitä ei osata palveluissa kohdata.

Monimuotoiset perheet -verkosto kokoaa kymmenen erilaista perheryhmää edustavaa perhejärjestöä. Verkoston toiminnan puitteissa on kertynyt tietoa kohtaamisen haasteista ja niistä tavoista, joilla perheet toivoisivat tulevaisuuden kohdatuiksi. Erilaiset perheet tulevat palvelujen asiakkaisiksi tietoisina omasta erilaisuudestaan. He pelkäävät syrjintää ja monet heistä ovat myös kokeneet asiattomia kohtaamisia.

Tässä esityksessä tuodaan esiin monimuotoisten perheiden kohtaamisen haasteita ja hyväksi havaittuja kohtaamisen käytäntöjä.

Biografia

Anna Moring, FT, johtaa Kaikkien perheiden Suomi -hanketta, Monimuotoiset perheet -verkostossa. Verkosto tuo yhteen kymmenen eri perhejärjestön näkökulmat sekä tiedon erilaisten perheiden erityistarpeista. Hankkeen tarkoitus on edistää monimuotoisten perheiden asemaa yhteiskunnassa. Lisäksi se parantaa palvelujärjestelmän tietoisuutta monimuotoisten perheiden erityistarpeista ja kohtaamisesta palveluissa. Moring on [väitellyt](#) vuonna 2013 perheitä koskevista ihanteista 2000-luvun Suomessa.

Perheiden moninaisuus lainsäädännön näkökulmasta

Eeva Nykänen
johtava asiantuntija
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Reformit -yksikkö
eeva.r.nykanen@thl.fi

Esityksessä pohditaan minkälaisia käsityksiä perheestä ja vanhemmuudesta Suomen lapsi-, perhe-, sosiaaliturva- ja muu lainsäädäntö ilmentää ja miten lainsäädäntö kohtelee perheitä, jotka poikkeavat oletetuista normeista. Yksilöiden ja perheiden näkökulmasta pulmaksi voi muodostua se, että eri aikoina ja eri tarkoituksiin laadittu lainsäädäntö heijastelee hyvin erilaisia ja keskenään jopa ristiriitaisia näkemyksiä ja odotuksia.

Biografia

Eeva Nykänen työskentelee johtavana asiantuntijana Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella Reformit -yksikössä. Nykänen on koulutukseltaan oikeustieteen tohtori ja hän on perehtynyt etenkin ihmis- ja perusoikeuksiin ja sosiaalioikeuteen sekä syrjintään ja yhdenvertaisuuteen liittyviin oikeudellisiin kysymyksiin.

Työryhmien aikataulu

TILA	KELLONAIKA	MAANANTAI 11.4. KLO 16.00–18.00
NRO 16	MA 11.4.	TYÖRYHMÄ: AFFEKTIT MONINAISISSA PARISUHTEISSA
	16.00–16.30	Parisuhteen tunnesäännöt Marjo Kolehmainen, tutkijatohtori, YTT, Tampereen yliopisto
	16.30–17.00	Eturauhassyöpöpotilaiden ja heidän puolisojensa parisuhde syöpädiagnoosin varmistuttua Eeva Harju, tohtoriopiskelija, TtM, Tampereen yliopisto Anja Rantanen, dosentti, yliopisto-opettaja, TtT, Tampereen yliopisto Päivi Åstedt-Kurki, Professori, THT, Tampereen yliopisto
	17.00–17.30	Jännitteiset lesbosuhteet tunnesuhteina Tuula Juvonen, akatemiatutkija, naistutkimuksen dosentti, YTT, Tampereen yliopisto
	17.30–18.00	Sukupuolittuneiden parisuhdekäytäntöjen muuttaminen vaatii affektiivisen epä-mukavuuden sietämistä Raisa Jurva, YTM, Tampereen yliopisto Annukka Lahti, PsM, Tampereen yliopisto/ Jyväskylän yliopisto
NRO 24	MA 11.4.	TYÖRYHMÄ: ISÄTUTKIMUS
	16.00–16.30	Ikääntyvä isyys Suomessa – ensimmäistä kertaa isäksi tulleet vuosina 1987–2009 Reija Klemetti, tutkimuspäällikkö, FT, Dos, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos Miia Paavilainen, vieraileva tutkija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos Aini Bloigu, vieraileva tutkija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos Mika Gissler, tutkimusprofessori, FT, VTM, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos Elina Hemminki, tutkimusprofessori, LKT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
	16.30–17.00	Vertaisten merkitys vauva- ja leikki-ikäisten lasten isille Marko Lähteenmäki, tohtorikoulutettava, Turun yliopisto
	17.00–17.30	Nuorten isien muotokuvat Virve Murto, tohtorikoulutettava, Turun yliopisto
	17.30–18.00	Yhteinen loppukeskustelu

NRO 23	MA 11.4.	TYÖRYHMÄ: LAPSIPERHEET, JOISSA VAMMAINEN LAPSI
	16.00–16.25	Näkymätön näkyväksi – palvelujärjestelmien sokeapiste Erja Sandberg, tohtorikoulutettava, KM, EO, Helsingin yliopisto
	16.25–16.50	Perhekeskeisen kotouttamistyön tarinat – vammaisten lasten ja heidän perheidensä tukeminen Ulla Buchert, Mirkka Vuorento, Kuntoutussäätiö
	16.50–17.15	Perheen näkökulma kouluikäisten lasten Asperger-kuntoutuksessa Ville Rätty, TtK, sh, Itä-Suomen yliopisto Ari Haaranen, TtT, th, Itä-Suomen yliopisto, koulutus- ja kehittämispalvelu Aducate
	17.15–17.40	Perheen rooli CP-vammaisten lasten suunnittelupalaverissa Arja Veijola, yliopettaja, TtT, Oulun ammattikorkeakoulu Tuula Kiviranta, ylilääkäri, LT, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri
	17.40–18.00	Erityislapsiperheiden palveluohjaus Minna Leinonen, hankesuunnittelija, Kainuun sote tutkimus- ja kehittämissyksikkö
B-SALI	MA 11.4.	TYÖRYHMÄ: MONINAISET ÄIDIT – YKSIULOTTEINEN ÄITIYS?
	16.00–16.25	”Kai se on joku sosiaalinen normi, että haluaa lapsen” – adoptioäitien puhetta ajasta ennen lasta Sanna Mäkipää, jatko-opiskelija, TtM, Tampereen yliopisto
	16.25–16.50	”Tarpeeksi hyvä” vammaisen äiti Anita Lappeteläinen, Jyväskylän yliopisto
	16.50–17.15	Äitipuolet kertomuksissa – neuvotteluja relationaalisuudesta Minna Murtorinne-Lahtinen, KT, Jyväskylän yliopisto Kimmo Jokinen, professori, Perhetutkimuskeskus, Jyväskylän yliopisto
	17.15–17.40	Äitejä suomalaisen yhteiskunnan murroksissa Eija Eronen, tutkija, koordinaattori, Tampereen yliopisto
	17.40–18.05	Suurperheen äitiydestä naisen minä-projektiksi Ritva Nätkin, dosentti, yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto

NRO 22	MA 11.4.	TYÖRYHMÄ: PERHEVÄKIVALLAN MONET KASVOT
	16.00–16.30	Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät: hoitosuositus Eija Paavilainen, professori, Tampereen yliopisto Aune Flinck, dosentti, kehittämisspäällikkö, Tampereen yliopisto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
	16.30–17.00	Miesten kokemuksia naisten tekemästä parisuhdeväkivallasta Kati Federley, hälytyskeskuksen päällikkö, Responda 113, Tampereen yliopisto
	17.00–17.30	Nainen perheväkivallan tekijänä – kokemus itsestä Pia Keiski, TtT -opiskelija, Tampereen yliopisto, Tampereen ammattikorkeakoulu
	17.30–18.00	Maria Akatemian Demeter-työ naisille, jotka käyttävät tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa Hanna Kommeri ja Maria Lindroos, Maria Akatemia ry
NRO 26	MA 11.4.	TYÖRYHMÄ: RIIPPUVUUS PERHEESSÄ – LÄHEISEN NÄKÖKULMA
	16.00–16.30	Rahapelihaitat suomalaisessa väestössä läheisnäkökulmasta Anne H Salonen, erikoistutkija, TtT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsingin yliopisto Sari Castrén, erikoistutkija, psykologi, FT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsingin yliopisto
	16.30 – 17.00	Seurantatutkimus vanhempien mukana päihdehoidossa olleista lapsista Tuuli Pitkänen, vanhempi tutkija, VTL, FT, A-klinikkasäätiö
	17.00–17.30	Parisuhteen mutkikas polku peliongelman varjossa Johanna Marttinen, nuorempi tutkija, YTM, Itä-Suomen yliopisto
	17.30–18.00	Päihdeongelmaisten vanhempien lasten näkemykset avusta ja tuesta Henna Pirskanen, erikoistutkija, YTT, Jyväskylän yliopisto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos Marja Holmila, tutkimusprofessori, VTT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos Kati Kataja, erikoistutkija, VTT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos Jenni Simonen, erikoistutkija, VTT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos Christoffer Tigerstedt, erikoistutkija, VTT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

NRO 25	MA 11.4.	TYÖRYHMÄ: VANHEMMUUDEN TUKI
	16.00–16.30	Mentalisaatioteoriaan perustuva Vahvuutta vanhemmuuteen -perheryhmä vanhemmuuden tukena Johanna Sourander, jatko-opiskelija, Jyväskylän yliopisto, erityissuunnittelija, Mannerheimin lastensuojeluliitto
	16.30–17.00	Vanhempien akatemia® – kolmitasoinen vanhemmuuden varhaisen tuen malli Riitta Alatalo, kehittämisspäällikkö, jatko-opiskelija (Oulun yliopisto), KM, Nuorten Ystävät ry Mikko Oranen, kehitysjohtaja, kasvatus- ja kehityspsykologian erikoispsykologi, PsL, Nuorten Ystävät ry
	17.00–17.30	Lapset puheeksi -keskustelun jalkautuminen terveydenhoitajan työhön Pohjois-Pohjanmaalla Hilkka Honkanen, yliopettaja, TtT, Oulun ammattikorkeakoulu Merja Männistö, lehtori, TtM, Oulun ammattikorkeakoulu Jaana Jokinen, projektipäällikkö, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
	17.30–18.00	Eron jälkeiseen yhteistyövanhemmuuteen tukemisen haasteet ja mahdollisuudet Päivi Hietanen, vapaaehtois- ja vertaistoiminnan koordinaattori, Ensi- ja turvakotien liitto Salla Frisk, suunnittelija, Ensi- ja turvakotien liitto
NRO 21	MA 11.4.	TYÖRYHMÄ: KUKA LASTA HOITAA?
	16.00–16.30	Suomalainen lastenhoitopolitiikka – tasa-arvo, toimijat ja jännitteet Maarit Alasuutari, yliopistotutkija, PsT, dos. Kasvatustieteiden laitos/Varhaiskasvatus, Jyväskylän yliopisto Kirsti Karila, professori, Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden yksikkö Johanna Lammi-Taskula, yksikön päällikkö, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos Katja Repo, professori, Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
	16.30–17.00	Lastenhoitoratkaisut, kun työtä ei ole tai se on osa-aikaista Anita Haataja ja Maria Valaste, Kelan tutkimus
	17.00–17.30	Kuka hoitaa lasta Helsingissä? – tilastonäkökulma Sanna Ranto, Hanna Ahlgren-Leinvuo, Helsingin kaupungin tietokeskus
	17.30–18.00	Yhteinen loppukeskustelu

A-SALI	MA 11.4.	TYÖRYHMÄ: TYÖ, PERHE JA MUU ELÄMÄ: YHTEENSOVITTAMISEN MONINAiset KÄYTÄNNÖT
	16.00	Avaus
	16.05–16.25	Yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti kestävä tulevaisuuden työelämä Marjut Jyrkinen, apulaisprofessori, FT, dos, Helsingin yliopisto Anna-Maija Lämsä, professori, KTT, Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu
	16.25–16.45	Isyysdiskurssit organisaatio- ja johtamiskontekstissa – media-analyysi vuosilta 1990–2015 Emilia Kangas, tohtorikoulutettava, KTM, Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu Anna-Maija Lämsä, professori, KTT, Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu
	16.45 – 17.05	Työpaikkojen asenteet ja käytännöt isien perhevapaiden esteinä? Johanna Närvi, erikoistutkija, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos
		Tauko 5 min
	17.10 – 17.30	Perheystävällinen työpaikka -ohjelma Anna Kokko, erityisasiantuntija, VTM, Väestöliitto
	17.30 – 17.50	Panostus uraan ja perheeseen korkeasti koulutettujen äitien näkökulmasta Kristiina Paavola, YTM, vieraileva tutkija, Väestöliitto
	17.50–18.00	Yhteinen keskustelu ja päätös
NRO 15	MA 11.4.	TYÖRYHMÄ: MAAHANMUUTTAJATAUSTAiset PERHEET – ETNIS-TEN VÄHEMMISTÖJEN PERHE-ELÄMÄÄ SUOMESSA
	16.00–16.30	Ryhmätoiminta ja toiminnalliset menetelmät tukevat turvapaikanhakijaperheitä Anna Mikkonen ja Tiuku Pennola, Ensi- ja turvakotien liitto
	16.30–17.00	Hyvinvointi rajat ylittävän perhe-elämän ja islamilaisen perheoikeuden käytäntöjen kontekstissa Sanna Mustasaari, OTM, Helsingin yliopisto Linda Hart, MA, E.MA, Helsingin yliopisto
	17.00–17.30	Sukupolvisuhteet, neuvottelu ja sosiaalinen kontrolli maahanmuuttotautaisissa perheissä Marja Peltola, VTT, Nuorisotutkimusverkosto
	17.30–18.00	Maahanmuuttajataustaisten nuorten tärkeät ihmissuhteet vanhempiin, ikätovereihin ja opettajiin Maili Malin, dosentti, erikoistutkija, VTT, Siirtolaisuusinstituutti Elina Turjanmaa, tutkija, Helsingin yliopisto

TILA	KELLONAIKA	TIISTAI 12.4. KLO 9.00–11.00
NRO 22	TI 12.4.	TYÖRYHMÄ: ISÄTUTKIMUS
	9.00–9.30	Monikkoisien tunteita ja kokemuksia pikkulapsiperheen arjesta Laura Häyrinen, maisteriopiskelija, Jyväskylän yliopisto
	9.30–10.00	”Oonhan mä niitten isä mutta en semmonen isä mikä mä haluaisin olla” – Van- kilassa olevien miesten tarinoita isyydestä Jenni Junttanen, maisteriopiskelija, Jyväskylän yliopisto
	10.00–10.30	”Isissä on kaikki parasta, paitsi se kun se hermoaa, valittaa ja huutaa” – Lasten käsityksiä isistä ja vähän muistakin miehistä Johanna Mykkänen, yliopistonlehtori, KT, Jyväskylän yliopisto Marja Leena Böök, yliopistonlehtori, KT, Jyväskylän yliopisto Marleena Mustola, yliopistonopettaja, FT, Jyväskylän yliopisto
	10.30–11.00	Yhteinen loppukeskustelu
NRO 25	TI 12.4.	TYÖRYHMÄ: LAPSIPERHEET, JOISSA VAMMAINEN LAPSI
	9.00–9.30	Kehitysvammaisen lapsen isänä oleminen Anna Romakkaniemi, lehtori, TtM, Lahden ammattikorkeakoulu
	9.30–10.00	Vanhempien asiantuntemus vammaisten lasten hoidon suunnittelussa Pilvi Hämeenaho, tutkijatohtori (Suomen Akatemia), FT, Jyväskylän yliopisto
	10.00–10.30	Kuka kuulisi mua? – myös vammaisten lasten sisarukset tarvitsevat huomiota Milla Bergman, projektivastaava, Rinnekoti-säätiö
	10.30 – 11.00	Kiikku-vauvaperhetyömalli ja vauvaperhetyöntekijöiden koulutuksen kehittä- minen Tarja Keltto, aluekoordinaattori, erikoistoimintaterapeutti, KM, Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö Katariina Wilenius, kuntoutuksen YAMK-opiskelija, toimintaterapeutti AMK, Metropolia ammattikorkeakoulu

NRO 21	TI 12.4.	TYÖRYHMÄ: MONINAISET ÄIDIT – YKSIULOTTEINEN ÄITIYS?
	8.55–9.20	”Hyvän äidin ideaali” Äitiyden rakentuminen pitkän lapsettomuuden jälkeen Siru Lehto, Jyväskylän yliopisto
	9.20–9.45	Kenellä on oikeus olla äiti? Äitiys sijaissynnytysjärjestelyissä Kaisa Kivipuro, tohtorikoulutettava, VTM, HuK, Helsingin yliopisto
	9.45–10.10	Välähdyksiä huostaanotettujen lasten äitien kokemuksista Tarja Hiltunen, lapsi- ja läheistyön koordinaattori, KT, Sininauhaliitto
	10.10–10.35	Äidit ja lapset vankilassa – äitiyttä koskevia neuvotteluja ja käytäntöjä vanki- laympäristössä Rosi Enroos, tutkija, Tampereen yliopisto
	10.35–11.00	Kuka suojelee äitiä Eeva Jokinen, professori, Itä-Suomen yliopisto
NRO 23	TI 12.4.	TYÖRYHMÄ: RIIPPUVUUS PERHEESSÄ – LÄHEISEN NÄKÖKULMA
	9.00–9.40	Mitä tehdä kun asiakkaan läheisellä on rahapeliongelma? Sari Castrén, erikoistutkija, psykologi, FT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsingin yliopisto Anne H Salonen, erikoistutkija, TtT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsin- gin yliopisto
	9.40–10.20	Kun korttitalo sortuu – ongelmapelaamisen vaikutukset parisuhteeseen ja perhe- elämään Johanna Järvinen-Tassopoulos, erikoistutkija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
	10.20–11.00	Vanhempien ongelmallinen alkoholinkäyttö nuorten kokemana Jenni Simonen, erikoistutkija, VTT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos Marja Holmila, tutkimusprofessori, VTT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos Kati Kataja, erikoistutkija, VTT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos Henna Pirskanen, erikoistutkija, YTT, Jyväskylän yliopisto, Terveiden ja hy- vinvoinnin laitos Christoffer Tigerstedt, erikoistutkija, VTT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

NRO 16	TI 12.4.	TYÖRYHMÄ: SATEENKAARIPERHEIDEN LAPSET JA VANHEMMAT
	9.00–9.15	Työryhmän avaussanat Jenni Kerppola-Pesu
	9.15–9.45	Sateenkaariperheiden lasten hyvinvointi Kia Aarnio, tutkija, Sateenkaariperheet ry
	9.45–10.15	Sateenkaarilapsi perheessä Maarit Huuska, Setan Transtukipiste
	10.15–10.45	Sateenkaarivanhemmuus kansainvälisessä tutkimuksessa Jenni Kerppola-Pesu, tohtoriopiskelija, Itä-Suomen yliopisto, Monimuotoiset perheet verkosto
	10.45–11.00	Yhteinen keskustelu ja työryhmän päätössanat
NRO 15	TI 12.4.	TYÖRYHMÄ: SUREVAN PERHEEN KOHTAAMINEN
	9.00–9.30	Läheisensä menettäneen nuoren suru ja kokemus ryhmävertaistuesta Virpi Sipola, esh-diakonissa, TM, TtM, Kirkkohallitus Marja Kaunonen, professori, TtT, Tampereen yliopisto Anna Liisa Aho, dosentti, surututkija, TtT, Tampereen yliopisto
	9.30–10.00	Surun sylissä – surukäsitykset ja elämäntilanne menetyskokemuksen määrittäjinä Mari Pulkkinen, tohtoriopiskelija, luennoitsija, kouluttaja, FM, Helsingin yliopisto, Jälki jää
	10.00–10.30	Ammattilaisten tiedon lisääminen lapsikuolemaperheiden tukemisesta Taru Oulasvirta, projektipäällikkö, KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry
	10.30–11.00	Surevien moniammatillinen tukeminen läheisen kuoleman jälkeen Anna Liisa Aho, dosentti, surututkija, TtT, Tampereen yliopisto

NRO 26	TI 12.4.	TYÖRYHMÄ: VANHEMMUUDEN TUKI
	9.00–9.30	Uusperheen parisuhde ja koulutuksellisen intervention mahdollisuudet sen tukemiseen Vuokko Malinen, psykologi, psykoterapeutti, pari- ja perheterapeutti, kouluttaja, Väestöliiton Familia
	9.30–10.00	Being too good of a parent: Connecting parenting style to family well-being Hille Janhonen-Abruquah, Ph.D., University Lecturer, University of Helsinki Carol Anderson Darling, Ph.D., CFLE, Docent, Professor Emerita, University of Helsinki, Florida State University Ming Cui, Ph.D., Associate professor, Florida State University
	10.00–10.30	Avioeron elämänmuutoksesta selviytyminen Kalle Leppälä, tohtorikoulutettava, TM, Helsingin yliopisto
A-SALI	TI 12.4.	TYÖRYHMÄ: KUKA LASTA HOITAA?
	9.00–9.30	Lastenhoidon huolikehykset Maarit Alasuutari, Yliopistotutkija, PsT, dos. Kasvatustieteiden laitos/Varhaiskasvatus, Jyväskylän yliopisto Katja Repo, professori, Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
	9.30–10.00	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma vanhempien kirjoituksissa Tuula Dahlblom, tohtoriopiskelija, Jyväskylän yliopisto
	10.00–10.30	Lasten näkemyksiä päiväkotiarhensa muotoutumiseen Anu Kuukka, yliopiston opettaja, Jyväskylän yliopisto
	10.30–11.00	Varhaiskasvatuksen yhteiskunnalliset merkitykset tulostavastuullisuuden aikakaudella Maiju Paananen, Helsingin yliopisto

B-SALI	TI 12.4.	TYÖRYHMÄ: TYÖ, PERHE JA MUU ELÄMÄ: YHTEENSOVITTAMISEN MONINAISET KÄYTÄNNÖT
	9.00–9.20	Omaistaan tai läheistään hoitavan työntekijän työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen työterveysyhteistyössä Johanna Toivola, Satakunnan ammattikorkeakoulu
	9.20–9.40	Perhemyönteiset käytännöt ja kulttuuri suomalaisilla työpaikoilla Salla Toppinen-Tanner, PsT, Työterveyslaitos Kaisa Kirves, PsT, Työterveyslaitos
	9.40–10.00	Perhevapaalla olevat osaajat kannattaa sitouttaa työorganisaatioon Petra Gergov-Koskelo, Family Matters Oy
	10.05–11.00	Tauko 5 min Kansainväliset asiantuntijat ja työ-perhe-tasapaino: esitykset ja keskustelu sekä työryhmän päätössanat Miten kansainvälinen työmatkustaminen vaikuttaa työn ja perheen väliseen tasapainoon Kati Saarenpää, tohtorikoulutettava, Vaasan yliopisto Töissä maailmalla – lyhytkestoiset ulkomaankomennukset työn ja yksityiselämän yhteensovittamisen haasteena? Liisa Mäkelä, yliopistotutkija, Vaasan yliopisto Ulkomaantyöskentelyn vaikutukset mukana seuraavan puolison ja perheen hyvinvoinnille Kaisu Kanstrén, tohtorikoulutettava, Vaasan yliopisto

NRO 24	TI 12.4.	TYÖRYHMÄ: LAPSI- JA PERHEPALVELUT
	9.00–9.30	<p>Lasta odottavien perheiden kokemuksia varhaisraskauden ultraäänitutkimuksesta</p> <p>Maarit Nykänen, TtM, vieraileva tutkija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, osastonhoitaja, HYKS</p> <p>Reija Klemetti, FT, Dos, tutkimuspäällikkö, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos</p> <p>Katri Vehviläinen-Julkunen, THT, professori, Itä-Suomen yliopisto</p>
	9.30–10.00	<p>Perheessä ADHD-oireinen – kokemuksia palvelujärjestelmistä</p> <p>Erja Sandberg, tohtorikoulutettava, KM, EO, Helsingin yliopisto/erityispedagogiikka</p>
	10.00–10.30	<p>Nuorten kokema pääsy kouluterveydenhoitajan vastaanotolle</p> <p>Hanne Kivimäki, tutkija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos</p> <p>Vesa Saaristo, asiantuntija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos</p> <p>Timo Ståhl, johtava asiantuntija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos</p> <p>Arja Rimpelä, professori, Tampereen yliopisto</p>
	10.30–11.00	<p>Vanhempien osallisuus ja sen vahvistaminen lasten ja perheiden palveluissa</p> <p>Maaret Vuorenmaa, TtT, Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö</p> <p>Nina Halme, TtT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos</p> <p>Marja-Leena Perälä, tutkimusprofessori, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos</p>

Työryhmien abstraktit

AFFEKTIT MONINAISISSA PARISUHTEISSA

Työryhmäkoordinaattorit:

Annukka Lahti, tohtorikoulutettava, annukka.lahti@jyu.fi, Jyväskylän yliopisto,

Raisa Jurva, tohtorikoulutettava, raisa.jurva@uta.fi, Tampereen yliopisto

On väitetty, että intiimisuhteiden yksilöllistymis- ja demokratisoitumiskehityksen myötä tunteista on tullut keskeinen parisuhteita koossapitävä ja hajottava voima. Näissä keskusteluissa affektien, emootioiden ja tunteiden kautta tuotettavaa eriarvoisuutta ei välttämättä tunnisteta sosiaalisesti rakentuvaksi ilmiöksi. Vaikka tuntemisen, tuntumisen, aistimisen ja kokemisen tavat koetaan omakohtaisesti, affektit, emootiot ja tunteet muotoutuvat kuitenkin sosiaalisesti, kulttuurisesti ja historiallisesti. Esimerkiksi rakkautta voidaan yhtäältä pitää radikaalina ja uudistavana voimana. Toisaalta romanttisen rakkauden ja siihen liittyvien kulttuuristen käsitysten on ajateltu ylläpitävän sellaisia eriarvoisuutta tuottavia käytäntöjä, jotka muilla elämänalueilla näyttäytyisivät ongelmallisina.

Kutsumme työryhmään esityksiä, joissa tarkastellaan sitä, mitä affekteilla, emootioilla ja tunteilla saadaan aikaan monimuotoisten parisuhteiden kontekstissa. Miten (sukupuolittuneita) valta-asetelmia ylläpidetään tai haastetaan affektien kautta erilaisissa läheis- ja parisuhteissa, parisuhdetyössä tai perheasiantuntijoiden puheessa? Mitä uutta affektien tarkastelulla saadaan esiin intiimisuhteiden dynamiikasta?

Parisuhteen tunnesäännöt

Marjo Kolehmainen, tutkijatohtori, YTT, Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, marjo.kolehmainen@uta.fi

Alustuksessa käsitellään sitä, minkälaisena parisuhde näyttäytyy terapeutin kulttuurin viitekehyksessä. Erityisesti pohditaan tunnesäännön käsitteen hyödyllisyyttä neuvontatyön käytäntöihin kohdistuvassa tutkimuksessa. Neuvontatyöllä viitataan alustuksessa paitsi parisuhde- ja perheterapiaan myös muihin neuvonnan ja tuen muotoihin, kuten vertaistukeen, kokemusasiantuntijuuteen, popularisoituun seksologiaan, opaskirjoihin jne. Tunnesäännön käsitteellä puolestaan viitataan niin kirjoitettuihin kuin kirjoittamattomiin sääntöihin, jotka määrittelevät sitä, mitä ja miten yksilöiden tulisi eri tilanteissa tuntea. Alustuksessa lähdetään liikkeelle siitä koskevasta oletuksesta, että tunnesäännöt säätelevät monella tapaa myös parisuhteita: Tunnesäännöt määrittelevät sitä, miten erilaisissa parisuhteissa ja sen vaiheissa on sosiaalisesti sopivaa tuntea ja ilmaista tunteita. Lisäksi tunnesäännöt eriytyvät esimerkiksi sukupuolen ja seksuaalisuuden perusteella.

Alustus pohjautuu käynnissä olevaan, väitöskirjan jälkeiseen etnografiseen tutkimukseen parisuhde- ja seksuaalineuvonnasta Suomessa. Tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa projektia ”Vain me kaksi? Affektiivinen eriarvoisuus intiimisuhteissa” (2015–2019). Tutkimuksessa tarkastellaan neuvontaa erityisesti affektiivisen ja immateriaalisen työn, tunnetyön ja tunnesääntöjen näkökulmista. Tutkimuksen aineiston keruu on vielä kesken, joten alustuksessa käytettävät empiiriset esimerkit pohjautuvat lähinnä pilottiaineistoon, joka koostuu muun muassa yleistajuisista parisuhdetta tai seksuaalisuutta koskevista julkisista luennoista, netin neuvontapalstoista ja terapiaa käsittelevistä lehtiartikkeleista. Aineiston perusteella tunnesäännöt osallistuvat valtasuhteiden ja eriarvoisuuden tuottamiseen, koska niiden avulla voidaan tuottaa ja ylläpitää – usein hienovaraisesti – esimerkiksi sukupuolta ja seksuaalisuutta koskevia normeja.

Eturauhassyöpöpotilaiden ja heidän puolisojensa parisuhde syöpädiagnoosin varmistuttua

Eeva Harju, tohtoriopiskelija, TtM, Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö, Hoitotiede, eeva.j.harju@uta.fi

Anja Rantanen, dosentti, yliopisto-opettaja, TtT, Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö, Hoitotiede, anja.rantanen@uta.fi

Åstedt-Kurki Päivi, Professori, THT, Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö, Hoitotiede / PSHP, Yleishallinto, paivi.astedt-kurki@uta.fi

Eturauhassyöpään sairastuu vuosittain noin 4700 suomalaista miestä, joista suurin osa elää parisuhteessa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata eturauhassyöpöpotilaiden ja heidän puolisojensa kokemaa parisuhdetta eturauhassyöpädiagnoosin varmistuttua ja ennen syöpähoitojen alkamista. Lisäksi tutkimuksessa kuvataan eturauhassyöpöpotilaiden ja heidän puolisojensa taustamuuttajien yhteyttä koettuun parisuhteeseen. Tutkimus on osa väitöskirjatutkimusta, jossa tarkastellaan eturauhassyöpöpotilaiden ja heidän puolisojensa terveyteen liittyvää elämänlaatua ja parisuhdetta puolen vuoden seuranta-aikana.

Tutkimukseen sisäänottokriteerit olivat seuraavat: 1. potilailla oli diagnosoitu eturauhassyöpä, 2. potilaat määrittivät itse elävänsä pysyvässä parisuhteessa ja 3. he suostuivat osallistumaan vapaaehtoisesti tutkimukseen. Tutkimuksen aineisto kerättiin sekä potilailta että puolisoilta parisuhdemittarilla, joka koostuu kahdestakymmenestä kysymyksestä. Väittämistä 14 on Dyadic Adjustment Scale (DAS) -mittarista ja kuusi Marital Communion Inventory-mittarista. Parisuhdekyselyn neljä osa-aluetta ovat yksimielisyys, yhteenkuuluvuus, tyytyväisyys ja kommunikaatio. Väittämiä arvioidaan 5-portaisella Likert-asteikolla. Taustakysymyksissä kysyttiin ikää, parisuhteen kestoa, pohja- ja ammattikoulutusta, työtilannetta, pitkäaikaissairauksia ja eturauhassyöpän hoitomuotoa. Kyselylomakkeet jaettiin lokakuun 2013 ja tammikuun 2016 välisenä aikana yhteensä 350 eturauhassyöpöpotilaalle ja 350 puolisoille viidessä suomalaisessa keskussairaalassa. Yhteensä 230 eturauhassyöpöpotilasta ja heidän puolisoaan (n=230) palautti kyselylomakkeen. Vastausprosentti oli 66 %.

Alustavia tuloksia ensimmäisen mittauksen osalta tullaan esittämään konferenssiesityksessä. Tuotettua tietoa voidaan hyödyntää eturauhassyöpöpotilaiden hoidon laadun edelleen kehittämisessä sekä potilaiden ja heidän puolisojensa ohjauksessa ja tukemisessa eturauhassyöpään sairastumisen jälkeen.

Jännitteiset lesbosuhteet tunnesuhteina

Tuula Juvonen, akatemitutkija, naistutkimuksen dosentti, YTT, Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, tuula.juvonen@uta.fi

Yleisesti ajatellaan, että moderneja parisuhteita pitää nykyisin koossa absoluuttisen sukupuolimoraalin ja sen myötä avioliittoistumisen sijaan ennen kaikkea kumppanien väliset hauraat tunnesiteet. Voisi ajatella, että avioliiton mahdollisuuden ulkopuolelle suljetuille lesboparisuhteille suhteen kiinteyttä on pitänyt rakentaa ”vain” tunnesuhteen varaan jo hyvin pitkään. Paperissani käsittelenkin juuri lesboparisuhteiden tunnesiteitä, ja niiden kestävyydelle asetettuja haasteita.

Lesboparisuhteisiin keskittyminen auttaa kiinnittämään erityistä huomiota siihen, kuinka tunnesiteet muodostetaan aina tietyssä sosiaalisessa, kulttuurisessa ja historiallisessa tilanteessa. Homoseksuaalisuuden osalta parisuhdetta ympäröivä oikeudellinen ja asenteellinen konteksti on ollut suuressa muutoksessa viime vuosikymmenten aikana.

Tarkastelen työssäni haastattelujen varassa sitä, millaisia jännitteitä 1980- ja 1990-luvulla vallinnut yhteiskunnallinen tilanne on tuottanut kahden naisen väliseen suhteeseen. Lisäksi tutkin sitä, millaista parisuhteen sisäistä eriarvoisuutta se on siten luonut myös naisten välille. Erityisesti huomion kohteena ovat naistenväliset erot siinä, kuinka pitkä henkilökohtainen ”lesbohistoria” naisilla on, kuinka avoimia he ovat suhteen olemassaolosta, ja miten he asemoivat oman lesboutensa suhteessa lesbouden poliittisuuteen. Tarkastelen myös sitä, kuinka naiset itse näkivät näiden seikkojen vaikuttavan parisuhteen kestävyyyteen tunnesuhteena.

Sukupuolittuneiden parisuhdekäytäntöjen muuttaminen vaatii affektiivisen epämukavuuden sietämistä

Raisa Jurva, YTM, Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, raisa.jurva@uta.fi
Annukka Lahti, PsM, Jyväskylän yliopisto, Perhetutkimuskeskus, annukka.lahti@jyu.fi

Pohjoismaissa parisuhteen käytäntöjä reflektoidaan rutiininomaisesti tasa-arvoideaalia vasten (Jokinen 2004; Magnusson 2008). Sukupuolittuneiden käytäntöjen tunnistaminen ei kuitenkaan välttämättä johda muutokseen parisuhteen käytännöissä (Jokinen 2004). Esityksemme perustuu työn alla olevan artikkeliin, jota kirjoitamme yhdessä. Keskitymme analysoimaan tutkimuksessamme, miten parisuhdeiden sukupuolittuneita käytäntöjä neuvotellaan epäkonventionaalisina pidetyissä parisuhteissa. Analysoimme kahta erilaista aineistoa. Ensimmäiseen on haastateltu keski-ikäisiä ja vanhempia naisia, joilla on kokemusta parisuhteesta itseään huomattavasti nuoremman miehen kanssa. Toinen aineisto koostuu biseksuaalien naisten ja heidän eri sukupuolia olevien kumppaneidensa haastatteluista kahteen otteeseen.

Keskitymme analyysissämme haastattelujen kohtiin, joissa epätasa-arvoiset tilanteet parisuhteissa tunnistetaan ja joissa niihin liittyy ärtymistä tai loukkaantumista. Näistä tilanteista neuvotellaan haastatteluissa seuraavin tavoin. Ensinnäkin haastatteluissa puhutaan epätasa-arvoisista parisuhdekäytännöistä karikatyyriin sävyyn. Nämä karikatyyriset kuvaukset sijoitetaan usein muiden (heteroseksuaaliin) suhteisiin ja niihin otetaan etäisyyttä periaatteen tasolla. Kuitenkin silloin, kun haastateltavat puhuvat omista, tämänhetkisistä suhteistaan ja niihin sijoittuvista epätasa-arvoisista ja loukkaavista tilanteista, niitä usein oikeutetaan kulttuurissamme toistetuilla diskursiivisilla strategioilla kuten sukupuolistereotyyppioilla tai kumppaneiden yksilöllisyyteen vedoten. Tämä toinen neuvottelun tapa tarjoaa keinon tulla toimeen tilanteiden tuottaminen kielteisten tunteiden ja tuntemusten kanssa, mutta samalla se estää tai tekee vaikeaksi muutoksen vaatimisen haastateltavien suhteissa. Kolmas identifioimamme neuvottelun tapa on jännitteisemmässä suhteessa tilanteiden affektiiviseen ulottuvuuteen. Väitämme analyysimme perusteella Clare Hemmingsin (2012) ajatuksista inspiroituneena, että sukupuolittuneiden konventioiden kyseenalaistaminen ja muutoksen aikaansaaminen parisuhteissa vaatii affektiivisen epämukavuuden sietämistä.

ISÄTUTKIMUS

Työryhmäkoordinaattorit:

Petteri Eerola, petteri.eerola@uta.fi, tutkijatohtori, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto

Johanna Mykkänen, johanna.mykkanen@jyu.fi, yliopistonlehtori, kasvatustieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

Isejä ja isyyttä käsittelevän tutkimuksen määrä on kasvanut Suomessa läpi 2000-luvun. Tutkimus on tuottanut tietoa mm. miesten isyyskokemuksista ja -käytännöistä, mutta samalla keskittynyt pääasiassa keski-luokkasiin, parisuhteessa eläviin pientenlasten iseihin. Työryhmässä tarkastelemme tuoreimpien tutkimusten pohjalta miltä isyys näyttää ja mitä isille kuuluu vuonna 2016. Samalla keskustelemme isätutkimuksen nykytilasta ja tulevaisuuden haasteista – kuinka saada aiempaa laaja-alaisempaa tietoa moninaisista isyyksistä ja isänä olon tavoista? Työryhmään ovat tervetulleita kaikki isejä, isyyttä ja isätutkimusta, sekä laajemmin myös miesten perhesuhteita, käsittelevät esitykset. Kutsumme mukaan kaikki isätutkimuksesta kiinnostuneet opinnäytetöiden tekijöistä tutkijoihin.

Ikääntyvä isyys Suomessa – ensimmäistä kertaa isäksi tulleet Suomessa vuosina 1987–2009

Reija Klemetti, tutkimuspäällikkö, FT, Dos, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, reija.klemetti@thl.fi

Miia Paavilainen, vieraileva tutkija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, miia.paavilainen@thl.fi

Aini Bloigu, vieraileva tutkija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, aini.bloigu@thl.fi

Mika Gissler, tutkimusprofessori, FT, VTM, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, mika.gissler@thl.fi

Elina Hemminki, tutkimusprofessori, LKT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, elina.hemminki@thl.fi

Tausta: Ensisynnyttäjien keski-ikää ja siihen liittyviä terveysvaikutuksia on seurattu ja tutkittu sekä Suomessa että kansainvälisesti. Isäksi tuleminen ikäkehitystä sen sijaan ei ole tutkittu kattavasti.

Tutkimuksen tarkoitus: Tutkimuksen tavoitteena on selvittää ensimmäistä kertaa isäksi tulevien keski-ikä muutosta Suomessa vuosina 1987–2009 sekä vanhempana isäksi tuleminen alueellisia ja sosiodemografisia tekijöitä.

Aineisto ja menetelmät: Tilastokeskus poimi 60 %:n satunnaisotoksen Suomessa asuvista vuosina 1987–2009 ensimmäistä kertaa isäksi tulleist miehistä (N=344 529). Alueellista ja sosiodemografista tarkastelua varten tutkimusajanjakso jaettiin viiteen osaan (1987 – 1989, 1990 – 1994, 1995 – 1999, 2000 – 2004 ja 2005 – 2009). Vanhempana isäksi tulneiden (≥ 40 vuotta) alueellisten ja sosiodemografisten tekijöiden vertailussa käytettiin binaarista logistista regressioanalyysiä.

Tulokset: Ensimmäistä kertaa isäksi tulneiden keski-ikä nousi 1,7 vuodella vuodesta 1987 vuoteen 2009 eli 28,7 vuodesta 30,4 vuoteen. Keski-ikä oli korkein ja muutos suurin pääkaupunkiseudulla: 29,2 vuotta vuonna 1987 ja 31,4 vuonna 2009 (2,2 vuotta). Pienin muutos isäksi tuloiässä tapahtui Pohjois- ja Itä-Suomessa: 28,3 vuotta vuonna 1987 ja 29,3 vuonna 2009 (1,0 vuotta). 40-vuotiaana tai vanhempana isäksi tulneiden osuus kaksinkertaistui vuodesta 1987 (3,1 %) vuoteen 2009 (6,8 %). Vanhempana isäksi tulleet asuivat pääkaupunkiseudulla tai haja-asutusalueilla, heillä oli korkea koulutustaso ja suomi äidinkielenä ja he olivat syntyneet maaseudulla. Vanhempana isäksi tulleet olivat myös muita todennäköisemmin eronneita tai leskiä.

Johtopäätökset: Paitsi synnyttäjän iän muutosta on tarpeen tutkia myös isäksi tulon siirtymistä vanhemmalle iälle. Isän ikä on yhdistetty sekä raskausaikaisiin ongelmiin että syntyvien lasten terveysongelmiin. Terveysvaikutusten lisäksi olisi mielenkiintoista selvittää ikääntyvän isyyden merkitystä perhedynamiikkaan sekä työn ja perheen yhteensovittamiseen ja sitä kautta lasten hyvinvointiin.

Vertaisten merkitys vauva- ja leikki-ikäisten lasten isille

Marko Lähteenmäki, tohtorikoulutettava, Turun yliopisto, Kasvatustieteiden laitos, matlaht@utu.fi

Sosiaalisen verkoston kautta rakentuvat suhteet ovat tärkeitä elämänkulun eri vaiheissa, kuten vanhemmaksi tultaessa ja myöhemmin lasta kasvatettaessa. Ainutkertaiset suhteet tarjoavat mahdollisuuden keskustella ja saada tukea eri muodoissa vanhemmuuden kysymyksiin ja arjen tilanteisiin. Kansallisessa keskustelussa ja tutkimuksessa on painottunut isovanhempien merkitys osana lapsiperheiden arkea. Isovanhempien merkitys tuen lähteenä korostui myös aikaisemmassa tutkimuksessani vauvaperheiden isien vastauksissa. Samanaikaisesti on esitetty myös huolta tukiverkostojen ohenemisesta ja perheiden jäämisestä yksin. Tämän vuoksi on tärkeää saada lisää tietoa eri taustoista tulevien isien tukiverkoston rakenteista, siihen kuuluvista tahoista ja potentiaalista. Yksi osa tätä verkostoa voivat olla vertaiset, joita tässä tapauksessa yhdistää isyys. Tutkimuksen aineisto on osa 2007 käynnistynyttä Hyvän kasvun avaimet – monitieteistä seurantatutkimusta, joka perustuu varsinaissuomalaisilta perheiltä kerättyyn tietoon (n=1797). Tässä tutkimuksessa keskitytään samojen isien antamiin vastauksiin heidän lapsen ollessa vuoden ja kolmenvuoden iässä. Tutkimuskohteena olevat isät asuvat lapsensa kanssa samassa taloudessa ydin- tai uusperheessä.

Esityksessä tarkastelen isien antaminen vastausten pohjalta toisten isien merkitystä keskustelukumppaneina lapsen eri ikävaiheissa. Toiseksi selvitän, mistä asioista isät pitävät tärkeänä keskustella toisten isien kanssa. Kysymysosioita ryhmitellään muuttujiksi faktorianalyysiä käyttäen. Lisäksi tarkastelen vertaisten merkitystä ja keskustelulisäitä isien taustoista käsin, kuten iän, perhetaustan ja sosioekonomisen aseman pohjalta. Lopuksi pohdin vertaisten merkitystä isyyden näkökulmasta saatujen tulosten perusteella, kysymys on myös metodologinen, kuinka pysyvistä ilmiöistä on kysymys ja miten tämä tulisi huomioida isien vertaisuutta koskevaa ilmiötä tutkittaessa.

Nuorten isien muotokuvat

Virve Murto, tohtorikoulutettava, Turun yliopisto, Kasvatustieteiden laitos, virve.murto@utu.fi

Esikoisen saaneiden keski-ikä on noussut jo vuosia ja nykyisin isäksi tullaan ensi kerran keskimäärin 31-vuotiaana. Kuitenkin meillä vuosittain sadat alle 20-vuotiaat nuoret miehet tulevat isäksi ja pieni osa heistä vielä alaikäisenä. (Tilastokeskus, Väestötilastot.) Nuorista isistä tiedetään kuitenkin verrattain vähän, koska varhaista vanhemmuutta on tarkasteltu lähinnä äitien näkökulmasta. Tässä esityksessä halutaan vastata tähän puutteeseen ja tarkastellaan millaisia muotokuvia erilaiset sosiodemografiset tekijät piirtävät näistä poikkeavassa iässä ja elämäntilanteessa isäksi tulevista nuorista miehistä, jotka rikkovat yhteiskuntamme ihanteita ja normeja sekä perinteistä elämäntulkua. Huomiota kiinnitetään lapsuudenperheeseen, nuoruuteen, omaan perheeseen ja suhteeseen esikoislapsen äidin kanssa sekä koulutustasoon, pääasialliseen toimintaan ja asumiseen.

Esitys perustuu tekeillä olevaan väitöstutkimukseeni nuorista vanhemmista. Aineistona käytän kevättalvella 2013 kerättyä kyselyaineistoa (N=309), johon vastasi 88 nuorena isäksi tullutta. Kohdejoukkona kyselyssä olivat vuosina 1978–1994 syntyneet alle 20-vuotiaana esikoisensa saaneet suomenkieliset isät ja äidit. Tarkasteleman isät olivat näin 18–35-vuotiaita ja saaneet esikoisensa 15–19-vuotiaana.

Aineistosta nähdään, että enemmistö nuorista isistä oli vakituksessa parisuhteessa olevia opiskelijoita raskauden alkaessa. He tulivat useimmiten työntekijäperheistä, joissa vanhemmilla oli keskiasteen koulutus. Enemmistöllä omat vanhemmat olivat saaneet esikoisensa keskimääräistä nuorempina. Vuonna 2013 enemmistö isistä oli keskiasteen tutkinnon suorittaneita työssäkäyjiä ja suurin osa isistä eli parisuhteessa esikoisen äidin kanssa. Isät asuivat ikäisiään useammin taajamissa ja maaseudulla sekä harvemmin Etelä-Suomessa. Erilaisia nuoria isä ja heitä suhteessa toisiin suomalaisiin nuoriin miehiin ja isihin tulee tarkastella vielä tarkemmin sekä pohtia aineiston rajoituksia kattavampien muotokuvien luomiseksi.

Monikkoisien tunteita ja kokemuksia pikkulapsiperheen arjesta

Laura Häyrinen, kasvatustieteen maisteriopiskelija, Jyväskylän yliopisto, laurajelena@gmail.com

”... kaksi! Ymmärsin heti, että kaksi ei suinkaan tarkoita, että hoidetaan kuten yhtä lasta mutta tuplaten. Kaksi tarkoittaisi kaksi potenssiin kaksi tai jotain vastaavaa.”

Isyyden tutkimus on keskittynyt pitkälti keskiluokkaiseen ihanneisyyteen, jonka vuoksi isyyden harvinaisemmat muodot ovat jääneet tutkimusten ulkopuolelle. Yhden tällaisen isyysjoukon muodostavat monikkoisät (kaksosten tai kolmosten isät), joita ei juurikaan ole tutkittu. Vaikka monikkoisuus on isyyttä siinä missä muukin isyys, on monikkoarjessa ominaispiirteitä, jotka tekevät monikkoisyydestä erityistä. Muun muassa vastuun ja monenlaisten arkisten hoito- ja hoivatoimintojen määrän tuplaantuu tai jopa triplaantuu monikkoarjessa. Tämä puolestaan korostaa toisen aikuisen merkitystä ja vastuuta erityisesti pikkulapsiaikana. Monikkolasten hoito ja hoiva sitouttaakin isät parhaimmillaan heti alusta asti mukaansa. Tämä tarkoittaa myös sitä, että äitien on annettava, mutta isien on myös aktiivisesti otettava paikkansa monikkoarjen pyörteissä.

Pro Gradu -tutkimukseni tarkoituksena on selvittää kuinka monikkoisät kokevat asemansa, roolinsa ja vastuunsa. Lisäksi tutkin sitä, millaisia tunteita pikkulapsiarjesta on jäänyt heille mieleen ja millaisia tunteita he nostavat esiin tämän hetken arjesta. Tutkin myös millaiset asiat kirjoituksissa korostuvat ja millaisista hetkistä kirjoitetaan ’tiheästi’.

Tutkimusaineisto on kerätty nettikyselylomakkeella, perheen omia valokuvia hyödyntäen ja isien vapaiden kirjoitelmien kautta. Tutkimukseeni ilmoittautui 18 monikkoisää, joilla on alle 4-vuotiaat kaksoset tai kolmoset. Osallistujat itse saivat päättää millaisia muistoja ja asioita valokuvien avulla ottavat esille monikkoarjesta.

Tunneskaalan laajuus on selvästi havaittavissa isien kirjoituksista. Kiitollisuus ja avuttomuus tuntuvat kulkevan käsi kädessä monikkoarjessa. Samoin onnellisuus ja huolestuneisuus värähtävät isien vastauksia vauva-ajasta aina pikkulapsiarkeen asti. Monikkoarjessa on sekä huolta ja epävarmuutta, että täynnä iloa olevia hetkiä. Myös valokuvista piirtyy arkista yhdessäoloa ja tunteilolistusta nukutuksineen, kylvetyksiineen ja sairaalapiuhoineen.

”Oonhan mä niitten isä mutta en semmonen isä mikä mä haluaisin olla” – vankilassa olevien miesten tarinoita isyydestä

Jenni Junttanen, varhaiskasvatustieteen maisteriopiskelija, Jyväskylän yliopisto
jenni.h.k.junttanen@student.jyu.fi

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää millaisia tarinoita vankilassa olevat miehet kertovat isäksi tulemisen ja isänä olemisen poluistaan. Lisäksi tavoitteena on selvittää millainen merkitys isyydellä on heille ja millainen käsitys heillä on itsestään isänä. Tutkielma on osa Kriisit isien elämänculussa -hanketta (Mykkänen & Eerola). Aineisto koostuu tällä hetkellä neljästä vankilassa olevan isän haastattelusta (aineistonkeruu käynnissä, pian 7 isää). Haastateltavilla oli haastatteluhetkellä yksi tai useampi alle kouluikäinen lapsi ja haastateltavien ikä vaihteli 35–43 vuoden välillä. Haastattelussa hyödynnetään narratiivisen haastattelun ja teemahaastattelun piirteitä. Myös aineiston analyysissa pyritään narratiiviseen raportointiin, lisäksi sisälönanalyysin avulla etsitään ilmauksia isyyden merkityksestä ja käsityksestä itsestä isänä.

Miehet kertoivat puolison raskauden olleen iloinen uutinen, oli raskaus suunniteltu tai ei. Vankilaan joutumisen ajankohta vaihteli ajasta ennen raskautta aina lapsen syntymän jälkeiseen aikaan. Isyys oli kaikille haastateltaville tärkeää ja merkityksellistä. Isyyden ilojen rinnalla isyyttä varjosti huoli perheen pärjäämisestä, koska vankilasta käsin lasten kasvatukseen ja hyvinvointiin sekä perheen taloudelliseen tilanteeseen ei voinut juurikaan vaikuttaa. Miehet näkivät itsensä hyvinä isinä ennen vankilaa, mutta vangittuna hyvää isyyttä oli hankalaa tai jopa mahdotonta toteuttaa. Hyvä isyys odotti tulevaa vapautumista, jolloin se jälleen konkretisoituisi.

”Isissä on kaikki parasta, paitsi se kun se hermoaa, valittaa ja huutaa” – lasten käsityksiä isistä ja vähän muistakin miehistä

Johanna Mykkänen, yliopistonlehtori, KT, Jyväskylän yliopisto

Marja Leena Böök, yliopistonlehtori, KT, Jyväskylän yliopisto

Marleena Mustola, yliopistonopettaja, FT, Jyväskylän yliopisto

Isiä ja isyyttä on viime vuosikymmeninä tutkittu entistä enemmän, mutta pienten lasten kokemuksia ja näkemyksiä omista isistään ei ole juuri kuultu. Lasten oma toimijuus ja osallisuus niin perheessä, yhteiskunnassa kuin tutkimuksessa on puhuttanut varhaiskasvattajia sekä perhe- ja lapsuustutkijoita. Myös tässä tutkimuksessa pyritään huomioimaan lapsinäkökulmaisuus.

Perheiden moninaistuesssa myös lapsi-vanhempi-suhteet muuttuvat, eikä lapselle tärkeä miespuolinen ihminen ole välttämättä oma biologinen isä. Se voi olla veli, eno, vaari tai kummisetä. Millaisia ominaisuuksia tärkeällä miehellä on – entä mitä tämä miehen kanssa tehdään tai haluttaisiin tehdä? Mikä miehessä on parasta ja mikä ikävintä? Tällaisten kysymysten kautta keräsimme* piirustus- ja tarina-aineiston (n=118) 5–8-vuotiailta lapsilta. Ensimmäiseksi lapset saivat piirtää ja maalata muotokuvan aiheesta ”Minulle tärkeä mies”. Tämä jälkeen lapset sanoittivat kuvaansa ja tarina kirjoitettiin talteen.

Aineiston alustavan sisällönanalyysin perusteella näyttää siltä, että isästä löytyy perinteiseen suomalaiseen mieheen ja miehisyys-tyteen liittyviä ominaisuuksia: kalju, luotettava, huutava, töissäkäyvä, hyvä korjaamaan autoja – ja normaali. Isä voi kuitenkin olla yhtä lailla lempeä, ärsyttävä, huolehtivainen, tummaihoi- nen ja osata tehdä parasta ruokaa. Kuten muissakin tutkimuksissa, myös tässä havaittiin, että isiin liitetään tekemistä, leikkimistä, urheilua, ohjelmien katsomista, pelaamista ja reissaamista. Tutkijoiden huomion kiinnitti se, että isän kanssa tehdään ruokaa tai ainakin sitä toivotaan tehtävän. Yhtä lailla nämä miehet näyttävät mallia jaetusta vanhemmuudesta, sillä arkirutiinien hoito ja hoiva näyttäytyy vahvana lasten kirjoituksissa.

*) Aineisto on kerätty yhdessä Vanhempainliiton Valosa-hankkeen kanssa

LAPSIPERHEET, JOISSA VAMMAINEN LAPSI

Työryhmäkoordinaattorit:

Larissa Franz-Koivisto, larissa.franz-koivisto@vamlas.fi, projektipäällikkö, sosiaalityöntekijä, VTM, Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö

Tarja Keltto, tarja.keltto@vamlas.fi, aluekoordinaattori, erikoistoimintaterapeutti, KM, Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö

Suomalainen palvelujärjestelmä (sosiaali- ja terveyspalvelut sekä sivistystoimi) haastaa erityisesti ne lapsiperheet, jotka ovat näistä palveluista ja järjestelmästä riippuvaisia sosioekonomisesta taustastaan riippumatta. Nämä perheet ovat tavallisia perheitä, joissa on vammainen tai erityistä tukea tarvitseva lapsi tai lapsilla. Näille perheille tavallinen arki on haaste ja myös lapsella on omat toiveensa ja tarpeensa, jotka tulisi kuulla. Muutokset palveluissa, järjestelmässä tai lainsäädännössä vaikuttavat suoraan näiden perheiden perusarkeen. Erityisen haasteen sekä perheille, että myös palvelujärjestelmälle tuovat ne lapsiperheet, jotka ovat maahanmuuttajataustaisia ja heillä on vammainen tai erityistä tukea tarvitseva lapsi tai lapsia. Heille tyypillistä on monen prosessin samanaikaisuus; kotoutumisprosessi, lapsen vamman hyväksymisprosessi, kulttuurisen identiteetin uudelleen muotoutumisprosessi jne. Vaikka arkipäivän haasteet saattavat näyttäytyä samankaltaisina kuin kantaväestön, niin samanaikaisesti he kuitenkin elävät kaksin- kolminkertaisessa marginaalissa.

Keräämme työryhmään yhteen tutkimuksia ja kehittämishankkeita, joissa on keskitytty tutkimaan niiden perheiden arjen haasteita, joissa on vammainen ja erityistä tukea tarvitseva lapsi tai lapsia. Heille on yhteistä tarve ja jonkinasteinen riippuvuus suomalaisesta palvelujärjestelmästä.

Näkymätön näkyväksi – palvelujärjestelmien sokea piste

Erja Sandberg, tohtorikoulutettava, KM, EO, Helsingin yliopisto/erityispedagogiikka, erja.sandberg@helsinki.fi

Vammaisuuden määritelmä on traditionaalisesti liittynyt näkyvään, elimelliseen, fyysiseen vammaisuuteen. Viime vuosikymmeninä lääketieteen kehittyessä hienojakoisemmaksi on luokiteltu erilaisia sosio-emotionaalisia ja käyttäytymisen häiriöitä, kuten ADHD, jotka edustavat ns. näkymätöntä vammaisuutta (invisible disability), ja se on paljon yleisempi vammaisuuden ryhmä kuin perinteinen fyysinen vammaisuus. Suomalaisessa lainsäädännössä on huomioitu näkyvä, fyysisiä toimintarajoitteita aiheuttava vammaisuus. Sen sijaan näkymätöntä vammaisuutta edustavat ryhmät ovat epätasavertaisessa asemassa fyysisesti vammaisiin nähden, vaikka ne aiheuttaisivat yhtä merkittävät tai jopa suuremmat toiminnanrajoitteet henkilölle. Näkymättömän vammaisuuden oireiden merkitystä ja vaikuttavuutta yksilön toimintakykyyn monesti aliarvioidaan ammattihihmisten toimesta.

ADHD on yleisimpiä ja hoitamattomana yksi ongelmallisimpia neuropsykiatrisia oireyhtymiä, jonka vaikutus kestää eliniän, ja oireet reflektoituvat koko perheen toimintaan vaikuttaen myös merkittävästi yhteiskuntaan. Aiemmin ADHD:ta pidettiin vain lasten ja nuorten sairautena, mutta medikalisoitumisen ja tiedon lisääntymisen myötä on ymmärretty oireiden jatkuvan myös aikuisuuteen aiheuttaen merkittäviä haasteita niin vanhemmuuteen, lasten kasvatukseen, kuin yhteiskuntaan integroitumiseenkin. Oireyhtymä koettelee kymmeniä tuhansia suomalaisia perheitä.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ADHD-oireisten henkilöiden ja koko perheiden (N=208) saamia tukitoimia ja sosiaali-, terveys- ja sivistystoimen palvelujärjestelmien koettua toimivuutta yhteiskunnassa 1960-luvulta 2010-luvulle. Tarkastelussa oli myös kuinka ylisektorinen tukeminen on edesauttanut perheen hyvinvointia, työelämään, itsenäistymiseen sekä yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi integroitumiseen. Aineisto kerättiin netnografiana vuosina 2012–2015 sosiaalisen median sovelluksesta isosta vertaistukiryhmästä. Aineistoina olivat yhdeksän kyselyä ja näiden lisäksi kohdistettuja perheiden haastatteluja. Tutkimuksessa liikutaan perhetutkimuksen kontekstissa erityispedagogiikan, sosiaalisen vammaistutkimuksen sekä yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen rajapinnoilla.

Vuosikymmenten aikana tukitoimiin on koettu vaikuttavan lääketieteellinen diagnoosin olemassaolo tai sen puute, vaikka esimerkiksi perusopetuslain mukaisesti sivistystoimessa tuetaan pedagogiikan avulla, ei lääketieteellisin diagnoosein. Perheet kokivat ettei ADHD:ta ole huomioitu vammaisuutena ja perheenjäsenten kokemuksia tuentatarpeestaan ei olla otettu tosissaan. Perheiden vaikeasta tilanteesta kertoo se, että aineiston joka kolmannessa perheessä on joko syrjäytynyt tai syrjäytymässä oleva ADHD-oireinen henkilö. Syrjäytymiskehitykseen on vaikuttanut peruskoulun jälkeisen koulutuksen puute, heikko työllistyminen sekä ADHD-oireiden ja mahdollisten liitännäishäiriöiden yhteisesiintyminen. Syrjäytyminen on tapahtunut pitkällä aikavälillä, eikä se ole henkilön tietoinen tai vapaaehtoinen valinta. Syrjäytymisen kehältä koetaan olevan mahdoton päästä omin voimin pois.

Avainsanat: Palvelujärjestelmät, näkymätön vammaisuus, ADHD, perhe, kokemus

Perhekeskeisen kotouttamistyön tarinat – vammaisten lasten ja heidän perheidensä tukeminen

Ulla Buchert, Kuntoutussäätiö

Mirkka Vuorento, Kuntoutussäätiö, mirkka.vuorento@kuntoutussaatio.fi

Suomalaisen vammaispalvelujärjestelmän piiriin tulee lisääntyvässä määrin myös maahan muuttaneita vammaisia lapsia ja heidän perheitään. Sekä vammaispalvelujen että maahan muuttaneiden perheiden kannalta on ongelmallista, etteivät ne sovi aina yhteen kovin hyvin. Kohtaamattomuuden ongelman ikään kuin itsestään selvänä ratkaisukeinona pidetään maahan muuttaneiden vammaisten lasten ja heidän perheidensä kotouttamista.

Tarkastelemme tutkimuksessamme maahan muuttaneiden vammaisten lasten ja heidän perheidensä kanssa tehtävästä kotouttamistyöstä kertovia tarinoita. Käytämme tutkimuksen aineistona kehittämishankkeessa kotouttamisneuvojana toimineen ammattilaisen työstään pitämiä työpäiväkirjoja (n=10). Kotouttamisneuvoja on kirjannut työpäiväkirjoihin sekä kunkin asiakasperheen lähtötilanteen, yhteydenotot ja esiin nostamat tarpeet että tiedot perheelle palvelujen käyttöön tarjoamastaan tuesta, neuvoista ja avusta. Käytämme aineiston analysoinnissa narratiivista analyysia, jonka avulla tuotamme erilaisia tulkintoja siitä, millaiset tekijät synnyttävät kotouttamistyön tarvetta, millaisia kotouttamistyön sisällöt ovat ja millaiset tekijät mahdollistavat kotouttamistyöstä irrottautumisen. Kohdistamme analyysimme sekä palveluja että maahan muuttaneita asiakasperheitä koskeviin tekijöihin, koska ymmärrämme niiden välisen kohtaamattomuuden juontuvan palveluihin sisäänrakennettujen odotusten ja niihin vastaamisen välisestä asymmetriasta, ei ainoastaan asiakasperheiden puutteellisesta kotoutumisesta. Työ on tällä hetkellä analyysivaiheessa, joten tutkimuksen tulokset ja niiden perusteella tehtävät johtopäätökset tarkentuvat vasta myöhemmin.

Perheen näkökulma kouluikäisten lasten Asperger-kuntoutuksessa

Ville Rätty, TtK, sh, Itä-Suomen yliopisto, kansanterveystieteen ja kliinisen ravitsemustieteen yksikkö, vilra@student.uef.fi

Ari Haaranen, TtT, th, Itä-Suomen yliopisto, koulutus- ja kehittämispalvelu Aducate, ari.haaranen@uef.fi

Esityksessä kuvataan perheen näkökulmaa Aspergerin oireyhtymää (AS) sairastavan kouluikäisen lapsen kuntoutuksessa kirjallisuuskatsauksen avulla. Aineisto haettiin tietokannoista, kuten PubMedistä, Medicistä, PsycInfosta, Autism Research Institutesta ja CINAHLista. Hakusanoina käytettiin käsitteitä autismin kirjosta, Aspergerin oireyhtymästä, kuntoutuksesta ja perheestä.

Aineistosta muodostettiin kaksi pääluokkaa: vanhempien voimavarat ja perhe-elämän järjestelyt sekä autistinen lapsi palvelujärjestelmässä. Autismiin kirjoon kuuluva lapsi vaikuttaa kaikkiin perheen jäseniin ja koko perheen toimintaan. Vanhemmat kokevat elävänsä näkymättömissä ilman yhteiskunnan ymmärtämystä. Vanhemmille autistinen lapsi tarkoittaa stressin, huolen ja syyllisyyden lisäksi iloa vanhemmuudesta ja lapsen edistysaskelista. Sisarusket kokevat sisarushteensa vanhempia myönteisemmin. AS-lapsi herättää

sisaruksissaan huolen tunteita, jotka koskettavat häntä itseään, AS-sisarusta tai koko perheyhteisöä. Aggressiivisen ja arvaamattoman käyttäytymisen sisarukset kokivat vaikeina.

Perheet tarvitsevat ja toivovat laaja-alaista tukea sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilta arjen perustaitojen harjaannuttamiseen ja lapsen oikeanlaiseen ohjaamiseen kotona, koulussa ja terveydenhuollossa. Äidit vastaavat isiä useammin arjen toimivuudesta ja lapsen hoidon koordinoinnista ja ovat isiä suuremmassa riskissä altistua mielenterveyden häiriöihin. Vanhemmat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä lapsensa saamaan kuntoutukseen. Ongelmat liittyvät epätasa-arvoiseen palveluiden saantiin, vanhempien ja perheiden huomioimattomuuteen päätöksenteossa. Vanhempien kokemusten mukaan erilaiset kuntoutusmuodot parantavat lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta, lapsen arjen taitoja sekä sosiaalista kanssakäymistä muiden kanssa.

Tulevaisuudessa äitien hyvinvoinnin tukeminen ja isien osallistaminen AS-lapsen hoitoon ja kuntoutukseen on tärkeää. Vanhemmat toivovat aikaisemmin tapahtuvaa diagnosointia kuntoutuksen käynnistymiseksi. Kuntoutusjärjestelmän tulisi vastata autismin kirjon ongelmien laajuutta. Lisäksi tietoa autismin kirjon häiriöistä ja AS-lapsen perheen elämänlaadusta tulisi lisätä lapsen lähiympäristössä ja palveluissa.

Erityislapsiperheiden palveluohjaus

Minna Leinonen, hankesuunnittelija, Kainuun sote tutkimus- ja kehittämissyksikkö,
minna.leinonen@kainuu.fi

Erityislapsiperheiden palveluohjauksen toimintamallin esitys nousi opinnäytetyöstäni, jonka teoreettisessa viitekehyksessä tuotiin esille vahvasti erityislapsen vanhemmuutta ja sen tuomia haasteita. Eri tutkimuksiin perehtyessäni, nousi idea erityislapsiperheille tarjottavasta palveluohjauksesta, jonka kautta perhe hyväksyisi oman elämäntilanteen paremmin. Erityispalveluohjaaja voisi yhdessä perheen kanssa löytää ratkaisuja heidän elämäntilanteeseen ja saada arki sujuvammaksi. Lähtökohtana on erityislapsiperheen tarve matalan kynnyksen palvelulle, jossa teoreettisena pohjana ovat tarvelähtöisyys, psykososiaalinen työ ja palveluohjaus. Tavoitteena on erityislapsiperheiden hyvinvointi ja arjessa jaksaminen ennaltaehkäisevän palveluohjauksen näkökulmasta. Toisena tavoitteena on jalkautuvan palveluohjauksen tarjoaminen erityislapsiperheille matalan kynnyksen palveluna. Kolmantena tavoitteena on antaa kokonaisvaltaista psykososiaalista tukea käyttäen taustateorian voimavara – ja ratkaisukeskeistä lähestymistapaa.

Kainuussa saa Kelan tilastotietojen 2014 mukaan alle 16-vuotiaiden vammaistukea 604 lasta eri sairauksien ja vammojen vuoksi, joten tarve on todellinen toimintamallin käyttöönottamiselle. Erityislapsiperheiden kohderyhmänä on alle 18 vuotiaat pitkäaikaissairaat, vammaiset ja erityistä tukea tarvitsevat lapsiperheet. Asiakkaaksi voi tulla matalan kynnyksen periaatteella. Asiakas itse, sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät tai kolmannen sektorin toimijat voivat ottaa yhteyttä ilman lähetettä puhelimitse, sähköpostilla tai kysymällä palvelun tarpeesta tavatessa erityispalveluohjaajan. Toteuttajana toimii Kainuun soten perhepalvelut. Yhteistyökumppaneiksi nousevat Kajaanin Leijonaemot ry vertaistukiryhmä, MLL Kainuun piiri ja Hyvinvoinnin palvelutarjotin. Palvelua arvioidaan hyödyntämällä toiminnan ja vaikutusten arviointia. Erityispalveluohjaajalta vaaditaan pätevyydeksi asiantuntijajohtamista, neuropsykiatriasta valmentajakoulutusta sekä Kiikku- koulutusta erityislapsen varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen.

Kehitysvammaisen lapsen isänä oleminen

Anna Romakkaniemi, lehtori, TtM, Lahden Ammattikorkeakoulu Oy, anna.romakkaniemi@lamk.fi
Marja Kaunonen, professori, TtT, Tampereen Yliopisto, Pirkanmaan sairaanhoitopiiri, Yleishallinto,
marja.kaunonen@uta.fi
Anna Liisa Aho, dosentti, TtT, Tampereen Yliopisto, anna.l.aho@uta.fi

Esityksessä kuvataan tutkimustuloksia, jonka tarkoituksena oli kuvata kehitysvammaisen lapsen isänä olemista. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa kuvailevaa tietoa vähän tutkitusta aiheesta hoitotieteen näkökulmasta.

Tutkimusaineisto kerättiin 13 kehitysvammaisen lapsen isältä teemahaastattelulla. Nuorin isä oli 30 ja vanhin 65 vuotta. Parisuhteessa isistä oli 11 ja kaksi isää eronnut. Kehitysvammaisista lapsista tyttöjä oli kuusi ja poikia seitsemän. Lasten iät vaihtelivat viiden ja 16 ikävuoden välillä. Diagnoosina lapsilla oli Downin oireyhtymä (6), tuberoosiskleroosi (2), vaikea kehitysvamma (3), Fragile-X syndrooma (1) ja henkinen jälkeenjääneisyys (1). Aineisto analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä.

Tutkimustuloksista ilmeni, että kehitysvammaisen lapsen isänä oleminen oli vahvistumista ja kuormittumista. Vahvistuminen sisälsi hyväksymistä, kasvamista, iloittamista arjen sujumisesta sekä lapsen kasvusta ja kehityksestä. Kuormittuminen sisälsi surutyön käynnistymistä, arjen sujumattomuuden kokemista sekä lapsen kasvussa ja kehityksessä erilaisuuden kokemista.

Tutkimus osoitti kehitysvammaisen lapsen isien hyväksyvän uuden elämäntilanteen ja vahvistuvan iloittamalla pienistä arkisista asioista. Sen sijaan isä kuormitti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämisestä ja lapsen kehitysvammaisuudesta johtuvat asiat. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnalta vaaditaan tietoa huomata isien kuormittuminen ja taitoa toimia isien hyvinvointia edistävasti. Jatkossa tulee selvittää, miten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden avulla voidaan paremmin tukea kehitysvammaisen lapsen isää.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että kehitysvammaisen lapsen isänä oleminen oli myönteisistä asioista vahvistumista ja kielteisistä asioista kuormittumista. Tuloksia voidaan hyödyntää kehitysvammaisen lapsen isille tarkoitetun tuen suunnittelussa ja ammatillisessa perus- ja täydennyskoulutuksessa. (Romakkaniemi 2014.)

Vanhempien asiantuntemus vammaisten lasten hoidon suunnittelussa

Pilvi Hämeenaho, tutkijatohtori (Suomen Akatemia), FT, Jyväskylän yliopisto, Historian ja etnologian laitos, pilvi.hameenaho@jyu.fi

Vammaisten lasten hoidon ja tuen tarpeet rakentuvat yksilöllisesti, eikä valmiita hoitopolkuja tai toimintamalleja ole käytettävissä. Lapsen tarpeisiin vastaaminen parhaalla mahdollisella tavalla edellyttääkin kokonaisvaltaista tietoa ja moniammatillista yhteistyötä. Kokemukseen ja lapsen erityistarpeiden syvälliseen tuntemukseen perustuvaa tietoa on yleensä vain lapsen vanhemmilla. Siitä huolimatta vanhempien tietoja ei aina huomioida hoitoa suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Tässä esityksessäni tarkastelen aihetta erilaisten tietoperustojen ja niiden arvottamisen näkökulmasta. Hoitojen suunnittelua ohjaa biolääketieteellinen tietoperusta, joka hoitotilanteissa arvotetaan vanhempien omaamaa kokemustietoa tärkeämmäksi. Tällöin kokonaisvaltaiseen näkemykseen tarvittava yhteistyö muuttuukin helposti eri toimijoiden – ammattilaisten ja vanhempien – vastakkainasetteluksi. Epätasa-arvoinen asetelma voi johtaa myös siihen, että vanhemmat menettävät luottamuksensa ammattilaisiin, ja hakevat siten yhä enemmän lääketieteen näkökulmasta kyseenalaista tietoa vertaistuen kautta. Pahimmillaan vanhempien tietojen vähättely voi johtaa vääränlaiseen hoitoon ja lapsen tilanteen vaikeutumiseen sopivien hoitojen tai tukimuotojen saamisen viivästyessä.

Lääketieteellistä tietoa korostava näkemys jättää myös huomiotta vanhempien tietoperustan monipuolisuuden. Yksittäisten arkikokemusten sijaan vammaisten lasten vanhemmille kertyy lapsen hoitohistorian myötä runsaasti tietoa myös erilaisten hoitojen ja esimerkiksi lääkkeiden sopivuudesta. Ongelmien ehkäisemiseksi olisikin tärkeää tunnistaa ja hyväksyä vanhempien asiantuntijuus lasta koskevissa asioissa.

Esitykseni perustuu haastatteluille, jotka olen tehnyt osana Suomen Akatemian rahoittamaa Koulua ja elämää varten -tutkimushanketta. Haastattelujen aiheina ovat olleet erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmuuteen kasvu sekä kohtaamiset ja yhteistyö koulun ja erityisterveydenhuollon ammattilaisten kanssa.

Perheen rooli CP-vammaisten lasten kuntoutuksen suunnittelupalaverissa

Arja Veijola, yliopettaja, TtT, Oulun ammattikorkeakoulu, arja.veijola@oamk.fi

Tuula Kiviranta, ylilääkäri, LT, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri, Ruskis, tuula.kiviranta@valteri.fi

Tausta: Vuosina 2011 – 2015 toteutetussa CP-vammaisten lasten ja nuorten kuntoutuksen ja seurannan kehittämishankkeessa tuotettiin tietoa moniammatillisten työryhmien toiminnasta. Hankkeeseen osallistui Kuopion ja Oulun yliopistollisten sairaaloiden lastenneurologiset yksiköt sekä Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin yksiköt Helsingissä, Oulussa ja Kuopiossa.

Tavoite: Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella ja kuvata perheen roolia kuntoutussuunnitelmapalaverissa ja tuottaa tietoa kuntoutuksen toimintakäytäntöjen kehittämiseen.

Aineisto ja menetelmät: Tutkimusaineisto muodostui 13 videoidusta moniammatillisesta kuntoutuksen suunnittelupalaverista, joiden kesto vaihteli 60-80 minuutin välillä. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä käyttäen NVivo 10 laadullisen aineiston analyysiohjelmia.

Tulokset: Palaveriin osallistui yhdeksän CP-vammaista lasta/nuorta ja heidän vanhempansa (N=18). He olivat osa työryhmää, joissa tuotettiin laaja-alainen ja moniulotteinen kuvaus perheen arjesta. CP-vammaisen lapsen/nuoren osallisuutta tuettiin. Vanhempien rooli työryhmissä vaihteli. Siinä voitiin tunnistaa kolme erilaista mallia: osallistuva, ulkopuolinen ja kuuntelija. Osallistuva rooli ilmeni vanhempien asiantuntijuutena perheen asioissa, lapsen/nuoren ja perheen kotiarjen kuvaajana sekä kysymysten esittäjänä ja keskusteluteemojen tuojana työryhmään. Vanhempien roolin ulkopuolisuus kuvautui ammattihenkilöiden runsaastiin kysymyksiin vastaamisena. Kuuntelijan roolissa voitiin erottaa kaksi erilaista toimintamallia. Toisessa vanhemmat toimivat aktiivisina kuuntelijoina, jotka osallistuivat työryhmään kuulemansa perusteella, ja toisessa he olivat passiivisia ammattihenkilöiden esittämien ohjeiden vastaanottajia. Roolin aktiivisuus ja passiivisuus määrittyi myös vanhempien itse määrittämän aktiivisuuden mukaan. Aktiivisin äiti käytti 135 ja passiivisin 3 puheenvuoroa.

Johtopäätökset: Perheen ja lapsen/nuoren rooli kuntoutussuunnitelmaa tehtäessä on muuttumassa aktiivisemmaksi. Työryhmien toimintakäytäntöjä tarkastelemalla ja muuttamalla pyritään vähentämään vanhempien passiivisuuden ja jopa ulkopuolisuuden kokemusta tavoitteena kohdata jokainen perhe yksilöllisesti.

Kuka kuului mua? – myös vammaisten lasten sisarukset tarvitsevat huomiota

Milla Bergman, projektivastaava, Erityinen sisarus -projekti, Rinnekoti-säätiö, milla.bergman@rinnekoti.fi

Tausta: Yhden tai useamman lapsen vamma vaikuttaa koko perheeseen, myös sisaruksiin. Tutkimusten mukaan erityisellä sisaruudella voi olla sekä kasvua vahvistavia että tiettyjä riskejä lisääviä vaikutuksia. Parhaimmillaan erityinen sisarus on positiivinen asia, joka opettaa lapset pienestä pitäen hyväksymään erilaisuutta ja vahvistaa sisarussuhdetta. Tähän päästään silloin, kun sisarukset huomioidaan ja he saavat tietoa perheensä tilanteesta. Vanhempien resurssit eivät kuitenkaan aina riitä sisarusten huomioimiseen ja tukemiseen, vaikka he haluaisivatkin. Myös ammattilaiset ovat raportoineet tarvitsevänsä lisää tietoa sisarusten kohtaamiseen.

Menetelmä: Ryhmähaastattelut tehtiin aikuisille sisaruksille (N=10), vanhemmille (N=9) sekä perheiden kanssa työtä tekeville ammattilaisille (N=4). Haastatteluiden tarkoituksena oli nostaa esiin osallistujien kokemuksia erityisestä sisaruudesta eri näkökulmista. Haastattelut ovat osa teemallista kokonaisuutta, joita jatketaan keväeseen 2017 saakka. Haastattelut analysoitiin induktiivisella sisällön analyysillä.

Tulokset: Sisarusten mukaan heidän sisarusuhteensa oli pääasiassa positiivinen asia. He osallistuivat mielellään vammaisesta sisaruksesta huolehtimiseen, mutta myös kantoivat huolta sisaruksestaan ja perhetilanteestaan. He kuvasivat vamman myötä tapahtuvaa perusturvan menetystä ja sitä, kuinka ovat joutuneet kasvamaan aikuisiksi liian nopeasti. Sisarukset kokivat, etteivät ole päässeet puhumaan lapsuudessaan omista kokemuksistaan. Vanhemmat olivat haastatteluissa huolissaan siitä, että riittävätkö heidän voimava-

ransa myös terveiden lasten huomioimiseen. He huolehtivat myös siitä, mitä haasteita erityinen sisarus tuo eri ympäristöissä kuten kouluissa. Vanhemmat kokivat, ettei terveen sisaruksen asioita ole otettu puheeksi palvelujärjestelmässä juuri lainkaan. Ammattilaiset toivoivat haastatteluissa lisää tietoa sisaruussuhteesta ja siitä, miten ottaa asioita puheeksi sisaruksen kanssa.

Johtopäätökset: Myös vammaisten lasten sisarukset tarvitsevat huomiota ja tukea, jotta heidän hyvinvointinsa taataan. Heidän tarpeensa tukeen tulee tehdä yhteiskunnassa näkyvämmäksi.

KiiKKU -vauvaperhetyömalli ja vauvaperhetyöntekijöiden koulutuksen kehittäminen

Tarja Keltto, erikoistoimintaterapeutti, aluekoordinaattori, KM, Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö, tarja.keltto@vamlas.fi

Katariina Wilenius, toimintaterapeutti amk, kuntoutuksen yamk-opiskelija, Metropolia amk, katariina.wilenius@gmail.com

KIIKKU- vauvaperhetyö on Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiön (Vamlas) raha-automaattiyhdistyksen rahoituksella kehittämä työmalli, minkä ”perustehtävänä on auttaa vauvaperheitä vuorovaikutukseen silloin, kun perheen elämäntilanteeseen liittyy lapsen tai vanhempiin yhteydessä olevia varhaista vuorovaikutusta ja sen kautta kiintymyssuhteen kehittymistä hidastavia, häiritseviä tai ehkäiseviä tekijöitä” (Korhonen & Sukula 2004). KiiKKU- vauvaperhetyötä tarjotaan perheelle, kun jokin vuorovaikutusta uhkaava riskitekijä on havaittu, ennen varsinaista ongelman muodostumista vauvan ensimmäisen elinvuoden aikana. Tuki ja ohjaus toteutetaan vauvaperheen kotona.

Vamlas koulutti ensimmäiset KiiKKU – vauvaperhetyöntekijät sekä kouluttajat, mutta vuonna 2008 siirrettiin koulutusvastuu sopimuksella viidelle ammattikorkeakoululle täydennyskoulutukseksi. Sopimukseen sisältyy Vamlasin vastuu kehittää koulutusta yhdessä ammattikorkeakoulujen kanssa.

KiiKKU - vauvaperhetyömallin koulutuksen kehittämisverkosto aloitti työnsä syksyllä 2015 ja siihen tuli mukaan Metropolian Ylemmän ammattikorkeakoulun opiskelija, joka vie kehittämistä eteenpäin tutkimuksellisen kehittämistyönsä avulla. Kehittämistyön tavoitteena sekä tarkoituksena on kehittää KiiKKU–vauvaperhetyön koulutusta nykytarpeita vastaavaksi ja tuotoksena tulee olemaan ehdotus KiiKKU–koulutuksen kehittämiseksi.

Tutkimuksellisen kehittämistyön aineistonkeruu on kolmivaiheinen prosessi ja toteutuu toimintatutkimuksen periaatteella. Aineistonkeruumenetelmiä ovat kysely KiiKKU-koulutetuille ja kaksi työpajaa kahdella paikkakunnalla, johon kutsuttiin halukkaita kouluttajia, perhetyöntekijöitä sekä perheitä. THL:n Perhetutkimuspäivien työryhmässä esitellään KiiKKU- vauvaperhetyön malli sekä tutkimusaineistosta nousseita alustavia tuloksia, jotka analysoidaan virallisesti kevään/kesän 2016 aikana. Valmis työ on luettavissa The-seus-tietokannassa joulukuussa 2016.

MONINAISET ÄIDIT – YKSIULOTTEINEN ÄITIYS?

Työryhmäkoordinaattorit:

Eija Sevón, eija.sevon@jyu.fi, tutkijatohtori, kasvatustieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

Anna Rönkä, anna.k.ronka@jyu.fi, professori, kasvatustieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

Äiti on kaksivanhempaisen, heteroseksuaalisen perhe-elämän keskeisin hahmo, arjen sankari ja kodin sydän. Äiti on lämpö, syli, pullantuoksu. Hyvä äiti asettaa lapsen tarpeet omien tarpeidensa edelle, hoivaa, hellii, rakastaa. Huono äiti syntyy omistautuvan äitiyden moraalisen järjestyksen rikkoutuessa.

Kulttuurisesti äidin ajatellaan olevan ensisijaisesti vastuussa lapsensa hyvinvoinnista. Oletusta eivät tunnu horjuttavan äitien työssäkäynti, pyrkimys tasa-arvon edistämiseen tai isyyden murros. Onko niin, että tavalliset äidit tai moninaiset vanhempana olemisen tavat, esimerkiksi isyys tai sateenkaarivanhemmuus eivät pysty murtamaan äitiyden ihannetta ja (heteroseksuaalisen) äitiyden ensisijaisuutta? Miten ihanne sopii yhteen nykyaisten ja -perheiden moninaisuuden ja moninaisuutta tuottavien yhteiskunnallisten tekijöiden kanssa?

Työryhmämme kutsuu esittelemään tutkimustietoa äitiyden moninaisuudesta ja pohtimaan, millaisten odotusten ja ihanteiden puristuksissa naiset äiteinä elävät. Millaisia metodisia ja teoreettisia uusia avauksia perhetutkimuksessa on nykyäitiyden tutkimiseksi?

”Kai se on joku sosiaalinen normi, että haluaa lapsen” – adoptioäitien puhetta ajasta ennen lasta

Sanna Mäkipää, jatko-opiskelija, TtM, Tampereen yliopisto, Lääketieteen yksikkö, sanna@sannamakipaa.fi

Tarkastelen tutkimuksessani adoptioäidiksi tuloa, kiintymyssuhteen kehittymistä ja äidiksi tuloon liittyviä vaikeuksia. Tutkimukseni kytkeytyy sekä vanhemmuuden siirtymävaiheen (transition to parenthood) että naisten lapsen saamisen jälkeistä psyykkistä oirehdintaa käsittelevään tutkimukseen.

Aineistoni muodostuu kahdesta osasta: Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 1998 julkaisemasta, otto-lapsineuvontaa ohjeistavasta oppaasta sekä adoptiolapsen saaneilta naisilta haastatteluin (14 kpl) ja kirjoituksin (9 kpl) kootusta aineistosta. Opaskirja-aineistoa olen tarkastellut kulttuurisena rakennelmana siitä, mitä adoptioäitiys on ja mitä siltä edellytetään lakitekstiä avaavassa, sosiaalityöntekijöille suunnatussa opaskirjassa. Opaskirja on käytössä kaikissa Suomessa annettavissa adoptioneuvonnoissa. Äideiltä kerättyä aineistoa peilaan sekä transitio- että synnytyksen ja adoption jälkeisiä psyykkisiä ongelmia käsitteleviin tutkimuksiin. Tutkimukseni analyttinen viitekehys muodostuu Somersin (1994, 1998) kerronnallisuuden neljästä elementistä Phibbsin (2008) sitä positioteorialla täydentävällä tavalla sekä narratiivisten muutostarinoiden teoriasta (esim. Hänninen 1999).

Perhetutkimuspäivien 2016 esityksessäni keskityn äideiltä kerätyn aineiston pohjalta aikaan ennen lasta. Tarkastelen sitä, mitä tutkimukseeni osallistuneet äidit kertovat retrospektiivisesti lapsensa odotusajasta: äidiksi haluamisen motiiveista, mahdollisesta lapsettomuudesta ja lapsettomuushoidoista, valmistautumisesta henkisesti ja konkreettisesti äitiyteen sekä lapseen ja odotukseen liittyvistä ajatuksista, toiveista, tunteista ja ihmisistä. Osa teemoista on yleisiä, osa taas erityisesti adoptioon kytkeytyviä. Äidit kertovat tehneensä jo odotusaikana aktiivista työtä rakentaessaan lapselle tilaa tulla ja pohtiessaan omia motiivejaan ja toiveitaan äitiyteen liittyen. Tarinoissa kulkevat peilauspintoina mukana puoliset, omat äidit, muut äidit ja kulttuurin mukanaan tuomat käsitykset hyvästä äitiydestä.

"Tarpeeksi hyvä" vammainen äiti

Anita Lappeteläinen, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos, erityispedagogiikka,
anita.lappetelainen@jao.fi

Hyvän äitiyden kulttuuriset valttarinat määrittävät, millainen on hyvä äiti ja kuinka hänen tulee toimia ja käyttäytyä äidin roolissa. Vammaiset naiset ovat yksi naisvähemmistöryhmä, joiden äitiys kyseenalaistetaan, koska he eivät täytä hyvän äitiyden kulttuurisia normeja. Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että vammaisten naiset ovat kohdanneet ennakkoluuloja, jotka ovat liittyneet heidän kykyynsä toimia ja olla äiti. Heidät nähdään ensisijaisesti vammaisena ja toissijaisesti äitinä eli vammaisilla naisilla on stigmatisoitu identiteetti hoidon vastaanottajina, ei hoidon toteuttajana eli äitinä.

Tämän tutkimuksen sen tarkoitus on selvittää, miten vammaiset naiset toteuttavat äitiyttä ja rakentavat äiti-identiteettiään vuorovaikutuksessa hyvän äitiyden mallitarinoiden ja vammaisten naisten äitiyskertomusten kanssa. Tutkimuskysymykset ovat: 1) minkälaisia vastatarinoita vammaiset äidit rakentavat vammaisten naisten äitiystarinoita vastaan 2) kuinka vammaiset naiset positioivat itsensä eri vastatarinoissa?

Tutkimusaineistona ovat 11 fyysisesti vammaisen naisen vastatarinat. He ovat olleet vammaisia ennen lasten syntymää. Tutkimusaineisto on kerätty haastattelemalla ja analysoitu narratiivisesti. Vammaiset naiset tuottivat neljänlaisia vastatarinoita: 1) "on monta tapaa olla arjessa pärjäävä äiti", 2) "äitiys on yhteisten velvollisuuksien jakamista", 3) "ainutlaatuisia äitejä ja omatoimisia lapsia" ja 4) "kaikki äidit ovat samantlaisia".

Tutkimustulokset osoittavat, että vammaiset naiset pystyivät rakentamaan positiivisen äiti-identiteetin pärjäävänä ja hyvänä äitinä huolimatta vammaisen naisen äitiyden hallitsevasta kulttuurisesta kertomuksesta. Mielenkiintoista oli, että vammaisen äitiyden vastakertomuksissa he hyödynsivät hyvän äitiyden valtakertomusta. Vammaisuuteen liittyvillä kielteisillä kulttuurisilla kertomuksilla on vaikutusta siihen, että vammaisilla naisilla on enemmän normatiivisia paineita täyttää hyvän äitiyden vaatimukset ja odotukset voidakseen identifioitua hyväksi äidiksi.

Äitipuolet kertomuksissa – neuvotteluja relationaalisuudesta

Minna Murtorinne–Lahtinen, KT, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta,
minna.m.murtorinne-lahtinen@jyu.fi

Kimmo Jokinen, professori, Jyväskylän yliopisto, Perhetutkimuskeskus, kimmo.j.jokinen@jyu.fi

Esityksessä keskitytään tarkastelemaan äitipuolen identiteetin rakentamisen vuorovaikutuslottuvuutta. Tästä näkökulmasta identiteetin nähdään rakentuvan neuvotteluprosessissa muiden perheenjäsenten kanssa. 58 kertomuksen narratiivisen analyysin tuloksena muodostettiin kolme identiteettityyppiä: biologisen äidin rajoittama identiteetti, äitipuolikeskeinen identiteetti ja tiimivanhemmuuden identiteetti. Kertomusten hallitseva piirre oli, että äitipuolet suhteuttivat itsensä ensisijaisesti biologiseen äitiin ja kokivat itsensä uhaetuiksi. Äitipuolten identiteetin rakentaminen oli monessa suhteessa haasteellinen prosessi, joka edellytti neuvottelua ja reflektointia. Tämä ei kuitenkaan ratkaissut edellä mainittua ongelmaa. Tulosten mukaan isät näyttäisivät olevan keskeisessä asemassa isän, äidin ja äitipuolen muodostamassa kolmiosuhteessa.

Äitejä suomalaisen yhteiskunnan murroksissa

Eija Eronen, tutkija, koordinaattori, Tampereen yliopisto, Eija.Eronen@uta.fi

Äidin keskeinen rooli perheessä näyttää nykyisin herkästi kulttuurisena itsestäänselvyytenä. Äidin asema on kuitenkin rakentunut nykyisenlaiseksi aikojen saatossa ja osin yhteiskunnallisten murrosten vaikutuksesta. Muun muassa sääty-yhteiskunnan mureneminen, kansalaisyhteiskunnan muodostuminen ja Suomessa käytyjen sotien aikaansaamat murrokset ovat heijastuneet äidin roolin määrittämiseen.

Käsittelen esityksessäni äidin roolin muutoksia suomalaisen yhteiskunnan murrosten näkökulmasta. Keskityn tarkastelussani 1900-luvun ensimmäiseen puoliskoon. Esitykseni pohjautuu tekeillä olevan väitöskirjatutkimukseni kirjallisuuskatsaukseen. Nojaudun esityksessäni pääasiassa sosiaalitieteelliseen kirjallisuuteen.

Teoreettinen kirjallisuus avaa monialaisen kuvan äidin roolin muutoksista. 1800-luvun lopulla murtuneessa sääty-yhteiskunnassa äiti oli itsestäänselvästi isännän varjossa. Isännällä puolestaan oli paitsi ehdoton valta vaimoonsa ja lapsiinsa nähden myös viimesijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Sääty-yhteiskunnan hajottua alettiin vähitellen rakentamaan uutta äitikeskeistä ydinperhe-ideologiaa. Äidistä oli tullut kodin sydän ja äitiydestä naisen kutsumus. Kutsumuksen oikeaoppinen toteuttaminen nähtiin myös tärkeänä yhteiskunnallisena tehtävänä, ajateltiinhan äidin toiminnan vaikuttavan koko kansakuntaan.

Äitiyden ulottuminen yhteiskuntaan alkoi korostumaan kansalaisyhteiskunnan muodostuttua 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Naisliike rakensi äidin yhteiskunnallista roolia sijoittamalla tämän tehtäväkentän yhteiskunnan feminiiniseksi määritettyyn toiminta-alueeseen. Yhteiskunnallisten intressien keskiöön äitiys nousi erityisesti sotien väestömenetysten jälkeen. Syntyvyyden kasvuun tähtäävässä väestöpolitiikassa äitiys määrittyi jopa kansakunnan kohtalonkysymykseksi. Äiti oli kansallisvelvollisuuden täyttävä ja kansakunnan tulevaisuuden ylläpitäjä.

Nykypäivän hegemoninen käsitys äidin roolista ei ole ainoa laatuaan. Äidin roolia on historian saatossa määritelty monin tavoin.

Suurperheen äitiydestä naisen minä-projektiksi

Ritva Nätkin, dosentti / yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto, YKY, Ritva.natkin@uta.fi

Tarkastelen esityksessäni äitiyden ihanteiden ja käytäntöjen muutosta sodanjälkeisten vuosikymmenten (1940–60) äitiydestä nykypäivään. Sodanjälkeisen äitiyden käsitän sellaisena, kun se vuonna 1997 ilmestyneessä väitöskirjassani Kamppailu suomalaisesta äitiydestä näyttäytyi: yhteiskuntapoliittisten tekstien sekä kansalaisjärjestöjen vaikuttajanaisten ja tavallisten naisten (oma)elämäkertojen kertomana. Sodanjälkeinen äiti oli yhtäältä kansallinen ikoni ja toisaalta suuren perheen kotitalouden pyörittäjä. Naiseus ja äitiys käsitettiin pitkälti samaksi asiaksi. Nainen ei aina voinut valita äitiyttä ja lasten määrää vapaasti. Hänen tehtävänsä oli kotitalouden pyörittäminen ja välillä myös ansiotyö. Lapsista piti kasvattaa kunnon kansalaisia yhteiskuntaan.

Äitiydessä on monta ulottuvuutta. Yhtäältä se merkitsee lisääntymisoikeuksia ja -velvollisuuksia, tarpeita ja toiveita. Kuka saa ja kenen ei ole suotavaa lisääntyä? Toisaalta se on huolen pitämistä jo syntyneistä lapsista, mikä on ennen kaikkea pikkulasten hoivaa, mutta myös lasten kasvattamista ja saattamista yhteiskuntaan. Näissä kaikissa äitiyden ulottuvuuksissa on tapahtunut mielenkiintoisia muutoksia. Nykyäitiyttä voi luonnehtia reflektiiviseksi minä-projektiksi, jossa on mahdollista ja jopa suotavaa perheen ja parisuhteen psyko-sosiaalisten suhteiden erittely sekä lapsen edun pohdinta. Lisääntymisoikeudet ovat melko vapaat ja perhesuunnittelu mahdollista. Lapsiluku on pienentynyt. Kamppailu käydään lähinnä äidin omasta ajasta. Esityksessäni pohdin erityisesti, tuoreempiin aineistoihin tukeutumalla, millaista aikuisen lapsen vanhemmuus on nykyisin ja miten se on mahdollisesti muuttunut vuosikymmenten saatossa, mistä ei ole paljoakaan aiempaa tutkimustietoa.

”Hyvän äidin ideaali” Äitiyden rakentuminen pitkän lapsettomuuden jälkeen

Siru Lehto, Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos, siru.a.lehto@student.jyu.fi

Joka viides suomalainen pari kärsii jossain elämänsä vaiheessa tahattomasta lapsettomuudesta. Lapsettomuus ei ole vain lääketieteellinen, vaan myös psykososiaalinen ongelma: se tuo mukanaan surua, toivotto-
muutta ja haasteita ihmissuhteisiin. Yhä useampi suomalainen pari joutuu myös turvautumaan lapsetto-
muushoitoihin saadakseen lapsen. Vuonna 2013 hedelmöityshoitojen seurauksena syntyi lähes 2500 vau-

vaa, mikä on arviolta 4,4 prosenttia kaikista syntyneistä lapsista. Vaikka lapsettomuushoidoilla on jo pitkä perinne Suomessa, tutkimuksia niiden psykososiaalisista vaikutuksista on varsin vähän tarjolla.

Tämän väitöstutkimuksen tarkoituksena on tuoda pitkän, vuosia kestäneen lapsettomuuden jälkeen äidiksi tulleiden naisten ääni ja äidiksi tulon tarinat esiin. Tutkimuksen keskiössä ovat tulevaan lapseen ja äitiyteen liitetyt mielikuvat ja odotukset, äidiksi kasvamisen prosessi sekä äidin tarvitsema ja saama tuki. Vuonna 2015 kerätty aineisto muodostuu kolmenkymmenenkolmen (N=33) naisen kirjoittamasta äitiystarinasta ja niitä syventävistä haastatteluista, joihin lupautui kaksikymmentäkuusi (N=26) tarinansa kirjoittanutta äitiä.

Narratiivista lähestymistapaa hyödynnettiin aineistonkeruussa, aineiston analyysissä sekä tulosten raportoinnissa. Tutkimukseen osallistuneet äidit rekrytoitiin neuvoloiden, sosiaalisen median ja eri järjestöjen välityksellä. Kirjoitelma-aineisto analysoitiin narratiivisin menetelmin, erityisesti odotusanalyysia hyödyntäen.

Tässä esityksessä kuvaan kirjoitelma-aineiston perusteella sitä, miten lapsettomuudesta kerrotaan suhteessa äitiyteen ja perhe-elämään liittyviin kulttuurisiin odotuksiin. Kirjoitelmissa naiset rakensivat omaa tarinaansa suhteessa viiteen erilaiseen kulttuuriseen odotukseen. Näitä olivat äidiksi tulon itsestäänselvyys, luottamus hedelmöityshoitoihin lapsen saamiseksi, raskausajan onnellisuus, lapseen heti syntyvä rakkaus ja täydellinen äitiys. Lapsettomuus rikkoo kertomusta hyvän äitiyden kulttuurista monin tavoin ja odotusten täyttymättä jääminen tuottaa tarpeen oman äitiysidentiteetin arviointiin.

Kenellä on oikeus olla äiti? Äitiys sijaissynnytysjärjestelyissä

Kaisa Kivipuro, tohtorikoulutettava, VTM, HuK, Helsingin yliopisto, Sosiologia, Sosiaalitieteiden laitos, kaisa.kivipuro@helsinki.fi

IVF-hoitoon perustuvat sijaissynnytykset ovat olleet Suomessa kiellettyjä vuodesta 2007 asti. Sijaissynnytysjärjestely mahdollistaisi perheellistymisen henkilöille, joita muut lapsettomuushoidot eivät ole auttaneet tai eivät pysty auttamaan, kuten kohduttomille naisille. Esityksessä kysyn, miten sijaissynnytyshoitojen oikeudellisella rajoittamisella muotoillaan hyväksyttyjä tapoja tulla vanhemmaksi ja määritellään sitä, kuka voi olla lapsen äiti. Tutkimuksen aineistona ovat viranomaisten, asiantuntijoiden ja järjestöjen oikeusministeriölle sijaissynnytystä koskevaa lainvalmistelua varten annetut lausunnot vuodelta 2012. Esityksessä analysoin tätä lainsäädäntövalmistelua, jossa selvitettiin, tulisiko valtion sallia sijaissynnytyksen mahdollistavia hedelmöityshoitoja kansalaisilleen, ja jos tulisi, niin kenelle ja millaisin perustein.

Tutkimuksellinen lähtökohtani on, että lausunnoissa muotoillaan millaista lisääntymistapaa ja äitiyttä pidetään normaalina ja legitimoidaan tietynlainen äitiys päteväksi. Teoreettisena näkökulmana hyödynnän M. Foucault'n normaalin käsitettä lisääntymisen ja vanhemmuuden kontekstissa. Lainsäädännössä hyödynnetään käsityksiä äitiyden erilaisista ulottuvuuksista, joiden avulla rajataan sitä, kenet voidaan määritellä lapsen äidiksi. Tutkimukseni perusteella esitän, että vaikka lausunnoissa lisääntyminen käsitetään heteronormatiivisesti, oikeudellinen äitiys ei perustu geneettiseen äiti-lapsisuhteeseen. Väitän, että oikeudellisen äitiyden määrittäjänä toimii ruumiillinen side lapseen. Sijaissynnytyksellä muodostuva vanhemmuus problematisoitukin erityisesti äidin kohdalla, koska normaali äitiys kytketään lähtökohtaisesti ruumiilliseen äitiyteen.

Vaikka lainsäädännön ensisijainen tehtävä on määrittää juridinen äitiys, sillä on vaikutuksia äitiyden käytänteisiin laajemminkin. Oikeudellisen äitiyden määrittelyssä on samalla kyse siitä, millaista äitiyttä pidetään normaalina. Lainsäädännöllä voidaan joko tukea tai vaikeuttaa perheen asemaa, sekä vaikuttaa siihen, millaisia keinoja lisääntymiseen on ja kenellä niitä on mahdollisuus käyttää.

Välähdyksiä huostaanotettujen lasten äitien kokemuksista

Tarja Hiltunen, lapsi- ja läheistyön koordinaattori, KT, Sininauhaliitto, tarja.hiltunen@sininauha.fi

Äitiyden taitojen oletetaan olevan hallinnassa äidiksi tulon myötä riippumatta äidin taustasta. Yhtäältä kielteiset tunteet saattavat aktivoitua äidin kokiessa epäonnistumista, syyllisyyttä tai häpeää. Toisaalta nämä tunteet usein jäävät tunnistamatta jos äidillä on päihdeongelma, hän elää väkivaltaisessa parisuhteessa tai hänellä on mielenterveydellisiä ongelmia ja lapsetkin on otettu huostaan.

Esitykseni perustuu joulukuussa 2015 valmistuneeseen väitöstutkimukseeni, jota varten haastattelin 12 eri syistä lapsensa huostaanoton kokenutta äitiä. Tutkimuksessani selvitin, minkälaisen sisällön lapsensa huostaanoton kokeneet äidit antavat äitiydelle ennen ja jälkeen lasten huostaanoton, millaiseksi heidän elämänsä muodostuu ja minkälaista tukea he saivat sen jälkeen, kun lapset sijoitettiin. Selvitin myös, mitkä tekijät vahvistivat tai heikensivät äitien voimaantumisen kokemuksia sekä millaista tukea he saivat huostaanottoprosessin aikana.

Lapsen huostaanottoon liittyi äitien vaikeat menneisyyden kokemukset, jotka ilmenivät päihteidenkäytönä, väkivaltaisiin suhteisiin hakeutumisena tai hoitamattomina mielenterveysongelmina. Lasten huostaanotto välttämättä ei tarkoita maailmanloppua, kuitenkin ”läheltä piti” tilanteita ilmeni useamman äidin tapauksessa. Monet äideistä vahingoittivat itseään lisää huostaanoton jälkeen käyttämällä päihteitä aiempaa rajummin tai he yrittivät itsemurhaa. Lasten huostaanotto kuitenkin pysäytti ja pakotti äitejä katsomaan peiliin. Myös tahto saada elämä kuntoon aktivoitui ja toivo eheytymisestä heräsi. Avun saanti perustui kuitenkin pitkälle äitien oman aktiivisuuden varaan.

Huostaanoton jälkeinen äitiys näyttäytyi haavoittuneena, menetettynä, luovutettuna ja kaveriäitiytenä, mutta myöhemmin myös kuntoutuvana ja voimaantuneena äitiytenä. Äidit kertoivat jääneensä vaille riittävästi tiedottamista ja huomioimista omassa asiakkuudessaan.

Äidit ja lapset vankilassa – äitiyttä koskevia neuvotteluja ja käytäntöjä vankilaympäristössä

Rosi Enroos, tutkija, Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Rosi.Enroos@staff.uta.fi

Esitykseni perustuu vuoden 2015 lopulla valmistuneeseen väitöskirjaani ”Vankila, vanhemmuus ja lapsi – näkökulmia perheikäntöihin”, jossa tarkastelen vankien vanhemmuus- ja perhesuhteita sekä niistä neuvottelua erityisesti silloin, kun äiti on vankilassa lapsensa kanssa. Tutkimuksen teoreettis-metodologinen orientaatio perustuu sosiaalisen konstruktionismin ajatukseen perheestä käytäntöinä.

Tutkimus koostuu neljästä empiirisestä osatutkimuksesta. Tutkimuksen aineistoina on vankilassa lastensa kanssa olevien äitien haastattelut (n=17), Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskusten työntekijöiden ryhmähaastattelut (n=6), vankilan perheosaston toimintaan liittyvien työntekijäryhmien ryhmähaastattelut (n=3) sekä lapsen vankilassaoloon liittyvät parlamentaariset dokumentit (lait ja raportit, hallituksen esitykset ja oikeusasiainministeriön kannanotot). Analyysimenetelminä olen käyttänyt temaattista koodausta ja sisällönanalyysejä.

Tutkimus osoittaa, kuinka äidin vankeusrangaistus murtaa kulttuurisia oletuksia ydinperheestä, perheenä olemisesta ja asumisesta: lapsi tuo näkyväksi erilaisia neuvotteluja erityisesti hoivan ja huolenpidon kysymyksistä ja esimerkiksi äitiyteen liittyviä institutionaalisia kannanottoja. Neuvotteluissa ja erilaisissa päätöksissä kirkastetaan muun muassa sitä, millaisia vankilassa olevien äitien perhesuhteiden tulisi olla. Perhettä ja vanhemmuutta koskevat käytännöt vankilaympäristössä näyttäytyvätkin erityisen vahvan moraalisen neuvottelun kohteena olevina käytäntöinä. Lapsensa kanssa tuomiota suorittavan äidin tulee muokata sekä lastensuojelun että vankeinhoidon asettamin institutionaalisii raameihin.

Tutkimus osoittaa, että erilaisia vankien vanhemmuussuhteisiin kohdistuvia käytäntöjä neuvotellaan sekä yksittäisissä perheissä ja vankeinhoidossa että yhteiskunnassa laajemmin. Näillä neuvotteluilla on monenlaisia seurauksia vankilassa olevien äitien perhe-elämään.

Kuka suojelee äitiä

Eeva Jokinen, professori, Itä-Suomen yliopisto, eeva.jokinen@uef.fi

Esittelen tutkimushanketta, jossa tarkastellaan 25–34-vuotiaita Suomessa asuvien naisten suhdetta äitiyteen riippumatta siitä, ovatko he itse äitejä vai eivät. Tutkimuksessa paneudutaan kysymykseen, millaiset yhteiskunnalliset instituutiot tai sosiaaliset järjestelmät tukevat naisia äitiydessä yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa monet teollisen palveluyhteiskunnan järjestelmät eivät tähän kykene tai kykenevät vain osittain. Tutkimuksessa yhdistellään sukupuolen tutkimusta, ns. prekarisaatiokirjallisuutta, tieteen ja teknologian tutkimusta ja hyvinvointitutkimusta. Kirjallisuuden ohjaamana olemme tunnistaneet seuraavat kymmenen kohtaa, joiden suhdetta äidin arkisiin käytäntöihin analysoimme: ammattiyhdistysliike tai muu vastaava kollektiivinen instituutio; hyvinvointivaltio, kunta, kuntayhtymät; palkkatyö, työpaikka; jokin perustulon kaltainen toimeentulon muoto; järjestöt ja kolmas sektori, epäviralliset vanhempien vertaisyhteisöt; nettiyhteisöt; perhe, suku; isä; naiset itse (itsehoiva); kaupalliset palvelut, ostettu tuki.

Tutkimus toteutetaan työpajoina. Työpajoihin kutsutaan keskenään erilaisissa asemissa ja tilanteissa eläviä naisia. Samaan työpajaan kutsutaan kotiäitejä, opiskelijoita, työttömiä, lapsettomia, yrittäjiä, itsensä työllistäjiä ja niin edelleen. Näin on mahdollista saada enemmän tietoa kuin esimerkiksi yksittäisistä haastatteluista, ja samalla asetelma jo sinällään ravistelee “annettuja” tapoja tulkita omaa kokemusta ja kertoa siitä. Olennaista on, että tällä tavoin tutkimuksen analyttinen vaihe alkaa jo työpajoissa: siellä selviää, mitkä asiat ja kohdat ovat erilaisissa tilanteissa oleville osallistujille yhteisiä ja helposti tunnistettavia, mitkä taas erityisiä tai vain joillekin tunnistettavia.

Työpajoja ei ole vielä toteutettu. Esiymmärryksen mukaan nettiyhteisöt ja ns. online-äitiys sekä vanhemmuuden ja lapsuuden kapitalisoituminen ovat potentiaalisia, ambivalentteja tuen muotoja. On myös havaittavissa diskursiivinen käytäntö, jonka mukaan hyvä äiti itse huolehtii siitä, että hänellä on käytettävissään tukiverkosto.

PERHEVÄKIVALLAN MONET KASVOT

Työryhmäkoordinaattori:

Eija Paavilainen, eija.paavilainen@uta.fi, professori, Tampereen yliopisto, terveystieteiden yksikkö, Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri

Tarkoituksena on esitellä ja keskustella perheväkivaltaan sisältyvistä ja sitä kuvaavista teemoista monipuolisesti. Teemoja voivat olla ainakin lasten kaltoinkohtelu, sen eri muodot ja kaltoinkohtelun tunnistamista ja hoitoa koskeva moniammatillinen yhteistyö, naisten kokema ja käyttämä väkivalta sekä miesten kokemukset kohtaamastaan ja tekemästään väkivallasta. Kutsumme työryhmään eri tieteenalojen tutkimustietoa ja ammatillisia käytäntöjä kuvaava puheenvuoroja, jotka esittelevät perheissä ja lähisuhteissa esiintyvää väkivaltaa.

Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät: hoitosuositus

Eija Paavilainen, professori, Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö, eija.paavilainen@uta.fi

Aune Flinck, dosentti, kehittämisspäällikkö, Tampereen yliopisto, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos

Lasten kaltoinkohtelu on vakava kansanterveysongelma. Kansainvälisesti on arvioitu, että länsimaissa 4 – 16% lapsista joutuu fyysisen pahoinpitelyn ja 10% laiminlyönnin tai henkisen väkivallan kohteeksi. Kaltoinkohtelulla tarkoitetaan esimerkiksi fyysistä ja henkistä pahoinpitelyä, hoidon laiminlyöntiä tai sitä, että lapsi näkee vanhempien välistä väkivaltaa. Sillä on vakavia vaikutuksia lapsen fyysiseen ja sosioemotionaaliseen terveyteen ja hyvinvointiin.

Systemaattisesti kootun ja analysoidun tutkimustiedon mukaan (<http://www.hotus.fi/lasten-kaltoinkohtelun-tunnistamisen-tehokkaat-menetelmat-sosiaali-ja-terveydenhuollossa-2>) keskeistä kaltoinkohtelun tunnistamisessa on lapsen ja perheen tilanteen, erityisesti riskiolojen arviointi sekä kaltoinkohtelun merkkien ja oireiden tunteminen ja selvittäminen. Tehokkaita tunnistamistyökaluja ja -menetelmiä on kehitetty erityisesti fyysisten merkkien tunnistamiseen. On kehitetty seulontatyökaluja, joita voi käyttää kokonaisarviointin osana. Moniammatillinen toimiva, hyvin johdettu ja yhdessä sovittu yhteistyö, erityisesti tiedonkulun sujuminen sekä koulutus parantavat tunnistamista. Koulutus vaikuttaa positiivisesti sekä ammattilaisten asenteisiin, tietotasoon että taitoihin ja parantaa väkivaltaosaamista.

Kaltoinkohtelua epäiltäessä tai sen toteamisen yhteydessä on erityisen tarpeellista arvioida lapsen ja koko perheen tilannetta, jotta voidaan tukea lapsen ja perheen omia voimavaroja ja keskittyä perheen vahvistamiseen ja positiivisiin asioihin perheen arjessa. Perheiden leimaamista riskiperheiksi riskien olemassaolon perusteella tulee välttää ja varoa. On tärkeää tunnistaa ja tunnustaa se, että kaltoinkohtelun riskitekijöitä, ongelmia ja haasteita voi olla ja että yhdessä voidaan etsiä keinoja, joilla niistä selvitään. Jos riittävän ajoissa voidaan tukea perhettä, voidaan mahdollisesti välttyä vakavilta seurauksilta. Lasten kuolemat 2009–2011 -tutkinnassa nostettiin yhdeksi suositukseksi se, että perheitä pitää tukea perhekeskus –tyyppisellä toiminnalla mahdollisimman varhain: http://turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/fi/muutonnettomuudet/2012/AtKr3zBTr/Y2012-S1_Lasten_kuolemat.pdf

Varhaisen tuen resursointiin tulee panostaa, jotta lapset ja perheet voisivat säästyä perheen arjen kriisitymiseltä ja pitkäaikaisilta ja vakavilta kaltoinkohtelusta aiheutuvilta seurauksilta. Tarvitaan painopisteen siirtämistä ennaltaehkäisyyn ja perheiden varhaiseen tukemiseen, esimerkiksi perhekeskustyyppisesti.

Miesten kokemuksia naisten tekemästä parisuhdeväkivallasta

Kati Federley, hälytyskeskuksen päällikkö, Responda113 /Tampereen yliopisto, k.federley@gmail.com

Miehiin kohdistuvalla parisuhdeväkivallalla on omia erityispiirteitä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata miesten kokemuksia parisuhdeväkivallasta, jossa väkivallan tekijänä on ollut miehen naispuolinen

kumppani. Tavoitteena oli tuottaa tietoa, jota voidaan käyttää parisuhdeväkivaltaa kokeneiden parissa työskentelevien koulutuksessa, jossa opastetaan tunnistamaan entistä paremmin parisuhdeväkivallan miesuhrit. Aineisto kerättiin laadullisin menetelmin avoimen yksilöhaastattelun (n=1) ja vapaamuotoisten kirjoitusten (n=6) avulla. Aineiston analyysissä käytettiin induktiivista sisällönanalyysi menetelmää.

Tutkimustulokset osoittivat, että miesten kokema parisuhdeväkivalta on monimuotoista. Miehet kokevat naisen taholta eriasteista fyysistä väkivaltaa. Miehet kokevat lisäksi seksuaalista hyväksikäyttöä fyysisen väkivallan osana. Naiset kohdistavat miehiin runsaasti sanallista ja sanatonta julmuutta, sosiaalista manipulointia, kontrollointia ja epäsuoraa kaltoinkohtelua. Lapsia käytetään naisten toimesta väkivallan välineenä miehiä kohtaan.

Miesten kokemalla parisuhdeväkivallalla on useita pitkäaikaisiakin vaikutuksia miehiin. Koettu väkivalta aiheuttaa miehille monia kielteisiä tunteita sekä saa miehet toteuttamaan erilaisia negatiivisia väkivaltakierteen katkaisuyrityksiä. Parisuhdeväkivallalle alistuminen ja omanarvontunnon heikkeneminen johtaa miehen identiteetin murtumiseen. Pitkäaikainen väkivallan kokeminen parisuhteessa saa miehet suhtautumaan kielteisesti kaikenlaiseen väkivaltaan. Tutkimuksesta kävi ilmi, että väkivaltakierteen katkeamisen estää mieheen kohdistuvan parisuhdeväkivallan vähättely yhteiskunnassa, sekä avunhakemisen että avunsaannin vaikeudet.

Tämä tutkimus vahvisti käsitystä, että miehet kokevat yhtä lailla parisuhteessa väkivaltaa kumppanin taholta. Miehet kohtaavat haasteita erityisesti avunsaannissa ja avunhakemisessa. Parisuhdeväkivaltaa kokeneille miehille tarkoitettuja palveluja on selkeämmin tuotava esille ja ennaltaehkäisevästi lisättävä valistusta nuorille siitä, mikä parisuhteessa on hyväksyttävää käytöstä. Tutkimuksessa tuotettua tietoa voidaan käyttää hyväksi kehitettäessä palveluita parisuhdeväkivaltaa kokeneille miehille. Lisäksi tuotetun tiedon avulla on mahdollista kouluttaa terveydenhuoltohenkilöstöä sekä muita parisuhdeväkivallan parissa työskenteleviä käsittelemään väkivallan kohteeksi joutuneiden miesten ongelmia.

Empiiristä tietoa miehiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta tarvitaan myös samaa sukupuolta olevien parisuhteista. Näin on mahdollista päästä syvällisempään ymmärrykseen miehiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan erityispiirteistä.

Nainen perheväkivallan tekijänä – kokemus itsestä

Pia Keiski, TtT -opiskelija, Tampereen yliopisto, terveystieteiden yksikkö; Tampereen ammattikorkeakoulu, keiski.pia.m@student.uta.fi

Naista aloitteellisenä perheväkivallan tekijänä voi olla vaikea ymmärtää, koska se ei sovi kulttuurimme naiskäsitykseen. Perheväkivallan ehkäisyohjelmissa naisten osuus väkivallan tekijänä jää usein huomiotta. Naiset kuitenkin käyttävät perheissä väkivaltaa niin puolisoa kuin lapsiakin kohtaan ja lapset kokevat perheissä eniten väkivaltaa. Kodin epäsuotuisalla kasvuympäristöllä tiedetään olevan kauaskantoisia, jopa ylisukupolvisia seurauksia. Perheiden hyvinvoinnin lisäämiseksi myös naisten perheväkivaltakäyttäytymisestä pitää uskaltaa puhua ja siihen pitää uskaltaa puuttua. Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata naisen kokemuksia omasta perheväkivaltakäyttäytymisestään. Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä tietoa ja tietoisuutta naisten perheväkivaltakäyttäytymisestä.

Tutkimuksessa haastateltiin, avoimen haastattelun periaatteella, vapaaehtoisesti omaan perheväkivaltakäyttäytymiseen apua hakeneita naisia (N=19), jotka kuvasivat kokemusta itsestään ja avun hakemisesta. Ennen haastattelua naiset olivat osallistuneet ryhmäinterventioon, jossa olivat työstäneet omaan väkivaltakäyttäytymiseen liittyviä tekijöitä. Aineisto analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä. Tulokseksi muodostuneet luokat kuvaavat naisten kokemuksia omasta itsestään ja naiseudestaan sekä avun hakemisesta. Naisten perheväkivaltakäyttäytyminen koettiin tabuksi, josta ammattilaisten oli vaikea puhua. Naiset kokivat, ettei heitä kuultu kun he yrittivät puhua ongelmastaan terveydenhuolto- tai sosiaalialan ammattilaisten kanssa.

Käsitys itsestä liittyy olennaisesti ihmisen käyttäytymiseen. Siinä näyttäytyy ihmisen itseensä ja ympäristöönsä kohdistamat realiteetit, odotukset ja vaateet. Naisia erilaisissa elämäntilanteissa kohtaavat ammatillaiset voivat käyttää tämän tutkimuksen tuloksia apuna keskustelussa, arvioinnissa ja tiedon antamisessa.

Naisten perheväkivaltakäyttäytymisen hyväksyminen osaksi naisellekin kuuluvaa käyttäytymistä osoittaisi kulttuurisen ja yhteiskunnallisen naiskäsityksen kehittymistä ja siten helpottaisi naisten mahdollisuutta hakea ja saada apua ongelmaan. Naisten mahdollinen perheväkivaltakäyttäytyminen tulisi ottaa huomioon ohjelmissa, joiden tavoitteena on perheiden hyvinvoinnin edistäminen.

Maria Akatemian Demeter-työ naisille, jotka käyttävät tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa

Hanna Kommeri, Demeter-työn koordinaattori, Maria Akatemia ry, hanna.kommeri@maria-akatemia.fi

Maria Lindroos, psykologi, ehkäisevän väkivaltatyön erityisasiantuntija, Maria Akatemia ry

Maria Akatemian Demeter-työ on ennaltaehkäisevää perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyötä, jossa on erikoistuttu naisen psyykkisen ja fyysisen väkivallan dynamiikkaan. Työ edistää perherauhaa, lasten ja perheiden terveyttä ja hyvinvointia sekä ehkäisee syrjäytymistä.

Työ käynnistettiin psykoterapeutti Britt-Marie Perheentuvan johdolla vuonna 2003 RAY:n tukemana. Työssä on haluttu tuoda esiin naisen piilotettu, aggressiivinen puoli sekä vastata avun tarpeeseen sen tunnistamisessa ja kohtaamisessa. Asiakastyön lisäksi tavoitteena on levittää työssä saatua kokemusta ja asiantuntemusta kouluttamalla ammattilaisia, jotka kohtaavat väkivallan kysymyksiä lähisuhteissa, perheissä, työyhteisöissä ja yhteiskunnassa.

Työskentely Demeter-prosessissa auttaa naisia ottamaan vastuuta omista tunteistaan ja käyttäytymisestään. Naiset, joilla sisäisestä pahoinvoinnista nousevat väkivaltaimpulssit kohdistuvat lähisuhteisiin (kumppaniin tai lapsiin) ja itseen, ottavat yhteyttä valtakunnalliseen Avoin linja -puhelinpäivystykseen ja ohjautuvat sitä kautta yksilökeskusteluihin (3 kpl) ja ammatillisesti ohjattuun vertaisryhmään (15 krt). Yli puolet asiakkaista on pienten lasten äitejä.

Työstä saadun kokemuksen ja kerätyn tiedon perusteella työskentelystä on ollut apua naisille: väkivalta on vähentynyt tai loppunut, itsearvostus ja hyvinvointi on lisääntynyt, naiset ovat oppineet ottamaan vastuuta omista tunteistaan ja teoistaan, itsetuhoisuus on vähentynyt ja onnellisuus ja ymmärrys omista vaikutusmahdollisuuksista on lisääntynyt.

Työ on auttanut noin tuhatta naista 13 vuoden aikana. Asiakasmäärät ovat lisääntyneet vuosittain keskimäärin 20 % kun aiheen tabuluonteisuutta on saatu murrettua sekä tietoa levitettyä. Tarve työlle on ilmeinen ja kasvava.

Työstä saadusta kokemuksesta on luotu teoria naisen väkivallan dynamiikasta ja se on julkaistu kirjassa Tietoisuuden tie alkurakkauteen – väkivalta on ehkäistävissä (Perheentupa, 2010). Työstä on tekeillä väitöskirjatutkimus (Tampereen yliopisto).

RIIPPUVUUS PERHEESSÄ – LÄHEISEN NÄKÖKULMA

Työryhmäkoordinaattorit:

Henna Pirskanen, etunimi.sukunimi@thl.fi, erikoistutkija, THL / Perhetutkimuskeskus, Jyväskylän yliopisto

Johanna Järvinen-Tassopoulos, etunimi.sukunimi@thl.fi, erikoistutkija, THL

Erilaisilla riippuvuuksilla ja niihin kietoutuvilla ongelmilla on vaikutuksia jokaiseen perheenjäseneseen. Työryhmässä olemme kiinnostuneita riippuvuuksista, kuten päihde- ja rahapeliriippuvuuksista, tai syömishäiriöistä erityisesti läheisen näkökulmasta. Läheisellä tarkoitamme esimerkiksi lapsia, vanhempia, sisarusia ja isovanhempia. Olemme myös kiinnostuneita perheiden moninaisuudesta (esim. uusperheet, maahanmuuttajaperheet ja kaksikulttuuriset perheet) ja moninaisuuden tuomista yllätyksistä ja haasteista.

Alustuksissa voidaan pohtia sitä, kuinka läheiset kokevat riippuvuuden perheessä tai kuinka läheiset ovat selviytyneet perheenjäsenen riippuvuudesta huolimatta. Onko perheessä muita riippuvuuden kanssa yhteen kietoutuneita ongelmia (ks. moniriippuvuus, riippuvuuden kohteen vaihtuminen) ja kuinka ne näyttyvät läheiselle. Entä miten sukupuolta voi lukea läheisen kokemuksista? Kuinka läheisten näkökulma ja kokemukset otetaan huomioon asiantuntijoiden ja auttamistyön ammattilaisten arjessa? Työryhmään ovat tervetulleita niin opiskelijat, tutkijat kuin asiantuntijat.

Rahapelihaitat suomalaisessa väestössä läheisnäkökulmasta

Anne H Salonen, erikoistutkija, TtT, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Terveystieteiden yksikkö, tupakka, rahapelit ja riippuvuus -yksikkö, Helsingin yliopisto, päihdelääketieteen yksikkö, anne.salonen@thl.fi

Sari Castrén, erikoistutkija, psykologi, FT, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Terveystieteiden yksikkö, tupakka, rahapelit ja riippuvuus -yksikkö, Helsingin yliopisto, päihdelääketieteen yksikkö, sari.castren@thl.fi

Suomalaisten rahapelaamista on seurattu väestötutkimusten avulla neljän vuoden välein vuodesta 2003 alkaen. Vuonna 2015 noin 3,3 prosentilla vastaajista oli rahapeliongelma, ja 18,3 prosenttia vastaajista oli pelannut vähintään riskitasolla. Rahapeliongelman kielteisistä seuraukset saattavat vaikuttaa myös läheisten elämään.

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella: 1) rahapeliongelman yleisyyttä läheisten näkökulmasta, 2) rahapeliongelmastä kärsivän suhdetta vastaajaan; sekä 3) kuvata läheiselle koituneita haittoja ja niiden yleisyyttä.

Satunnaisotantaan perustuva kyselytutkimusaineisto (n = 4515) kerättiin keväällä 2015 tietokoneavusteisena puhelinhaastatteluna 15–74-vuotiailta suomalaisilta. Tutkimuksen vastausprosentti oli 62. Aineisto painotettiin väestön sukupuolta, ikää ja asuinalueita vastaavaksi. Aineisto analysoitiin tilastollisia menetelmiä hyödyntäen.

19,0 prosentilla vastaajista oli vähintään yksi läheinen, jolla oli ollut rahapeliongelma. Tyypillisimmin kyseessä oli vastaajan läheinen ystävä (12,6 %), sisko tai veli (2,9 %), isä (2,2 %), puoliso (1,8 %) tai oma lapsi tai lapset (1,7 %). Ne vastaajat, joiden läheisellä oli rahapeliongelma, olivat itsekin osallistuneet rahapelaamiseen kuluneen vuoden aikana useammin kuin ne vastaajat, joiden läheisillä ei ollut rahapeliongelmaa. Myös vastaajan oman rahapeliongelman oli yleisempää niillä vastaajilla, joiden läheisellä oli rahapeliongelma. 12 prosenttia väestöstä oli kokenut vähintään yhden läheisen rahapeliongelmaansa itselleen koituneen haitan. Tyypillisimmät haitat olivat oman tunne-elämän kuormittuneisuus, huoli läheisen muun läheisen terveydestä tai hyvinvoinnista ja ihmissuhdeongelmat.

Läheisten kokemien haittojen ymmärtäminen on tärkeää suunniteltaessa rahapeliongelmaansa kärsivien läheisten tukipalveluja. Esityksessä pohditaan myös tutkimustuloksia käytännön hoitotyön näkökulmasta.

Seurantatutkimus vanhempien mukana päihdehoidossa olleista lapsista

Tuuli Pitkänen, vanhempi tutkija, VTL, FT, A-klinikkasäätiö, tuuli.pitkanen@a-klinikka.fi

Vanhempien päihdeongelma on riskitekijä, joka voi vaikuttaa lapsen elämään monella tavoin. Tutkimuksen tavoitteena oli rekisteritietojen avulla selvittää, mitä oli tapahtunut niiden lasten elämässä, jotka olivat vuosien 1990 – 2009 välillä olleet Järvenpään sosiaalisairaalan perheosastolla vanhemman päihdehoidossa mukana.

Tutkimuksen kohteena oli 510 hoitojaksolla ollutta lasta, joista oli seurantatietoa täysi-ikäisenä. Lapset olivat syntyneet vuosina 1975 - 1991, keskimäärin 1986 ja puolet heistä oli poikia. Tutkimusaineisto sisälsi tiedot vanhemman päihdehoidosta sekä vanhemman ja lapsen koulutuksesta, sairaalahoidoista, rikollisuudesta ja kuolleisuudesta vuoteen 2014 mennessä. Lasten elämän tapahtumia tarkastellaan suhteessa vastaaviin tapahtumiin heidän vanhempiansa elämässä sekä käytettävissä olevaan tietoon saman ikäisistä suomalaisista.

Kolme neljästä tutkitusta lapsesta oli suorittanut vähintään toisen asteen koulutuksen. Rikollisesta toiminnasta löytyi merkintä yli puolella pojista ja neljänneksellä tytöistä. Mielenterveysongelmia koskeva diagnoosi oli asetettu laitoshoidossa joka neljännelle pojalle ja 16 %:lle tytöistä. Varhainen vanhemmuus oli tyttöjen keskuudessa yleistä, joka viides tyttö oli synnyttänyt alle 22-vuotiaana. Myönteisinä asioina voidaan todeta, että lasten riski kuolla ei poikennut muusta väestöstä ja kahdella viidestä tytöstä ja joka neljännellä pojalla ei ollut merkintöjä tarkastelluista ongelmista.

Tutkitut perheet olivat hakeneet apua vanhemman päihdeongelmaan. Lasten ongelmien yleisyys kertoo siitä, että tuen tarve on pitkällä aikavälillä ollut suurempi kuin saatu apu. Varhaisen vanhemmuuden kautta ongelmat saattavat siirtyvät edelleen seuraavalle sukupolvelle. Tutkimuksen tuloksia tarkastellaan suhteessa nykyisten päihde- ja mielenterveysjärjestöjen toimintaan Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelmassa (MIPA) kootun tiedon perusteella. Perheenjäsenten hyvinvointiin panostamisella on paljon yhteiskunnallista merkitystä.

Parisuhteen mutkikas polku peliongelman varjossa

Johanna Marttinen, nuorempi tutkija, YTM, Itä-Suomen Yliopisto, marttine@uef.fi

Rahapeliongelma aiheuttaa parisuhteissa taloudellisten ongelmien lisäksi emotionaalista ja psykosomaattista stressiä. Arvioiden mukaan peliongelma vaikuttaa 10 henkilöön ongelmaikäisen lähipiirissä, joten läheisten kokemusten ymmärtäminen ja huomioiminen on olennainen osa selviytymisprosessia.

Väitöskirjatutkimuksessani tuon esille sekä peliongelmaisen että puolison kokemuksen peliongelman vaikutuksista parisuhteeseen. Narratiivista tutkimusta, jossa läheisessä suhteessa olevat henkilöt kertovat kumpikin oman tarinansa samasta elämäntilanteesta ei juuri ole tehty. Tutkimukseni on kolmeosainen. Ensimmäisessä osiossa käsittelemme puolisojen selviytymistä. Toisessa osiossa keskitymme pariskuntien molempien osapuolten kokemuksiin ja kolmas osio käsittelee pariskuntia hoitavien ammattilaisten näkemyksiä. Esittelen työryhmässä toisen osion tuloksia, joista työstän artikkelia yhden pariskunnan narratiivisten yksilöhaastattelujen pohjalta.

Analysoin aineistot käyttäen juoni- ja teema-analyysia. Narratiivisen juonianalyysin mukaan juonityypit voidaan jakaa romanssiin, satiiriin, komediaan ja tragediaan. Puolison tarina muistutti romanssia. Tarinassaan hän joutui ahdistavaan elämäntilanteeseen, mutta selvisi 'vaikeuksista voittoon' oman aktiivisen toimintansa ja sosiaalisen verkostonsa avulla. Pelaajan tarina oli tragedia, jossa hän joutui selviytymään hankalasta riippuvuudesta, kestämaan häpeän ja pitkällisen tien kautta hän 'pääsi kuiville', mutta hänen elämänsä muuttui täysin. Teemoista nousivat esille tunneilmaisut, aktiivinen toiminta, vuorovaikutus, identiteetin muutokset ja selviytyminen.

Pariskunnan kokemusten ja tarinoiden jakaminen ja yhteisymmärrys nähdään selviytymisen tukena. Tässä tutkimuksessa kertomukset poikkesivat juonenkulkujen ja myös teemojen osalta; yhteisymmärryk-

seen ja yhtenäisyyteen pyrkiminen ei toiminut selviytymisen pohjana. Tuloksia voidaan hyödyntää tuki- ja hoitomuodoissa huomioimalla pariskunnan osapuolten erilaiset kokemukset ja toisistaan poikkeavat selviytymistarinat hoitoprosessissa.

Päihdeongelmaisten vanhempien lasten näkemykset avusta ja tuesta

Henna Pirskanen, erikoistutkija, YTT, Jyväskylän yliopisto ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, henna.pirskanen@thl.fi

Marja Holmila, tutkimusprofessori, VTT, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos

Kati Kataja, erikoistutkija, VTT, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos

Jenni Simonen, erikoistutkija, VTT, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos

Christoffer Tigerstedt, erikoistutkija, VTT, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos

Viimeaikaisissa tutkimuksissa on havaittu, että lasten ottaminen huomioon heidän vanhemmilleen, aikuisille, suunnatuissa päihdepalveluissa voi edelleen olla haastavaa. Päihdetyöntekijät voivat kokea kaipaavansa välineitä lasten ja ylipäänsä perheenjäsenten auttamiseen. Käytännöt ja ohjeet tähän saattavat organisatiossa puuttua, mutta myös vaihtelua organisaatioiden välillä voi olla paljon. (Perälä ym. 2014; Itäpuisto 2013.) Kuitenkaan tutkimustietoa siitä, kuinka lapset itse kokevat tilanteensa palvelujärjestelmässä, kun vanhemmalla on alkoholi- tai huumeongelma, ei ole juuri ollut.

Tässä esityksessä tutkimuskysymyksenä on, kuinka päihdeongelmaisten vanhempien lapset ovat kokeneet palvelujärjestelmän tuen ja avun. Millaisesta saamastaan tuesta ja avusta he kertovat? Kuinka he näkevät, että päihdeongelmaisten vanhempien ja heidän lastensa on mahdollista saada apua palvelujärjestelmän piirissä? Esityksessä keskityn formaaliin tukeen ja rajaan sen ulkopuolelle lasten saaman epäformaalin tuen esimerkiksi ystävien tai läheisten aikuisten taholta. Aineistona toimii THL:n Sata lasissa – varttuminen suomalaisessa alkoholikulttuurissa -hankkeessa vuonna 2014 kerätyt 12–19-vuotiaiden nuorten (N=26) haastattelut. Nuorten vanhemmilla oli ollut menneisyydessä tai oli haastatteluhetkellä edelleen päihdeongelmia. Tutkimuksella haluamme tuoda näkyviksi lapset päihdeongelmaisen vanhemman läheisinä, joilla voi olla erilaisia tuen ja hoidon tarpeita.

Mitä tehdä kun asiakkaan läheisellä on rahapeliongelma?

Sari Castrén, erikoistutkija, psykologi, FT, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Terveystieteiden osasto, tupakka, rahapelit ja riippuvuus -yksikkö, Helsingin yliopisto, päihdelääketieteen yksikkö, sari.castren@thl.fi

Anne H Salonen, erikoistutkija, TtT, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Terveystieteiden osasto, tupakka, rahapelit ja riippuvuus -yksikkö, Helsingin yliopisto, päihdelääketieteen yksikkö, anne.salonen@thl.fi

Noin joka viidennellä suomalaisella on vähintään yksi läheinen, jolla on ollut rahapeliongelma. Läheisen rahapeliongelma koskettaa noin 727 000 henkilöä Suomessa.

Ongelmallisesti rahapelejä pelaavien läheisten kokemat haitat ovat hyvin samankaltaisia kuin pelaajan itsensä kokemat haitat. Haittoihin lukeutuvat talousongelmat, rikollisuus, väkivallan uhka, vaikeudet ihmissuhteissa, sekä psyykinen että fyysinen oireilu usein pitkän kuormittumisen seurauksena.

Pelkistään läheisille suunnattuja tuki- ja hoitosuunnauksia on kolmenlaisia: a) läheisen itsensä auttaminen, jolloin pyritään läheisen voimaannuttamiseen ja hänen kokemien haittojen vähentämiseen, b) läheisen toiminnan muuttamiseen pyrkimyksenä tukea ja motivoida pelaajaa hakeutumaan ja sitoutumaan hoitoon; c) yhdistelmä kahdesta edellisestä, jolloin pyritään auttamaan sekä läheistä itseään että auttamaan läheistä auttamaan pelaajaa.

Tämä esitys antaa kuulijalle katsauksen kansainvälisiin tutkimuksiin perustuvista läheisille suunnatuista tuki- ja hoitomalleista (muun muassa The Community Reinforcement and Family Therapy (CRAFT), The Five Step Method, Stress-Strain-Coping ja kognitiivisen käyttäytymisterapiaan (KBT) pohjaava työskentely). Esityksessä avataan erilaisten mallien sisällöt käytännön esimerkein. Esitys pyrkii esittelemään hoi-

tosuuntauksia ja antamaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille konkreettisia keinoja rahapeliongelmaisten läheisten kohtaamiseen.

Kun korttitalo sortuu – ongelmapelaamisen vaikutukset parisuhteeseen ja perhe-elämään

Johanna Järvinen-Tassopoulos, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos,

johanna.jarvinen-tassopoulos@thl.fi

Tarkastelen esityksessäni ongelmallisen rahapelaamisen sosiaalisten, taloudellisten ja terveydellisten haittojen vaikutuksia parisuhteeseen ja perhe-elämään läheisen näkökulmasta. Aineistoni muodostuu naisten (N=46) lähettämistä viesteistä sähköisen neuvontapalveluun, joka toimi aiemmin A-klinikkasäätiön Päihdelin-kin (sittemmin Peluurin) alaisuudessa. Viesteissään naiset kuvailevat kumppanin tai puolison rahapelaamista. Menetelmänä käytän aineistopohjaista sisällönanalyysia.

Naiset kirjoittavat sähköiseen neuvontapalveluun, koska he ovat saaneet tietää kumppanin tai puolison rahapelaamisesta joko tältä itseltään tai vahingossa. Moni nainen hakee apua ongelmapelaajalle, jonka he uskovat kärsivän rahapeliriippuvuudesta. Parisuhde joutuu koetukselle erityisesti taloudellisten vaikeuksien takia, mutta naiset kantavat huolta myös perheen hyvinvoinnista. Ongelmapelaajat voivat syyttää läheisiään omista häviöistään rahapeleissä ja ylipäättään rahan tuhlaamisesta. Puolisoiden ja vanhempien roolit saattavat muuttua työpaikan menetyksen, kodin myymisen ja velkaantumisen myötä. Joissain tapauksissa ongelmapelaaja saattaa käyttää alkoholia, on viihdelinjojen asiakas tai kiinnostunut pornosta. Viestiaineisto tuo uusia näkökulmia tutkimukseen, jossa ongelmapelaajien perhe-elämä on keskiössä. Läheiset voivat olla aktiivisia avunhakijoita ja tästä syystä tärkeitä tukihenkilöitä ongelmapelaajille rahapelaamisen vähentämisessä ja lopettamisessa.

Vanhempien ongelmallinen alkoholinkäyttö nuorten kokemana

Jenni Simonen, erikoistutkija, VTT, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, jenni.simonen@thl.fi

Marja Holmila, tutkimusprofessori, VTT, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Kati Kataja, erikoistutkija, VTT, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Henna Pirskanen, erikoistutkija, YTT, Jyväskylän yliopisto ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Christoffer Tigerstedt, erikoistutkija, VTT, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Tutkimus on osoittanut, että vanhempien päihteiden käyttö aiheuttaa monenlaisia haittoja ja ongelmia perheen koossapysymiselle sekä lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Vaikka vanhemman ongelmallisesta alkoholinkäytöstä aiheutuvia haittoja on tutkittu runsaasti, vain harvoin on keskitytty päihdeperheissä parhaillaan elävien lasten näkökulmaan ja omiin kokemuksiin. Lisäksi haittakokemuksia harvemmin tutkimuksissa on käsitelty ongelmista selviämistä tai vanhemman päihteiden käytön tuottamien ongelmien yllitämistä. Tässä esityksessä kuvataan, kuinka teini-ikäiset nuoret kuvaavat elämäänsä silloin kun vanhemmalla on alkoholiongelma. Kuinka nuoret kokevat vanhempien ongelmallisen juomisen ja mitä keinoja ja resursseja heillä on yllittää vanhemman alkoholinkäytön tuomia vaikeuksia?

Tutkimuksessa käytetty aineisto koostuu vuonna 2014 kerätyistä 12–18 -vuotiaiden päihdeperheissä elävien nuorten (N=25) haastatteluista. Haastateltujen nuorten vanhemmista joko toisella tai molemmilla on alkoholiongelma, jonka vuoksi vanhempi on ollut hoidossa. Aineisto on kerätty osana Itlan ja THL:n organisoimaa Sata lasissa – varttuminen suomalaisessa alkoholikulttuurissa -projektia.

SATEENKAARIPERHEIDEN LAPSET JA VANHEMMAT

Työryhmäkoordinaattori:

Jenni Kerppola-Pesu, jenni.kerppola-pesu@monimuotoisetperheet.fi, Monimuotoiset perheet -verkosto

Työryhmässä sateenkaariperheiden moninaisuutta ja lasten hyvinvointia perheissä lähestytään kansainvälisen tutkimuksen, ajankohtaisen perhepolitiikan ja lainsäädännön näkökulmista. Painopiste on myös perheiden palveluiden käytössä ja vanhemman osallisuuden tukemisessa. Työryhmä jaetaan kahteen osaan siten, että lasten hyvinvoinnista puhuu tutkija Kia Aarnio ja vanhempien osallisuuden tukemisesta palveluissa tohtoriopiskelija Jenni Kerppola-Pesu.

Sateenkaariperheiden lasten hyvinvointia käsittelevässä osuudessa esitellään kansainvälistä tutkimustietoa aiheesta ja kerrotaan alustavia tuloksia sateenkaariperheiden lasten hyvinvointi -tutkimushankkeesta. Vanhemmuutta käsittelevässä osiossa tuodaan esiin kansainvälistä tutkimustietoa siitä, mitä on sateenkaari-vanhemmuus ja sen erityispiirteet, millaista tukea vanhemmat kaipaavat, ja kuinka vanhemman osallisuus voi toteutua perheiden palveluissa. Lisäksi pohditaan lisätiedon tarpeita erityisesti kansallisen tutkimuksen tarpeesta.

Sateenkaariperheiden lasten hyvinvointi

Kia Aarnio, tutkija, Sateenkaariperheet ry, kia.aarnio@sateenkaariperheet.fi

Työryhmän suullinen esitys tarjoaa tietoa tuoreista kansainvälisistä tutkimuksista, jotka käsittelevät sateenkaariperheiden lasten ja nuorten hyvinvointia. Esityksessä kerrotaan myös alustavia tuloksia käynnissä olevasta Sateenkaariperheiden lasten hyvinvointi -tutkimushankkeesta, jossa on kerätty laaja tutkimusaineisto suomalaisilta 10-18-vuotiailta sateenkaariperheiden lapsilta ja heidän vanhemmiltaan. Hyvinvointi käsittää sekä fyysisen, psyykkisen että sosiaalisen hyvinvoinnin. Psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia käsitellään lasten mielenterveyden, perhe- ja ystäväsuhteiden sekä koulu- ja palvelukokemusten kannalta. Erityisesti käsitellään sateenkaariperheiden lasten kokemaa, heidän perheestään johtuvaa kiusaamista ja syrjintää sekä sen vaikutuksia hyvinvointiin. Avoimuuden ja perheestä kertomisen yhteyksiä kiusaamiseen ja syrjintään analysoidaan. Toisaalta esitellään myös sateenkaariperheessä elämisen vahvuuksia, joita lapset ja nuoret ovat nostaneet esille.

Puheenvuorossa pohditaan sitä, miten tutkimustulosten tulisi vaikuttaa lainsäädäntöön ja eri alojen ammattilaisten toimintaan. Lähdekirjallisuutta löytyy aihepiirin kirjallisuuskatsauksesta: Aarnio, K. (2014). Sateenkaariperheiden lasten vahvuudet ja haavoittuvuudet. Kirjallisuuskatsaus. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen
työpaperi, 6.
http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/julkaisut/tyopaperit

Sateenkaarilapsi perheessä

Maarit Huuska, johtava sosiaalityöntekijä, Setan Transtukipiste, maarit.huuska@seta.fi

Transtukipiste on kehittänyt sukupuolisensitiivisiä palveluja tukemaan lapsia, jotka ovat kaukana sukupuolienormeista. Näitä ovat dialoginen ja voimavarakeskeinen perheterapia, lasten ja vanhempien vertaistukiryhmät, lasten ja nuorten materiaali ja identiteettityöntekijäksot nuorille. Esitys kuvaa tutkimustiedon soveltamista hankkeessa.

Pyne (2012) on tehnyt tutkimuskatsauksen lasten kehityspoluista ja sukupuolisamaistumisen pysyvyydestä. Vandenbossche (2009) on tulkinnut olevan kaksi erilaista kehityspolkua transsukupuolisuuteen: varhainen avoin itseilmaisu ja defensiivinen polku. Miten näitä erilaisia kehityspolkuja on pyritty huomioimaan tukipalveluja kehitettäessä?

Robert Wallace ja Hershel Russell (2013) pohtivat terapeutin työskentelytavan vaikutuksia lapsen ja vanhemman kiintymyssuhteeseen, kun lapsen sukupuoli ei vastaa normeja. He suosittelevat auttamistyyliä,

jossa ei vaurioiteta lapsen ja vanhemman välistä kiintymyssuhdetta vaan vahvistetaan sitä. Esityksessä pohditaan, miten tätä tehdään käytännössä.

Lapsi kokee vähemmistöstressiä, jonka tiedetään vaikuttavan fysiologisesti, kognitiivisesti ja emotionaalisesti (Dovidio 2005). Koulukiusaamista kokee jopa 80 % transnuorista (Alanko, 2013). Alentunut omanarvontunto on yhteydessä masennus- ja ahdistusoireiluun ja huonompaan sopeutumiseen (Schaffer 2006). Mielenterveyttä tiedetään suojaavan yhä aikuisena lämmin ja hyväksyvä kasvatustyyli (Alanko 2010). Miten perhetyö voi tukea tätä?

Terapeutti voi opettaa vastarintataitoja: miten tunnistaa hallitsevia, itseen kielteisesti vaikuttavia kulttuurisia normeja ja miten vahvistaa omaa integriteettiä (Mitchell 2012). Miten vanhempien vertaistukiryhmällä voidaan edistää tätä tietoisuutta?

Rileyn (2009) tutkimuksessa aikuiset transihmiset kertovat, että lapsena he olisivat tarvinneet ystävällisyyttä, ymmärrystä, hyväksyntää ja että joku aikuinen kertoo, etteivät he ole frikkejä eivätkä ainoita. Esityksessä pohditaan transsensitiivistä työtettä lasten kanssa.

Transtukipiste on kehittänyt työnsä vaikuttavuuden arvioinnin mittareita, jotka ovat perustuneet palautekyselyihin sekä työntekijöiden havaintoihin tapahtuneesta muutoksesta perheessä.

Sateenkaarivanhemmuus kansainvälisessä tutkimuksessa

Jenni Kerppola-Pesu, tohtoriopiskelija Itä-Suomen yliopisto, Kaikkien perheiden Suomi- hanke, Monimuotoiset perheet verkosto, jenni.kerppola-pesu@monimuotoisetperheet.fi

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen perustamat perheet ja vanhemmuus on ollut usean tieteenalan tutkimuksen kohteena viimeisen 30 vuoden ajan. Mielenkiinnon kohteena on ollut prosessinomaisen vanhemmuuden rakentuminen ja kokemus vanhemmaksi tulemisesta, vanhempien sukupuoliroolit, perheen toimivuus, lasten hyvinvointi sekä perheiden oikeudellinen ja poliittinen asema. Perheiden palveluihin keskittyvä tutkimus on tarkastellut vanhemman roolia tai asemaa palveluissa sekä työntekijöiden asenteita, koulutusta ja osaamista. Tutkimus on keskittynyt pääasiassa naisparin vanhemmuuteen sekä biologisen tai sosiaalisen äidin kokemuksiin. Miespareihin, isyyteen ja trans-vanhemmuuteen kohdistuva tutkimus on vähäisempää. Tutkimukset ovat pääasiassa pienten otosten laadullisia tutkimuksia, joiden tutkimusmenetelminä on käytetty erilaisia kyselyjä ja haastatteluja. Kvantitatiivinen tutkimus, kirjallisuuskatsaukset sekä seurantatutkimukset ovat vähäisempiä. Tutkimusta on tehty Australiassa, Espanjassa, Norjassa, Skotlannissa, Yhdysvalloissa, Italiassa ja Ruotsissa. Niiden tulokset sitoutuvat aikaan, kulttuuriin sekä kohdemaansa lainsäädäntöön eivätkä ne siten ole aina vertailukelpoisia toistensa kanssa. Kansallinen tutkimus on vielä vähäistä ja hajanaista.

Kansainvälisen tutkimuksen mukaan haaveet perheestä ja lasten saamisesta näyttäytyvät erilaisina lesboille, homoille, biseksuaaleille sekä trans-ihmisille. Näihin haaveisiin vaikuttavat lainsäädäntö, ympäristön suhtautuminen homoseksuaalisuuteen, yleiset perheihanteet, vanhemman ikä sekä halu kokea biologinen tai sosiaalinen vanhemmuus ja varallisuus. Myös omalla lähipiirillä ja sen tuella nähdään olevan merkittävä vaikutus perheellistymiseen. Vanhemmaksi tuleminen on suunnitelmallinen prosessi, jonka keskiössä on vanhemmuuskumppaneiden keskinäinen neuvottelu vanhemmuudesta, sen rooleista ja vastuista sekä lapsen etu. Perheet ja vanhemmat tarvitsevat sekä yhteiskunnan ja lähipiirin tukea perhesuunnitteluun sekä vanhemmuuteen. Erityisesti perheiden yhteiskunnallinen hyväksyminen ja erilaisen vanhemmuuden kunnioittaminen koetaan vanhempien näkökulmasta tärkeinä. Lisätietoa tarvitaan myös perheitä kohtaavien ammattilaisten tiedolliseen osaamiseen sekä asiakkaan kohtaamiseen.

Esitys tarjoaa kansainvälistä tutkimustietoa siitä, mitä on sateenkaarivanhemmuus ja sen erityispiirteet, millaista tukea vanhemmat kaipaavat, ja kuinka vanhemman osallisuus voi toteutua perheiden palveluissa. Lisäksi pohditaan sitä, millaista kansallista tutkimustietoa perheistä tulisi kerätä Suomessa ja mikä olisi sen vaikuttavuus perheiden yhteiskunnalliseen asemaan, perhesuunnitteluun ja vanhemman osallisuuteen palveluissa.

SUREVAN PERHEEN KOHTAAMINEN

Työryhmäkoordinaattorit:

Anna Liisa Aho, Anna.L.Aho@uta.fi, dosentti, yliopisto-opettaja, Tampereen yliopiston terveystieteiden yksikkö

Taru Oulasvirta, taru.oulasvirta@kapy.fi, projektipäällikkö, Kokemuskouluttajat-hanke, KÄPY – Lapsi-kuolemaperheet ry

Työryhmässä käsitellään surevien perheiden kohtaamista. Vaikka lapsen kuolema on Suomessa harvinaista, koskettaa se vuosittain noin 500 perhettä lapsen tai nuoren kuollessa. Vielä useammasta perheestä kuolee puoliso tai vanhempi, sillä vuosittain Suomessa leskeytyy noin 4 600 työkäistä ja noin 2 500 lasta menettää vanhempansa alaikäisenä. Perhemuotojen ja perhesuhteiden moninaistumisen myötä lapsen, puolison tai vanhemman kuolemaa surraan myös monissa sellaisissa tilanteissa, jotka eivät näy tilastoissa. Perheenjäsenen kuolema koskettaa vuosittain suurta joukkoa suomalaisia perheitä, mikä on otettava huomioon perhepolitiikassa, lainsäädännössä ja palveluissa. Työryhmässä tarkastellaan sitä, mitä perheenjäsenen kuolema tarkoittaa perheessä ja miten kohdata ja tukea surevia perheitä huomioiden perheiden monimuotoisuus.

Läheisensä menettäneen nuoren suru ja kokemus ryhmävertaistuesta

Virpi Sipola, esh-diakonissa, TM, TtM, Kirkkohallitus, Diakonia ja sielunhoito, virpi.sipola@evl.fi

Marja Kaunonen, professori, TtT, Tampereen yliopisto

Anna-Liisa Aho, dosentti, TtT, Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö

Vanhemman ja perheenjäsenen kuolema järkyttää nuoren perusturvallisuuden tunnetta, aiheuttaa ahdistusta ja pelkoa, tuo muutoksia ihmissuhteisiin, elämänarvoihin ja nuoren ajatuksiin elämästä ja tulevaisuudesta. Suomessa noin 4000 lasta tai nuorta menettää jonkun lähiomaisensa vuosittain. Noin 2500 lasta tai nuorta menettää äitinsä tai isänsä vuoden aikana. Mahdollisuus tavata toisia saman kokeneita ja mahdollisuus keskustella vertaisten kanssa helpottaa menetyksestä selviämistä. Omien tunteiden, ajatusten ja erilaisten reaktioiden peilaaminen toisten saman kokeneiden kanssa normalisoi surua. Vertaistukimallien kehittäminen ja toiminnan organisointi helpottaa sekä aikuisten että nuorten selviämistä uudessa roolissa läheisen kuoleman jälkeen.

Tutkimukseen osallistujat olivat äidin, isän tai sisaruksen kuoleman kokeneita, yli yhdeksän vuotiaita nuoria (N=10), jotka olivat osallistuneet vertaisryhmään. Kuolemantapauksesta oli kulunut yli 6 kk. Tutkimuskysymykset olivat: Millaista on läheisensä kuoleman kautta menettäneen nuoren suru? ja Millaisia kokemuksia nuorilla on ryhmävertaistuesta? Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa läheisensä kuoleman kautta menettäneen nuorten surusta ja sen ilmaisemisesta sekä nuorten kokemuksista liittyen ryhmävertaistukeen. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoa läheisensä kuoleman kokeneen nuoren kokemuksista ryhmävertaistuesta.

Nuoren suru on kuoleman tapahtumaan ja menetykseen kohdistuvia reaktioita, nuoren omaan olemiseen liittyvää alavireisyyttä, ikävää, eksistentiaalisten kysymysten pohtimista ja kuoleman ajattelemisen ja surun tunteiden välttämistä. Surussa vuorottelevat kuoleman ajattelu ja surun tunteiden valtaan suostuminen ja kuolemaan ja suruun liittyvien tunteiden ja ajatusten välttäminen.

Ryhmävertaistuksessa nuoren suruprosessia edistäviä asioita ovat; vertaisuuden kokemus, ryhmätoiminnan kokeminen mielekkäänä, myönteinen kokemus ryhmän ohjaajista, sosiaalisten suhteiden vahvistuminen ja autetuksi tulemisen kokemus. Nuoren suruprosessia estäviä asioita ovat; ryhmän heterogeenisyys, pettymys ryhmävertaistukeen, henkilökohtaisen osallistumismotivaation puuttuminen ja liian pieni ryhmäkoko.

Nuoren suruun liittyy kuoleman ajattelun ja surun tunteen välttäminen. Ryhmävertaistuki merkitsi nuorille mahdollisuutta jakamiseen, ymmärretyksi tulemiseen ja surun ja kuoleman monipuoliseen käsittelyyn. Nuorten keskinäinen saman ikäisyys mahdollistaa ajatusten ja kokemusten vertaamisen ja vahvistaa yh-

teenkuuluvuuden tunnetta. Tulosten perusteella ryhmävertaistuki nuorille tulisi järjestää sen mukaisesti kuka heidän perheestään on kuollut.

Tutkimuksessa saatu tieto auttaa nuorten kanssa toimivia paremmin ymmärtämään nuoren surua ja huomioimaan läheisensä menettäneen nuoren tuen tarpeita. Tieto nuoren kokemuksista ryhmävertaistuesta auttaa ymmärtämään vertaisryhmän ohjaajien vastuuta ja heidän roolinsa merkitystä ryhmävertaistuen onnistumisessa. Merkittävä tekijä ryhmävertaistuen onnistumisessa on sen sisällöllinen vastaavuus nuoren tarpeisiin.

Surun sylissä – surukäsitykset ja elämäntilanne menetyskokemuksen määrittäjinä

Mari Pulkkinen, FM, tohtoriopiskelija, Helsingin yliopisto, Maailman kulttuurien laitos,
mari.pulkkinen@jalkijaa.fi / mari.pulkkinen@helsinki.fi

Kuolemansuru ymmärretään edelleen usein yksilöpsykologiseksi surutyöksi, joka etenee kohti loppuaan. Psykologis-kliininen lähestymistapa kuvaa surun ohimeneväksi häiriötilaksi, josta tulisi toipua entiselleen. Tavoittelen vallitsevat surukäsitykset haastavaa näkökulmaa. Pyrkimyksenäni on jäljittää humanistis-yhteiskuntatieteellisiä mahdollisuuksia tulkita menetys ihmiselämään vääjäämättä kietoutuvaksi kokemukseksi, josta ei tarvitse päästä yli eikä selviytyä.

Hahmottelen kuvan läheisen menettämisestä kokonaisvaltaisena, emotionaalis-kognitiivisena, rituaalis-konatiivisena ja kielellis-käsitteellisenä kokemuksena. Se tapahtuu ajassa ja paikassa, alati muuttuvassa kuolemankulttuurissa. Tulkitsemisen läheisen menettämisen surutyön ja vaiheittain etenevän prosessin sijaan elämäntapahtumaksi. Tällöin menetys kutoutuu osaksi kokijansa subjektiivista elämänkulkua. Yksittäinen menetys asettuu elämäntulkukseen aina tiettyssä, Lauri Rauhalan situaatioksi kutsumassa elämäntilanteessa.

Tätä taustaa vasten tarkastelen 2000-lukua elävien suomalaisten kuvauksia menetyksistään. Elämäntilanne ja -tilanne näyttäytyvät surun ja surevien ymmärtämisen olennaisina konteksteina. Monenlaiset situaatiot vaikeuttavat menetyksen kohtaamista. Kipupisteiden tunnistaminen ja tunnustaminen on olennaista kohdattaessa surevia moninaistuvissa perheissä. Kohtaamisiin vaikuttavat myös vaihtelevat käsitykset surusta. Esimerkiksi surun suuruuden arvioiminen ja surun tulkitseminen aikarajalliseksi prosessiksi aiheuttavat vaikeuksia – etenkin tilanteessa, jossa sureva itse kokee surunsa elämänikäiseksi.

Esitys perustuu esitarkastusvaiheessa olevaan uskontotieteen väitöstutkimukseeni. Pyrin ymmärtämään läheisen menettämisen kokemusta lähilukemalla surevien kirjeitä, joita keräsin vuosina 2003–2005. Kirjoittajia oli 159, ja he olivat iältään 16–97-vuotiaita. Ymmärrystäni on ohjannut luomani analyysimalli, jonka avulla tarkastelen läheisen menettämistä vakiintuneet surukäsitykset kyseenalaistavasta lähtökohdasta käsin.

Ammattilaisten tiedon lisääminen lapsikuolemaperheiden tukemisesta

Taru Oulasvirta, projektipäällikkö, KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry, taru.oulasvirta@kapy.fi

Raha-automaattiyhdistyksen rahoittaman Kokemuskouluttajat-hankkeen (2015–2017) tavoitteena on lisätä ammattilaisten tietoa lapsikuolemaperheiden kohtaamisesta, tukemisesta ja vertaistuen pariin ohjaamisesta valtakunnallisesti. Perheiltä ja ammattilaisilta saadun tiedon ja palautteen sekä aiheesta tehtyjen tutkimusten mukaan ammattilaiset tarvitsevat nykyistä enemmän tietoa lapsen kuoleman kokeneiden perheiden tukemisesta. Surua ja surevan perheen kohtaamista ei käsitellä tarpeeksi ammatillisissa opinnoissa tai työssä.

Myös lapsensa menettäneet vanhemmat kaipaavat nykyistä enemmän tukea ja tietoa ammattilaisilta sekä ohjausta jatkotuen pariin. Esimerkiksi vertaistuen etsiminen jää monesti perheen itsensä vastuulle, mutta perheellä ei välttämättä ole voimavaroja ottaa yhteyttä eri auttajatahoihin. Vertaistuki on koettu merkittäväksi tueksi lapsen kuoleman jälkeisessä elämäntilanteessa, joten vertaistuen pariin ohjaaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on tärkeää.

Hankkeessa lapsen kuoleman kokeneista henkilöistä koulutetaan vapaaehtoisia kokemuskouluttajia, jotka jakavat tietoa lapsikuolemaperheiden tukemisesta perheitä kohtaaville ammattilaisille ja opiskelijoille. Näin yhdistetään sekä ammattilaisten tarvitsema teoreettinen tieto että heidän toivomansa kokemuspuheen-
vuorot. Lisäksi KÄPY ry:n kotisivuille perustetaan sähköinen materiaalipankki, jota kerrytetään hankkeen loppuun saakka.

Hankkeen kokoamassa ja levittämässä tiedossa huomioidaan perheiden jakamat kokemukset, tutkimus-
tieto ja jo löydetty hyvät käytännöt lapsikuolemaperheiden tukemisessa. Teemoina käsitellään esim. eri
perheenjäsenten tukemista ja eri kuolinsyihin liittyvien erityispiirteiden huomioimista. Tiedon jakaminen
tulee jatkumaan myös hankkeen jälkeen vapaaehtoisten kokemuskouluttajien ja sähköisen materiaalipankin
avulla.

Surevien moniammatillinen tukeminen läheisen kuoleman jälkeen

Anna Liisa Aho, dosentti, Surututkija, TtT, Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö,
anna.l.aho@uta.fi

Suomalaiset kuolevat monin eri tavoin ja eri-ikäisinä, yleisimmin iältään suhteellisen vanhana, sydänsaira-
uksiin, syöpään tai dementiaan. Lapsikuolleisuus on Suomessa vähäistä kansainvälisesti verrattuna. Itse-
murhien määrä on vähentynyt vuosikymmenien saatossa, mutta edelleen suomalaisten nuorten itsemurha-
kuolleisuus on suuri. Myös henkirikoksia on Suomessa väkilukuun suhteutettuna enemmän kuin muissa
pohjoismaissa.

Esityksessä kuvataan eri kuolintapoihin liittyvää surun erityisyyttä sekä surevien moniammatillista tu-
kemista. Esitys perustuu Tampereen yliopiston terveystieteiden yksikössä tehtyjen surututkimuksien tulok-
siin, jossa on selvitetty eri tavoin läheisensä kuoleman kokeneilta heidän surua sekä saamaa ja tarvitsemaa
tukea.

Läheisen ihmisen kuolema, kuolinsyystä tai iästä huolimatta, aiheuttaa voimakasta surua omaisissa, jota
voidaan myös kuvata rakkaudeksi menetettyä läheistä kohtaan. Suruprosessi on hyvin dynaaminen ja yksi-
löllinen, mutta erilaisiin kuolintapoihin liittyy myös erityisiä ominaispiirteitä. Esimerkiksi vanhempien
surua lapsen kuoleman jälkeen on kuvattu lapsen kuoleman harvinaisuuden ja luonnottomuuden vuoksi
erityisen voimakkaaksi ja pitkäkestoiseksi suruksi. Läheisen itsemurhan jälkeen surevat joutuvat kamppai-
lemaan erityisesti syyllisyyden tunteiden ja häpeän kanssa, joskin läheisen itsemurha voi olla myös helpo-
tus surevalle. Vastaavasti henkirikoksen jälkeistä surua värittää voimakas viha tekijää kohtaan, julkisuuden
ja oikeusjärjestelmän toimet, joihin sureva väistämättä joutuu osalliseksi.

Vaikka suru on normaali reaktio läheisen ja rakkaan ihmisen kuoleman jälkeen, tiedetään että surevat
tarvitsevat ja kaipaavat tukea. Useat tutkimukset osoittavat myös, että surevien selviytymistä edistää mo-
niammatillinen sosiaalinen tuki. Useimmiten surevien selviytymistä edistävä sosiaalinen tukiverkosto koos-
tuu perheenjäsenistä ja läheisistä. On kuitenkin tilanteita, jolloin samassa kriisissä elävät ihmiset eivät ky-
kene tukemaan toinen toisiaan tai aikaisemmin tärkeänä pidetyt sosiaaliset suhteet muuttuvat läheisen ihmi-
sen kuoleman jälkeen. Erityisesti tällöin muualta saatu sosiaalinen tuki korostuu.

Surevat tarvitsevat ja odottavat tukea jo ennen läheisen ihmisen kuolemaa, kuolinhetkellä ja pitkään sen
jälkeen. Emotionaalisen tuen lisäksi sureville tulee tarjota eri tavoin monipuolista ja konkreettista tietoa,
esimerkiksi kuolinsyystä, surusta, selviytymisestä, puolisojen tai vanhempien surun erilaisuudesta, hauta-
jaisjärjestelyistä ja perunkirjoituksesta. Usein surevat tarvitsevat myös konkreettista apua esimerkiksi kau-
passa käymisessä tai lasten hoitamisessa. Moniammatillisen tuen mahdollistumista ja sen toimivuutta sure-
vien parhaaksi edesauttaa hyvä verkostoituminen ja tiedonkulku eri organisaatioiden välillä. Surevien yh-
teystietojen välittäminen esimerkiksi asuinpaikkakunnan seurakuntaan ja surujärjestöihin on tärkeää. Yh-
teydenottojen tulee tapahtua organisaatioista päin sureviin, sillä surevien kyky ottaa yhteyttä tarpeesta huo-
limatta on rajallinen. Moniammatillisessa tukemisessa on myös keskeistä toimijoiden rooleista sekä toi-
minnoista sopiminen. Surevat saattavat jäädä ilman tukea, mikäli eri organisaatiot eivät ole sopineet vas-
tuistaan ja olettavat tukemisen kuuluvan muiden tehtäviin.

VANHEMMUUDEN TUKI

Työryhmäkoordinaattorit:

Johanna Sourander, johanna.sourander@mll.fi, erityissuunnittelija, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, varhaiskasvatuksen jatko-opiskelija, Jyväskylän yliopisto

Jaana Poikolainen, jaana.poikolainen@helsinki.fi, KT, yliopistotutkija, Helsingin yliopisto, Suomen kasvatustieteellisen seuran perhe-erityisteemaryhmä

Moninaistuneissa perheissä ja tehokkuuden ajassa elävät vanhemmat kohtaavat monenlaisia vaatimuksia arjessa. Millaista tukea vanhemmat kaipaavat ja tarvitsevat? Miten äitejä ja isiä voidaan parhaiten tukea erilaisissa elämäntilanteissa? Entä millaisia yhteyksiä vanhemmuudella tai vanhemmuuden tuella on lasten ja vanhempien hyvinvointiin? Työryhmässä pureudutaan muun muassa näihin kysymyksiin monitieteisesti. Työryhmään on tervetulleita esitykset empiirisistä tutkimuksista, vanhemmuuden tukeen liittyvät teoreettiset ja metodologiset pohdinnat sekä kehittämistyössä saadut kokemukset vanhemmuuden tuen menetelmistä.

Mentalisaatioteoriaan perustuva Vahvuutta vanhemmuuteen -perheryhmä vanhemmuuden tukena

Johanna Sourander, jatko-opiskelija, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos, erityissuunnittelija, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, johanna.k.sourander@student.jyu.fi

Tutkimukset osoittavat, että vanhemman hyvä mentalisaatiokyky tukee sekä lapsen kehitystä että vanhemman omaa hyvinvointia (mm. Fonagy ym. 2002; Slade 2006). Tämän laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tutkia vanhempien kuvaamia Vahvuutta vanhemmuuteen -perheryhmän hyötyjä. Tutkimuksen tavoitteena on myös tarkastella mentalisaation heijastumista vanhempien kuvaamissa hyödyissä.

Vahvuutta vanhemmuuteen -perheryhmä on strukturoitu, mentalisaatioteoriaan perustuva perheryhmämalli, joka on suunnattu ensimmäisen lapsensa saaneille vanhemmille. Perheryhmiin osallistuneet isät ja äidit vastasivat web-pohjaiseen kyselyyn perheryhmien päättymisen jälkeen vuosien 2012–2014 aikana (N=550). Kysely sisälsi useita avoimia kysymyksiä.

Aineiston analyysi keskittyy kuuden avoimen kysymyksen vastauksiin. Analyysi on teoriasidonnainen ja se toteutetaan temaattisella sisällönanalyysillä. Aineiston analyysi on osittain kesken, mutta tulen esittelemään alustavia tuloksia.

Alustavien tulosten perusteella perheryhmään osallistumisen jälkeen vanhemmat ymmärsivät sekä vauvaansa että omaa ajatteluaan ja vanhemmuuttaan paremmin. Vanhemmat raportoivat myös, että perheryhmään osallistumisen jälkeen he ymmärsivät paremmin, että heidän omat tunteensa ja käyttäytymisensä vaikuttavat vauvaan ja päinvastoin. Vanhemmat toivat esiin vertaistuen merkityksen ja kertoivat, että oli tärkeä osallistua ryhmään perheenä. Näyttää myös siltä, että mentalisaatiota heijastuu vanhempien kuvaamissa hyödyissä.

Vanhemmat kokivat hyötyvänsä perheryhmästä monin tavoin. Tämän tutkimuksen alustavat tulokset osaltaan rohkaisee jatkamaan sekä kehittämistyötä että tutkimusta mentalisaatioteoriaan perustuvan vanhemmuuden tuen parissa.

Vanhempien akatemia® – kolmitasoinen vanhemmuuden varhaisen tuen malli

Riitta Alatalo, kehittämisspäälikkö, KM, jatko-opiskelija Oulun yliopisto, Nuorten Ystävät ry,
riitta.alatalo@nuortenystavat.fi, www.vanhempienakatemia.fi

Mikko Oranen, kehitysjohtaja, Psykologian lisensiaatti, kasvatus- ja kehityspsykologian erikoispsykologi,
Nuorten Ystävät ry

Vanhempien Akatemia® on kolmitasoinen vanhemmuuden varhaisen tuen toimintamalli, joka perustuu verkostomaiseen työskentelyyn sekä tutkimustietoon tehokkaista ennaltaehkäisevän toiminnan muodoista. Avainsanoja ovat vertaisuus ja osallisuus, tiedollinen tuki, toiminnallisuus ja henkilökohtainen ohjaus. Tavoitteena on kokonaisvaltainen vanhemmuuden tukeminen sekä perheiden hyvinvoinnin edistäminen. Malli on kehitetty RAY:n tuella 2011–2015, nyt toiminta jatkuu kohdennetun RAY avustuksen turvin.

Toiminta jakaantuu koordinoitusti kolmeen eri tasoon. Ensimmäisen tason muodostavat vanhemmille suunnatut avoimet fokusoidut tilaisuudet, jotka toteutetaan pääosin päiväkotien ja koulujen kanssa. Toisella tasolla järjestetään kohdennettuja ryhmä- ja kurssimuotoisia tapahtumia esim. ero, vanhemmuus ja lapsi -illat, perheliikuntakurssit ja parisuhteen huoltokurssit. Kolmannen tason muodostavat matalan kynnyksen yksilöllinen ohjaus ja neuvonta sekä vanhemmille ja perheille suunnatut teemalliset pienryhmätapaamiset.

Toiminnan piirissä Oulun seudulla on ollut yli 4000 vanhempaa sekä noin 700 lasta ja nuorta. Käyntikertoja on ollut yli 12 000. Systemaattisesti kerätyn kirjallisen palautteen sekä kehittämispajojen tulosten perusteella sekä vanhemmat että yhteistyökumppanit pitävät erittäin tärkeänä sitä, että toiminta on ennaltaehkäisevää ja sen kynnyks on matala. Tämä mahdollistaa vanhempien ja perheiden tuen leimaamattomasti riittävän varhain sekä vertaisuutta vahvistaen. Toiminnan vahvuudeksi koetaan myös työntekijöiden ja asiantuntijoiden ammatillisuus ja asiantuntijuus sekä tutkittuun tietoon nojautuvat käytännöt. Vanhempien mukaan toiminnassa mukana oleminen on lisännyt heidän tietojaan ja taitojaan vanhemmuudessa ja he ovat saaneet konkreettisia työkaluja vanhempana toimimiseen ja lasten kasvatukseen. Vanhemmat jakavat vanhemmuuteen liittyviä haasteita ja ratkaisukeinoja kotona, töissä ja kaveripiirissä. Reflektointi, oivallukset ja asioiden jakaminen ovat lisääntyneet.

Lapset puheeksi -keskustelun jalkautuminen terveydenhoitajan työhön Pohjois-Pohjanmaalla

Hilkka Honkanen, yliopettaja, TtT, Oulun ammattikorkeakoulu

Merja Männistö, lehtori, TtM, Oulun ammattikorkeakoulu

Jaana Jokinen, projektipäälikkö, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri

Pohjois-Pohjanmaa on lapsirikkaana maakuntana ottanut lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistämisen keskiöön. Sitä tukee vahvasti maakunnan hyvinvointiohjelma. Kunnat sitoutuivat kesäkuussa 2013 valtuustojen päätöksellä lasten ja perheiden hyvinvointia tukevaan Lapset puheeksi -toimintakokonaisuuteen. Konkreettisessa työssä ovat vuosien 2013–2015 aikana olleet sairaanhoitopiirin lisäksi maakunnan viisi kuntayhtymää ja 27 kuntaa.

Lapset puheeksi -toimintakokonaisuudessa vahvistetaan lapsi- ja perhekeskeistä palvelukulttuuria ja osaamista koko henkilöstölle yhdenmukaisella koulutuksella. Tämä yhdistää kunnissa ja kuntayhtymissä olevat palvelut ja madaltaa rajoja perus- ja erityispalveluiden väliltä. Tulokset ovat jo nyt nähtävissä perusongelmien vähentymisenä, aikaisempaa toimivampana yhteistyönä ja hallintokuntien välisen rajan hämärtymisenä. Lasten ja perheiden hyvinvointi asettuu yhteiseksi tehtäväksi sekä yksilö-, perhe- että koko kunnan tasolla.

Koulutuksen seurannassa ja arvioinnissa tehdään tutkimusyhteistyötä paitsi Oulun ja Lapin yliopiston myös Oulun ammattikorkeakoulun kanssa. Useita opinnäytetöitä on käynnistynyt arvioimaan työntekijöiden ja asiakkaiden kokemuksia Lapset puheeksi -keskustelun jalkautumisesta perustyöhön. Suurin osa

opinnäytetöistä kohdistuu terveydenhoitajan työssä käytyjen keskustelujen arviointiin terveydenhoitajien ja asiakkaiden näkökulmasta.

Opinnäytetöissä arvioidaan Lapset puheeksi -keskustelun soveltuvuutta kouluilla ja neuvoloissa työskentelevien terveydenhoitajien perustyöhön. Lisäksi arvioidaan keskustelusta saatavaa hyötyä sekä terveydenhoitajan että asiakkaiden näkökulmasta. Arviointi kohdistuu myös keskustelujen ajankohtiin eri ikävaiheissa sekä perheen yksilöllisissä elämäntilanteissa. Lisäksi terveydenhoitajilta kerätään tietoa Lapset puheeksi -työmenetelmiin liittyvän koulutuksen antamista valmiuksista ottaa keskustelu osaksi perustyötä. Kehittämisehdotuksia saadaan myös tukimateriaalin esim. manuaalien ja lokikirjojen käytettävyyteen ja sisältöihin.

Opinnäytetöiden tulokset ovat käytettävissä tämän vuoden aikana. Loppuvuodesta raportit ovat löydettävissä Oulun ammattikorkeakoulun Theseus-tietokannasta <http://www.theseus.fi/handle/10024/2142>

Eron jälkeiseen yhteistyövanhemmuuteen tukemisen haasteet ja mahdollisuudet

Päivi Hietanen, koordinaattori, Ensi- ja turvakotien liiton Neuvokeskus, Vapaaehtois- ja vertaistoiminta, paivi.hietanen@ensijaturvakotienliitto.fi

Salla Frisk, suunnittelija, Ensi- ja turvakotien liitto, salla.frisk@ensijaturvakotienliitto.fi

Vanhemmuus tulee näkyväksi vanhempien erotessa. Aikuinen elää läpi roolimutoksen entiseksi puolisoiksi samalla ylläpitäen toimivaa vanhemmuussuhdetta lapsen toiseen vanhempaan. Lapsen prosessina on sopeutuminen perhetilanteen muutokseen. Ristiriidat vanhempien välissä asettavat lapsen lojaliteettiristiriitaan ja vanhempien kykenemättömyys kohdata erosta johtuvat lapsen tunteet ja toiveet asettavat lapsen tarpeet taka-alalle. Viimeisissä erovanhemmuuteen liittyvissä tutkimuksissa (mm. R. Karttunen 2010, A. Kääriäinen 2008, N. Kauppinen 2013) on todettu vanhempien parisuhteen päättymiseen liittyvien ristiriitojen ja erokokemuksen käsittelemättömyyden heijastuvan vanhempien väliseen vanhemmuussuhteeseen. Se, millä tavoin vanhemmat asettuvat uudenlaiseen yhteistyövanhemmuuteen eron jälkeen heijastuu merkittävästi myös lapsen tulevaisuuteen.

Eronneille tai eroa pohtiville vanhemmille tarkoitetut Eroneuvo ja Vanhemman neuvo ovat kymmenen vuoden ajan tarjonneet tukea ja tietoa yhteistyövanhemmuuteen ja edistäneet sovinnollisuutta. Pyrkimyksenä on lapsen menetysten minimoiminen ja yhteyden säilyminen kumpaankin vanhempaan, mikä on lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta tärkeää. Näyttö palveluiden merkittävydestä nousee toistuvasti esiin osallistujien antamassa palautteessa. Vanhemmat kokevat hyötyvänsä sekä yhden kerran tilaisuudesta (Eroneuvo) että 8 kertaa kokoontuvasta vertaistukiryhmästä (Vanhemman neuvo).

Luennossa käydään läpi yhteistyövanhemmuuden tukemisen merkityksen vanhempien antaman palautteen sekä toiminnasta tehtyjen opinnäytetöiden avulla. Tarkastelun keskiössä ovat eron jälkeiseen yhteistyövanhemmuuteen tukemisen mahdollisuudet ja haasteet. Keskeinen johtopäätös on, että eronneiden vanhempien tukeminen voi hyödyttää koko perhettä. Yhteistyövanhemmuutta on mahdollista toteuttaa, vaikka taustalla olisi pettymyksiä ja luottamuspulaa.

Vanhemman neuvoon osallistujat kannattaisivat palvelua jopa pakolliseksi molemmille vanhemmille. Eroneuvoihin osallistuneet suosittelevat osallistumista muille erotilanteessa eläville vanhemmille. Keskeisin haaste on asiakkaiden löytyminen avun äärelle, sillä palvelujärjestelmän pirstaleisuus vaikeuttaa palveluiden löytymistä.

Uusperheen parisuhde ja koulutuksellisen intervention mahdollisuudet sen tukemiseen

Vuokko Malinen, psykologi, psykoterapeutti, pari- ja perheterapeutti, kouluttaja, Väestöliiton Familia vuokko.malinen@vaestoliitto.fi

Tutkimuksessa tarkasteltiin uusparisuhteen ja -perheen ongelmien ennaltaehkäisyn mahdollisuuksia Väestöliiton ja Suomen Uusperheiden Liiton yhteistyössä kehittämän Uusparisuhteen kehä -mallin avulla. Tavoitteena oli selvittää, kuinka hyvin malli soveltuu uusperheiden hyvinvoinnin kuvaamiseen ja voidaanko

malliin perustuvalla koulutuksellisella interventiolla ehkäistä uusparisuhteen ongelmia ja lisätä parien ja perheiden hyvinvointia. Mallin pohjalta kehitettiin interventio, joka toteutettiin kolme kertaa. Interventioon osallistui 65 uusparia, jotka täyttivät kyselylomakkeen ennen interventiota, sen lopuksi ja 8–9 kuukauden kuluttua interventiosta. Lomakkeella vastaajat arvioivat parisuhteensa, uusperheen sekä vanhemmuuden toimivuutta 92 väittämän avulla. Vastausten analysoinnissa käytettiin rakenneyhtälömallinnusta, jonka avulla tutkittiin parisuhteen hyvinvoinnin eri ulottuvuuksia sekä puolisoiden näkemysten samankaltaisuutta. Toistettujen mittausten varianssianalyysillä tutkittiin intervention seurauksena tapahtuneita muutoksia eri uusparisuhteen ja -perheen ulottuvuuksilla.

Tulosten mukaan malli soveltui uusparien/-perheiden tilanteen kuvaamiseen ja intervention pohjaksi. Mallin osa-alueita vastaavat kymmenen parisuhteen hyvinvointia kuvaavaa ulottuvuutta olivat kaikki yhteydessä koettuun onnellisuuteen. Puolisoiden kokemukset suhteensa hyvinvoinnista olivat vahvasti yhteydessä toisiinsa ja yksimielisyys eri ulottuvuuksilla ennakoivat myös koettua suhteen hyvinvointia. Seuranta-mittauksessa naisten ja miesten kokemus uusparisuhteensa toimivuudesta oli merkittävästi parantunut ja vanhemmuuden ongelmat vähentyneet lähtötilanteesta. Tuloksista voidaan päätellä, että malli ja interventio toimivat sekä primäärinä että sekundäärinä ongelmien ennaltaehkäisyinä ja jopa osin tertiääripreventiona ehkäisten toissijaisten ongelmien syntymistä. Tutkimuksen myönteiset tulokset voidaan siirtää ammattilaisten työhön ja uusparien käyttöön.

Being too good of a parent: Connecting parenting style to family well-being

Hille Janhonen-Abruquah, Ph.D., University Lecturer at University of Helsinki, Department of Teacher Education

Carol Anderson Darling, Ph.D., CFLE, Docent in Family and Consumer Sciences at University of Helsinki and Professor Emerita of Family and Child Sciences at Florida State University

Ming Cui, Ph.D., Associate professor of Family and Child Sciences at Florida State University

The study examines parental overinvolvement - indulgent, helicopter, or curling parenting - and how it affects families' emotional and behavioural well-being. As parents want the best for their children, they are willing to invest in all possible ways to speed the child's path toward success. With potential data from US, China, and Finland, cross-cultural investigation can increase the understanding of the phenomena in a global context.

Many parents interpret indulgence as a form of love and a way to support their adolescents. While indulging children may be gratifying for parents and enjoyable for adolescents, indulgent parenting has long-term problematic effects for both parents and children. It is associated with lower levels of coping and higher levels of interpersonal dependency; lower levels of autonomy, competence, and relatedness; and anxiety and depression. It harms and/or prevents individuals from developing self-efficacy and achieving their full potential. In China parental overinvolvement was associated with anxiety and depression and in Korea with lower levels of locus control, which was associated with emotional well-being problems. An Australian study suggested that overparenting is associated with a sense of entitlement and lack of resilience and life skills.

In Finnish context, adults' trust in their children to take care of themselves and manage on their own has decreased. Children's lives have become more controlled with less time for individual and self-created activities. While parents are increasingly required to be involved in children's activities, youth are not reporting higher levels of capability. On the contrary, if there was a lack in taking care of a child's basic needs, as these children grew up, they reported increased level of life skills. Polarization of youth, as shown in the health study of immigrant youth points out clear differences between first generation immigrant youth compared to other youth groups. The role of first generation immigrant parenting needs further investigation.

As parental overinvolvement can result in problems for both parents and their children now and in the future, it is therefore essential to better understand this trend globally and develop programs to assist schools, parents, and children to facilitate their wellbeing.

Avioeron elämänmuutoksesta selviytyminen

Kalle Leppälä, TM, tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto, käytännöllisen teologian osasto, teologinen tiedekunta, kalle.leppala@helsinki.fi

Väitöskirjani tutkimustehtävä on, miten aikuiset selviytyvät avioerosta ja siitä aiheutuvasta elämänmuutoksesta. Tutkimus toteutetaan artikkeliväitöskirjan muodossa. Avioerosta selviytyminen on tärkeä tutkimuskohde, koska ihmisten sopeutuminen tai sopeutumattomuus on tärkeä käytännöllinen kysymys niin yksilö- kuin yhteisötasolla. Avioero elämänmuutoksena ja kriisinä uhkaa ihmisen fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia, toisaalta tarjoaa mahdollisuuden positiivisiin kehityskulkuihin.

Avioliiton päättymisen avioeroon on myös yhteiskunnallisesti merkittävä ilmiö, sillä se haastaa perinteistä perheajattelua ja on johtanut mittavaan elämänmuodon muutokseen. Avioerojen määrän lisääntymisen suhteessa solmittuihin avioliittoihin, sekä avioeroon päättäneiden avioliittojen keskimääräisen keston lyheneminen ilmentävät selkeää haastetta Suomessa aviolliselle perhemuodolle. Lisäksi avioero elämänmuutoksena tekee teoreettisesti kiinnostavan mahdollisuuden tarkastella ihmisen tapaa merkityksellistää elämäänsä. Väitöskirjan ote on kahdessa merkityksessä narratiivinen: yhtäältä aineisto koostuu narratiivisista eli erosta selviytymisen kertomuksista, toisaalta narratiivisuus on tutkimuksen aineiston analyysin menetelmällinen tapa.

Valtaosa eri tieteenalojen avioeroon liittyvistä tutkimuksista on kohdistunut yksilöihin. Tutkimuksia avioerosta, joissa on huomioitu kumpikin osapuoli, on tehty kansainvälisestikin hyvin vähän. Tässä tutkimuksessa mahdollistuu entisten puolisoitten selviytymiskokemusten vertailu ja keskinäinen vuoropuhelu.

Tutkimuksen ensimmäisessä artikkelissa kysytään, minkälaista on selviytyminen avioerosta ja onko uskonnolla roolia avioerosta selviytymisessä. Tutkimuksen kahdeksan entistä, sittemmin eronnutta, avioparia ovat aikanaan solmineet avioliiton kirkollisesti.

Toisen artikkelin päähuomio on avioeron merkitysten tarkastelussa ja siinä kysytään, onko avioeron merkityksellistämällä yhteyttä avioerosta selviytymiseen. Artikkelissa mahdollistuu myös avioeron uskonnollisen merkityksen tarkastelu ja sen (mahdollinen) vaikutus selviytymiseen.

Kolmas artikkeli tarkastelee entisten puolisoitten selviytymistä samasta avioerosta, ja on nimetty otsikolla ”Kolikon kaksi puolta eli entisten puolisoitten selviytymiskertomusten vertailu”.

Neljäs artikkeli käsittelee avioerosta selviytymistä miesnäkökulmasta. Artikkelit tarkastelee miesten avioerosta selviytymisen erityispiirteitä.

Tämä väitöskirjatutkimus tuo uutta ja syvällistä informaatiota avioerosta selviytymisen luonteesta huomioiden myös avioeron uskonnollisen ulottuvuuden. Tutkimuksen tulokset antavat käytäntöön sovellettavaa tietoa eronneiden auttamiseksi ja vanhemmuuden tukemiseksi.

KUKA LASTA HOITAA?

Työryhmäkoordinaattori:

Katja Repo, katja.repo@uta.fi, Lapsuuden, nuoruuden ja perheen tutkimuskeskus PERLAn tutkimusjohtaja, Tampereen yliopisto

Lastenhoito ja sen organisoiminen on keskeinen osa lapsiperheiden arkea. Arkisuudesta huolimatta lastenhoidon kysymykset ovat osa yhteiskunnallista keskustelua. Lastenhoidon toteuttaminen, varhaiskasvatus ja niitä reunustavat politiikat kietovatkin sisäänsä monia tasa-arvon kysymyksiä, perheen ja työn yhteensovittamisen teemoja ja yleisempiä hyvinvoinnin erittelyjä. Poliittisuuden ja arkisuuden rinnalla lastenhoito on myös moninaisten kulttuuristen odotusten leikkauspiste.

Työryhmässä ”Kuka lasta hoitaa?” pohditaan lastenhoidon ja kasvatuksen järjestämisen kysymyksiä monipuolisesti niin arkisten käytäntöjen kuin kulttuuristen ja yhteiskunnallisten rakenteiden näkökulmista. Toivomme työryhmään esityksiä, jotka tarkastelevat lastenhoidon kysymyksiä tasa-arvon, arkisten valintojen yhtä hyvin kuin palvelu- ja etuusjärjestelmien näkökulmista. Toivomme myös esityksiä, jotka huomioivat tarkastelussaan vanhempien ja lasten toimijuuden. Työryhmässä keskustellaan myös uudesta syksyllä 2015 käynnistyneestä Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamasta CHILDCARE-tutkimushankkeesta ja sen tavoitteista.

Suomalainen lastenhoitopolitiikka – tasa-arvo, toimijat ja jännitteet

Maarit Alasuutari, Yliopistotutkija, PsT, dos. Kasvatustieteiden laitos/Varhaiskasvatus, Jyväskylän yliopisto, maarit.alasuutari@jyu.fi

Kirsti Karila, professori, Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden yksikkö, kirsti.karila@uta.fi

Johanna Lammi-Taskula, yksikön päällikkö, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, johanna.lammi-taskula@thl.fi

Katja Repo, professori, Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, katja.repo@uta.fi

Suomalainen lastenhoitopolitiikka mahdollistaa huomattavan paikallisen vaihtelun. Vaihtelua tuottavat erityisesti kotihoidontuen ja yksityisen hoidon tuen kuntalisät. Lisäksi osa kunnista on ottanut käyttöön varhaiskasvatuksen palvelusetelin, mikä edelleen lisää kuntien tukimuotojen eroja. Lastenhoidon tuilla pyritään vähentämään kunnallisiin varhaiskasvatuspalveluihin kohdistuvaa painetta ja niiden kustannuksia. Tuet ovat siten sidoksissa varhaiskasvatuspalvelujen järjestämiseen ja niiden paikallisiin eroihin. Lisäksi muun muassa kuntien viimeaikaiset päätökset siitä, rajaavatko ne lasten subjektiivista oikeutta varhaiskasvatukseen vai eivät, tuovat oman lisänsä palvelujen vaihteluun.

Lastenhoidon ja kasvatuksen ratkaisuissa ei ole kyse vain perheiden sisäisistä päätöksistä, vaan poliittiset järjestelmät suuntaavat vanhempien ratkaisuja. Esityksessä pohditaan syksyllä 2015 käynnistyneen Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittaman CHILDCARE-tutkimushankkeen pohjalta lastenhoitopolitiikkaanne mahdollisesti sisältyviä eriarvoisuuden mekanismeja. Yleisen kuvan mukaan suomalaista lastenhoitopolitiikkaa luonnehtii universaalisuus. Tästä huolimatta lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on eurooppalaisessa mittakaavassa vähäistä. Onkin tärkeä kysyä: Mitä tekijöitä ilmiöön liittyy? Onko nykyinen lastenhoidon politiikkamme niin tasa-arvoinen kuin minä sitä on pidetty?

CHILDCARE-hankkeessa ollaan kiinnostuneita siitä: Miten lastenhoidon tukien ja varhaiskasvatuspalvelujen paikallinen vaihtelevuus tuottaa mahdollista alueellista, perheiden, lasten, ja sukupuolten välistä eriarvoisuutta? Mitkä tekijät vaikuttavat vanhempien lasten hoidon ratkaisuihin ja lasten varhaiskasvatuspolkuihin? Miten lasten varhaiskasvatuksen polut kytkeytyvät lasten hyvinvointiin? tai Mikä on lasten näkökulma lastenhoitoon? Vastauksia kysymyksiin etsitään monimenetelmäisenä seurantatutkimuksena, jonka aineisto sisältää mm. haastatteluja, kyselyjä ja dokumenttiaineistoja. Tutkimus toteutetaan yhteistyössä kymmenen tutkimuskunnan kanssa.

Lastenhoitoratkaisut, kun työtä ei ole tai se on osa-aikaista

Anita Haataja ja Maria Valaste, Kelan tutkimus, sähköposti: etunimi.sukunimi@kela.fi

Suomessa tuetaan kuntien järjestämien varhaiskasvatuspalvelujen rinnalla Pohjoismaista kaikkein eniten sekä alle kouluikäisten kotihoitoa että yksityisten palvelujen käyttöä (Duvander ja Ellingsæter 2016; Haataja ja 2016). Oikeudet julkisiin ja tuettuihin yksityisiin varhaiskasvatuspalveluihin ovat olleet tähän mennessä vaihtoehto kotihoitoa tukeville tulonsiirroille. Oikeudet palveluihin kuitenkin supistuvat elokuussa 2016 tarveharkintaiseksi yli 20 viikkotunnin osalta muilla paitsi työssä käyvien ja opiskelevien perheillä suurimmassa osassa kuntia. Kaikki kunnat eivät kuitenkaan aio ottaa rajoituksia käyttöön, muun muassa Helsinki. Muutoksen arvioitiin koskevan vain noin 11 000 lasta kokopäivähoidossa olevaa lasta (HE 80/2015). Laskelma perustui syyskuussa 2004 runsaalle 20 kunnalle tehtyyn kyselyyn. Tuoreempaa tietoa ei ole eikä arvioita ole myöskään siitä, miten suuria lapsi- ja perhemääriä reformi koskisi ympäri vuotta.

Tutkimushankkeemme 'Lastenhoitojärjestelyt helsinkiläisissä lapsiperheissä 2010-luvulla' keskittyy helsinkiläisiin lapsiperheisiin, joista tuotamme ensin vuodet 2008–2015 kattavan tutkimusaineiston, jota on tutkimusajana tarkoitus myös päivittää. (HELA-hanke, ks. Ranto ja Ahlgren-Leinvuo, abstrakti. Tutkimus kuuluu STN:n rahoittamiin TITA- ja WIP- hankkeisiin.) Rekisteripohjaisen, palvelujen käytön ja etuuksien jakotietoihin perustuvan, lapsi- ja perhekohtaisen tutkimusaineiston työstäminen on käynnissä.

Tämän esityksen tarkoituksena on esitellä hankkeemme keskeisiä tutkimuskysymyksiä ja taustoittaa sitä, miksi pidämme valitsemiamme kysymyksiä tärkeinä. Ensimmäisessä vaiheessa olemme kiinnostuneet, miten lastenhoitojärjestelyt on toteutettu perheissä, joissa ainoa, toinen tai molemmat vanhemmat kokevat eripituisia työttömyysjaksoja. Arvioimme mikrosimulointimenetelmän avulla myös hypoteettista vaihtoehtoa, ”mitä jos” Helsinki olisi ottanut rajoitukset käyttöön (vrt. Haataja ja Valaste 2014). Lisäksi tutkimme ns. vapaaehtoisen osa-aikatyön (joustava hoitoraha) ja vastentahtoisen osa-aikatyön (sovitellut työttömyys-etuudet) yhteyksiä lastenhoitojärjestelyihin ja äitien työmarkkina-asemaan, ja perheiden toimeentuloon pidemmällä aikavälillä.

Kuka hoitaa lasta Helsingissä? – tilastonäkökulma

Sanna Ranto ja Hanna Ahlgren-Leinvuo, Helsingin kaupungin tietokeskus, etunimi.sukunimi@hel.fi

Joka kymmenes Suomen päivähoitoikäinen lapsi asuu Helsingissä. Vuoden 2014 lopussa 64 prosenttia heistä oli kunnan järjestämässä päivähoidossa, vajaa 7 prosenttia hoidettiin yksityisen hoidon tuella ja 21 prosenttia kotihoidon tuella. 7 prosenttia oli näiden palveluiden ulkopuolella. Puolet helsinkiläisistä yksi- ja kaksivuotiaista hoidettiin kotihoidontuella. Tuen käytössä on isoja alueellisia eroja; peruspiireittäin (34 kpl) käyttö vaihtelee 33:sta 66 prosenttiin.

Vaikka kunnan päivähoitotilasto kuvaa hoidossa olevia lapsia hyvinkin tarkasti ja esimerkiksi päivähoidossa olevien lasten määrä tilastoidaan päivittäin, ei lapsen perheestä ole paljon tietoja. Perheen tilanne kartoitetaan lapsen aloittaessa päivähoidon, mutta seuranta tiedoilla ei ole. Näin lasten sisarusten hoitotilanteesta tai perheen elämäntilanteesta ja vanhempien työmarkkina-asemasta ei ole tietoja.

Kokonaiskuva varhaiskasvatusikäisten hoitojärjestelyistä perustuu poikkileikkaustietoihin. Niiden avulla saadaan kuva siitä, kuinka varhaiskasvatusikäiset lapset jakautuvat tietyssä ajankohtana pienten lasten hoitojärjestelmään. Poikkileikkaustietojen avulla voidaan osoittaa alueellisia eroja, tehdä vertailuja aikaisempiin vuosiin sekä tarkastella, miten vaikkapa eri-ikäiset lapset jakautuvat palveluiden välillä. Niiden perusteella ei kuitenkaan voida tehdä johtopäätöksiä perheiden tekemistä hoitovalinnoista tai siitä, miten pitkiä eri palveluiden käyttökaudet ovat ja miten ne jaksottuvat toistensa kanssa.

Kelan ja Helsingin kaupungin yhteistutkimushanke Lastenhoitojärjestelyt helsinkiläisissä lapsiperheissä 2010-luvulla (HELA) pyrkii tietoja yhdistelemällä luomaan kokonaiskuvaa varhaiskasvatuspalveluiden käytöstä niin lapsi- kuin perhetasollakin (ks. Haatajan ja Valasteen abstrakti). Kunnassa tämä tutkimus tarkoittaa konkreettisesti parempaa mahdollisuutta palveluiden suunnitteluun ja tietoperustaiseen päätöksentekoon. Esityksessämme kuvataan kunnan käytössä olevaa varhaiskasvatuspalveluiden tilastotietopohjaa

Helsingin ja Kuusikkokuntien näkökulmasta sekä esitetään niitä kysymyksiä, joihin haemme tutkimushankkeella vastauksia.

Lastenhoidon huolikehykset

Maarit Alasuutari, Yliopistotutkija, Kasvatustieteiden laitos/Varhaiskasvatus, Jyväskylän yliopisto,

maarit.alasuutari@jyu.fi

Katja Repo, professori, Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, katja.repo@uta.fi

Lastenhoito ja siihen liittyvä päätöksenteko on jokaisen lapsiperheen arkea. Suomalaiset vanhemmat eivät ole kuitenkaan lastensa hoidon järjestämisen kanssa yksin. Lapsilla on kouluikänsä saakka oikeus kunnalliseen päivähoitoon. Ne vanhemmat, jotka eivät tukeudu hoitoratkaisuissaan kunnalliseen palveluun, voivat järjestää lastensa hoidon lasten kotihoidon tuen tai yksityisen hoidon tuen turvin. Monet kunnat tarjoavat vanhemmille myös informaaleja ja markkinapohjaisia hoitoratkaisuja tukevia lisäetuuksia.

Tutkimus viittaa myös siihen, että vanhemmat ovat pääosin tyytyväisiä lastenhoitoratkaisuihinsa. Kotihoidon valinneet perustelevat kotihoitoa lapsen etuna, kunnallisen päivähoiton laatuselvitykset puhuvat käyttäjien tyytyväisyydestä ja kokemukset yksityisistä ratkaisuista ovat yleensä myönteisiä. Tästä huolimatta lastenhoidon valinnat ovat vanhemmille haasteellisia. Arkisina toimijoina vanhemmat pohtivat, punnitsevat ja arvioivat lastensa hoitoa ja sen käytäntöjä.

Tässä esityksessä tarkastellaan lastenhoitoon liittyviä huolia nimeämällä pienten lasten äitien/vanhempien puheesta lastenhoidon huolikehyksiä. Huolien tarkastelu on tärkeää. Huolet määrittelevät hyväksi katsottuja toimintatapoja, ohjaavat toimintaa ja nostavat esille ongelmakohtia. Huolien erittely on tärkeää myös siksi, että se auttaa tarkastelemaan huolia kriittisesti. Kriittisyyttä tarvitaan, koska huolet omaavat valtaa. Joistakin huolista voi muodostua painostavia, siten että niiden avulla juurrutetaan turhaa pelkoa tai pyritään kontrolloimaan ihmisten käyttäytymistä. (Nätkin & Vuori 2007.)

Äitien ja vanhempien haastattelut on toteutettu osana Euroopan Unionin rahoittamaa Soccare - tutkimusprojektia, Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimushanketta Ristiriitainen kotihoidontuki ja Yhdenmukaistettu lapsuus? Yksilöllisten varhaiskasvatussuunnitelmien vaikutukset. Haastattelut on tehty vuosina 2000, 2006 ja 2007. Kaikki merkittävimmät yhteiskunnan tukemat lastenhoitomuodot ovat esillä haastatteluissa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma vanhempien kirjoituksissa

Tuula Dahlblom, tohtoriopiskelija, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteen tiedekunta, Varhaiskasvatus,

tuula.a.dahlblom@jyu.fi

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on käytäntönä tehdä jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma. Suunnitelma tehdään yhteistyössä lapsen vanhempien tai muun huoltajien kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulisi ideaalinsa mukaan toimia kasvattajien työvälineenä siten, että jokaisen lapsen yksilöllisyys tulisi huomioitua varhaiskasvatusympäristössä mahdollisimman hyvin.

Tarkastelen väitöstutkimuksessani vanhempien kirjoituksia lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta. Tutkimuskysymykseni on, millainen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja sen tehtävä on vanhempien paikalta katsottuna. Tutkimukseni taustalla on näkemys lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta vahvana toimijana, jolla on voimaa rakentaa sosiaalista maailmaa. Ollakseen vahva dokumentti suunnitelman on oltava kuitenkin aktiivisessa käytössä.

Keräsin tutkimusaineistoni vanhempien vastauksista verkkokyselyyn. Rajasin tutkimukseni kunnallisissa päiväkodeissa olevien, yli 3 – vuotiaiden lasten vanhempien vastauksiin. Analysoin aineistoa sisällöllisen analyysin ja diskurssianalyysin metodein.

Analyysin kautta lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tehtävälle rakentui kaksi erilaista tulkintaa. Se näyttäytyi vanhempien paikalta katsottuna työvälineenä lapsen huomioimisessa sekä työvälineenä vanhem-

pien ja kasvatushenkilöstön yhteistyössä. Tulokset viittaavat siihen, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelma toimii siltana yhteisestä keskustelusta päiväkodin käytäntöihin. Tavoitteita lapsikohtaisen suunnitelman huomioimisessa ei aseteta niinkään lapsen oppimiselle ja suorittamiselle, vaan henkilöstön toteuttamalle varhaiskasvatustyölle.

Tutkimuksen tulokset myötäilevät viimeaikaisia tutkimuksia siltä osin, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvissä käytännöissä yhteinen keskustelu henkilöstön kanssa nähdään tärkeänä. Vanhemmat eivät aina edes tiedä, mitä asiakirjaan on kirjoitettu. Kuitenkin juuri kirjattuna dokumenttina suunnitelman odotetaan toimivan varhaiskasvattajien toimintaa ohjaavana asiakirjana.

Vaikuttaa siltä, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ei ole edistänyt, ideaalistaan huolimatta, vanhempien tasa-arvoista asemaa ammattihenkilöstön rinnalla lapsen yksilöllisen varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja arvioinnissa. Samalla lasten tasa-arvoisuus voi jäädä toteutumatta, koska vanhemmat edustavat lapsiaan, heidän tuntijoinaan ja puolestapuhujinaan.

Tutkimukseni tulokset antavat aihetta jatkaa keskustelua ja tutkimustyötä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ja siihen liittyvien käytäntöjen parissa, jotta suunnitelmasta tulisi aiempaa tarkoituksenmukaisempi työväline varhaiskasvatuksen käytäntöihin sekä henkilöstön ja vanhempien väliseen yhteistyöhön.

Lasten näkemyksiä päiväkotiarjensa muotoutumiseen

Anu Kuukka, yliopiston opettaja, Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta, anu.kuukka@jyu.fi

Varhaiskasvatuksen kulttuurisena kontekstina ja lapsuuden instituutina päiväkotitoimii areenana erilaisille lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen käytännöille ja rutiineille. Päivittäin toistuvia rutiineja ovat pukemiset, ruokailut, päivälepo sekä wc- ja hygieniarutiinit. Nämä rutiinit perustuvat osaltaan ruumiin fysiologiseksi määritelyihin tarpeisiin ja ruumiilliseen olemassaoloon. Monia rutiineja legitimoidaan normatiivisilla väittämällä siitä, mikä on hyväksi pienille lapsille, heidän terveydelle, hyvinvoinnille ja kasvuksi. Esimerkiksi päivälepoa perustelevan tiedon taustalta on hahmotettavissa eri tieteiden tarjoama selitys päivälevon tarpeellisuudesta ja hyödyllisyydestä. Rutiineja perusteleva tieto jäsentyy myös osaksi lasten tapaa olla ja toimia päiväkotiarjen käytännöissä.

Lasten näkemykset oman päiväkotiarjensa ja siellä tapahtuvan arkihyvinvointinsa muotoutumiseen ovat viime vuosina saaneet yhä enemmän tutkimuksellista huomiota (esim. Kuukka 2015; Puroila & Estola 2012), joskin aiheena edelleen jäävät helposti tiedon marginaaliin. Tässä esityksessä päiväkotiarjen muotoutumista lähestytään lasten näkemysten pohjalta. Esityksessäni tarkastelen lasten päiväkodissa toimimiseensa ja olemiseensa liittämiä huomioita ruumiillisuuden, terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta sekä sitä, millaisia ”aikuisten puhetta ja tietoa tavoittavia” seikkoja näistä lasten huomioista on luettavissa.

Esitykseni perustuu kasvatustieteen väitöstutkimukseen (Kuukka 2015), jossa tutkimustehtävänäni on kuvata ja käsitteellistää lasten ruumiillisuuden tuottamista ja merkityksellistymistä päiväkotiympäristössä. Tutkimuksen empiirinen aineisto on koottu etnografisia menetelmiä käyttäen yhden päiväkodin 5–6-vuotiaiden lasten ryhmästä. Aineisto koostuu havainnoinneista, lasten yksilö- ja parihaastatteluista, lasten piirroksista, valokuvista ja tutkimuspäiväkirjasta. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys sijoittuu varhaiskasvatustieteen, monitieteisen lapsuudentutkimuksen ja ruumiillisuuden yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen risteysalueelle. Tutkimus havainnollistaa ruumiillisuutta lasten paikalta käsin ja tekee näkyväksi ruumiin ja ruumiillisuuden moninaisuuden ja keskeisyyden lasten päiväkotiarjessa.

Varhaiskasvatuksen yhteiskunnalliset merkitykset tulosvastuullisuuden aikakaudella

Maiju Paananen, Helsingin Yliopisto, maiju.paananen@helsinki.fi

Institutionaaliselle varhaiskasvatukselle annetaan monia yhteiskunnallisia merkityksiä: se tarjoaa mahdollisuuden vanhempien työssäkäyntiin, kehittää lasten kouluvalmiuksia, edistää kriittiseen kansalaisuuteen kasvamista ja parhaimmillaan vähentää perheen sosioekonomisen aseman vaikutusta lapsen myöhempään elämään.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, miten varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmä yhdessä varhaiskasvatukseen liitettyjen diskurssien kanssa määrittää päiväkodissa tapahtuvaa varhaiskasvatusta ja edelleen sen yhteiskunnallisen merkityksen rakentumista. Tutkimustehtävää lähestytään yhteen suureen suomalaiseen kuntaan sijoittuvan tapaustutkimuksen valossa. Primääriaineisto koostuu dokumenttiavusteisista lastentarhanopettajien (N=13) haastatteluista. Sekundääriaineisto koostuu lastentarhanopettajien tuottamista yhden työpäivän mittaisista havainnointiraporteista (N=13), etnografiseen havainnointiin perustuvasta havainnointipäiväkirjasta, ja kunnan varhaiskasvatuksen virkamiesten ja asiantuntijoiden (N=4) haastatteluista sekä kunnan ohjausjärjestelmää raportoivista ja niihin liittyvistä muistioista, raporteista ja muista dokumenteista.

Tutkimus nojaa teoreettisesti Ferraroksen (2013) materialistiseen realismiin kytkeytyvään sosiaalisen todellisuuden teoriaan. Haastattelujen ja dokumenttien analysoinnissa käytetään lisäksi diskurssianalyttisiä työvälineitä (Fairclough & Fairclough 2013). Analyysin perusteella näyttää siltä, että managerialististen ohjausvälineiden käyttö yhdistettynä kouluvalmius- tai yksilöllisten oikeuksien diskurssiin lisää käytäntöjä, joissa korostuu vaatimus lapsen sopeutumisesta vallitseviin olosuhteisiin. Samalla pohjoismaisessa varhaiskasvatuksessa perinteisesti korostuneet yhteiskunnalliset merkitykset kuten aktiiviseksi kansalaiseksi kasvun tukeminen tai tasavertaisuuden edistäminen näyttävät himmenevän. Tulokset antavat välineitä pohdita ja arvioida varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän toivottuja ja ei-toivottuja vaikutuksia.

TYÖ, PERHE JA MUU ELÄMÄ: YHTEENSOVITTAMISEN MONINAISET KÄYTÄNNÖT

Työryhmäkoordinaattorit:

Mia Tammelin, mia.tammelin@jyu.fi, Jyväskylän yliopisto

Milla Salin, milla.salin@utu.fi, Turun yliopisto

Työn, perheen ja muun elämän yhteensovittamisen kysymykset ovat ajankohtaistuneet sekä perheen että työn alueella tapahtuneiden muutosten myötä. Työn ja perheen yhteensovittamisesta onkin tullut yksi ns. uusista sosiaalisista riskeistä, joihin (hyvinvointi)valtioiden on tavalla tai toisella vastattava. Myös työpaikkojen käytännöt vaihtelevat organisaatiosta toiseen. Työryhmässä haluamme keskustella muun muassa siitä, miten perhe ja muu elämä näkyy työpaikoilla, eri ammattiasemissa ja työntekijäryhmillä? Missä määrin työ- ja perhe- teemat ovat esillä politiikassa tiukan talouden olosuhteissa? Miten tutkimuksessa huomioidaan perheikäytännöissä tapahtuneet muutokset? Entä millaisia yksilöllisiä ratkaisuja työssäkäyvät aikuiset ovat löytäneet työn ja muun elämän yhteensovittamisen haasteisiin? Mielenkiintoista on myös se, onko palvelujärjestelmä kyennyt vastaamaan perheiden muuttuviin tarpeisiin? Työryhmään toivotaan sekä empiirisiä että teoreettisia papereita. Ryhmässä voi esittää valmiiden tutkimusten ohella myös tutkimusten tai projektien suunnitelmia.

Yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti kestävä tulevaisuuden työelämä

Marjut Jyrkinen, apulaisprofessori, FT, dos, Helsingin yliopisto, marjut.jyrkinen@helsinki.fi

Anna-Maija Lämsä, Professori, KTT, Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu, anna-maija.lamsa@jyu.fi

Tutkimushankkeemme Yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti kestävä tulevaisuuden työelämä (WeAll) tarkastelee tasa-arvoa ja eriarvoisuuksia työelämäympäristössä. Tuotamme tieteellistä tietoa organisatorisista ja yhteiskunnallisista toimintakäytännöistä ja politiikoista sekä johtajuudesta, jotka yhtäältä tukevat ja toisaalta rajoittavat moninaisten ihmisryhmien mahdollisuuksia toimia ja edetä työelämässä arvostamallaan tavalla siten, että hyvinvointi ja tasa-arvo toteutuvat. Lisäksi tutkimme mekanismeja, joiden avulla nämä mahdollisuudet muuttuvat toiminnaksi. Keskitymme moninaisuudessa erityisesti iän, sukupuolen, sosiaalisen aseman, etnisyyden, seksuaalisen suuntautumisen ja asuinpaikan risteäviin kategorioihin. Käytetyt tutkimusmenetelmät ovat pääosin laadullisia, mutta sovellamme myös määrällisiä menetelmiä.

Tutkimuksemme lähtökohtana on intersektionaalinen analyysi. Selvitämme, miten päällekkäiset ja risteävät sosiaaliset kategoriat ja positiot rakentavat epätasa-arvoisuuksia, etuasemia ja marginalisaatiota muuttuvassa työelämässä ja työn ja muun elämän rajapinnoilla. Haemme ratkaisua seuraavaan ongelmaan: Millaiset organisatoriset ja yhteiskunnalliset tekijät ja johtajuus yhtäältä tukevat ja toisaalta rajoittavat moninaisten ihmisryhmien mahdollisuuksia työelämässä ja mahdollisuuksien muuttumista toiminnaksi siten, että hyvinvointi ja tasa-arvo toteutuvat?

Tutkimus koostuu kolmesta osa-alueesta, jotka limittyvät toisiinsa ja joissa hankkeen tutkijat ovat mukana eri intensiteetillä: Muuttuvat hoivavästöt ja työ-perhesuhteet; Sosiaalinen ja inhimillinen kestävyys työorganisaatioissa, ja; Moninaisten ihmisten pääsy työelämään. Tutkimushanke rakentuu Helsingin yliopiston (Sukupuolentutkimus ja Ruralia-instituutti), Hankenin ja Jyväskylän yliopiston tutkijoiden yhteistyölle. Tutkimushanketta rahoittaa Suomen Akatemian yhteydessä toimiva strategisen tutkimuksen neuvosto (STN). Kotisivut: weallfinland.fi

Isyyssdiskurssit organisaatio- ja johtamiskontekstissa – media-analyysi vuosilta 1990–2015

Kangas Emilia, tohtorikoulutettava, KTM, Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu, emilia.kangas@jyu.fi
Anna-Maija Lämsä, Professori, KTT, Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu, anna-maija.lamsa@jyu.fi

Yleinen ilmapiiri länsimaissa ja erityisesti Pohjoismaissa on ottanut viimeisten vuosikymmenten aikana askeleita aikaisempaa osallistuvampaa isyyttä kohti. Johtajuuden ideaaliin puolestaan liitetään yhä edelleen usein perinteinen maskuliinisuus. Maskuliinisuuteen liitetyt oletukset näkyvät myös laajemmin nykyaikaisen työkuulttuurin vaatimuksissa. Ideaali työntekijä on valmis pitkiin työpäiviin ja täydelliseen sitoutumiseen. Nämä vaatteet ovat ristiriidassa läsnä olevan isyyden kanssa. Isyys onkin organisaatiokontekstissa monella tapaa näkymättömämpää kuin äitiys. Isyyden näkymättömyys heikentää sekä naisten tasa-arvoisia mahdollisuuksia työelämässä että miesten mahdollisuuksia hahmottaa omat oikeutensa isinä ja tasavertaisina vanhempina työelämän kontekstissa.

Mediatekstit rakentavat sosiaalista maailmaa. Mediassa esiintyvät representaatiot eivät vain heijasta yhteiskunnallisia arvoja ja ymmärryksiä vaan osallistuvat niiden rakentamiseen, muotoutumiseen ja kierrättämiseen. Se, miten asioita kuvataan ja tuotetaan mediassa, jota luetaan yleisesti yhteiskunnassa ja erityisesti talouselämän päätöksentekijöiden keskuudessa, on yhteydessä siihen, millaiseksi jokin asia, kuten isyys rakentuu työelämän organisaatioissa. Mediatekstit ovatkin hedelmällisiä resursseja sukupuolen ja organisaatiokäytänteiden rakentumisen analysointiin.

Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää miten työelämää, johtamista ja vanhemmuutta yhdistetään ja rakennetaan diskursiivisesti mediassa kun toimijoina ovat miehet. Tutkimuksen tarkoituksena on avata ja purkaa median tuottamia isyysrepresentaatioita organisaatiokontekstissa sekä näiden representaatioiden mahdollisia muutoksia historiallisesti.

Tutkimusaineisto muodostuu media-artikkeleista, jota analysoidaan diskurssianalyysin avulla. Aineisto on kerätty systemaattisesti seuraavista lehdistä: Helsingin Sanomat, Kauppalehti ja Talouselämä. Aikajakso on 1990–2015. Alustavasti olemme tulkinneet aineistosta neljä diskurssia, jotka tuottavat isyyden myönteisesti kehittyvänä. Nämä neljä diskurssia kuvaavat isyyden moniulotteista muutosta organisaatio- ja johtamiskontekstissa. Näiden neljän diskurssin lisäksi tulkitsimme aineistosta kaksi kehitystä jarruttavaa diskurssia.

Työpaikkojen asenteet ja käytännöt isien perhevapaiden esteinä?

Johanna Närvi, erikoistutkija, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, johanna.narvi@thl.fi

Esityksessä tarkastellaan työpaikkojen roolia isien perhevapaiden käytössä. Tarkastelu on osa THL:n Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo -hanketta (2013–2016), jota rahoittaa Työsuojelurahasto, ja jonka osana selvitetään isien perhevapaiden käytön esteitä ja edellytyksiä.

Neljä viidestä isästä käyttää kolmen viikon isyysvapaata lapsen syntymän yhteydessä, ja myös kuuden viikon isäkuukauden/isyysvapaan suosio on vähitellen kasvanut. Silti isät käyttävät äiteihin verrattuna hyvin pienen osan vanhempain- ja hoitovapaista. Taloudellisten tekijöiden ja vanhemmuuden sukupuolittuneiden vastuiden ohella työnantajien kielteisen suhtautumisen on arveltu hankaloittavan isien jäämistä perhevapaille. Aiemman tutkimuksen mukaan työpaikan ilmapiirillä ja käytännöillä, esimerkiksi esimiehen asenteilla ja toisten työtovereiden esimerkillä, voi olla merkitystä vapaiden pitämiseen.

Esityksessä kysytään, miten isien vapaiden käyttöön työpaikoilla ja työyhteisöissä suhtaudutaan. Millaisia käytäntöjä työpaikoilla on? Miten isät kokevat vapaiden järjestyvän? Ja lopulta, millaisia isyyksiä nykyinen työelämä sallii? Kysymyksiä tarkastellaan kahden aineiston avulla. THL:n ja Kelan Perhevapaa-kyselyyn vastasi vuonna 2013 reilu 2000 perhevapaita pitänyttä isää. Haastatteluaineisto puolestaan koostuu viidellä työpaikalla vuosina 2014–2015 tehdyistä henkilöstöjohtajan haastatteluista sekä isätyöntekijöiden ryhmäkeskusteluista.

Tulosten perusteella isät kokivat harvoin varsinaisen kielteisen suhtautumisen työpaikalla esteeksi perhevapaiden käytölle. Perheiden ratkaisuja selitettiin pikemminkin taloudellisilla syillä ja lapsen äidin toi-

veilla ja työtilanteella. Vaikka perhevapaiden korostettiin haastatelluilla työpaikoilla aina järjestyvän, miesten saatettiin olettaa pitävän vain nimenomaan isille korvamerkityt isyysvapaat. Lisäksi työtehtävien järjestely tuotti usein hankaluuksia työnantajille. Osa isistä koki itse pitkän poissaolon työstä hankalaksi. Vaikka monet miehet ovat omaksuneet osallistuvan isän ihanteen ja jakavat vastuuta perhe-elämässä, vaikuttaa siltä, ettei isyys riitä murtamaan palkkatyön ja maskuliinisen identiteetin tiukkaa sidosta.

Perheystävällinen työpaikka -ohjelma

Anna Kokko, erityisasiantuntija, VTM, Väestöliitto, anna.kokko@vaestoliitto.fi,
<http://www.vaestoliitto.fi/perhe-ja-tyo/>, <http://parassyy.fi/>, www.facebook.com/parassyy

Perheystävällisyys on työelämässä paljon laajempi kokonaisuus kuin lapsiperheiden vanhempia koskevat joustot ja perhevapaajärjestelyt. Perheystävällisyyttä tukevat pelisäännöt ovat koko työyhteisön etu: niissä toteutuvat parhaimmillaan henkilöstön tasapuolinen, yhdenvertainen ja tasa-arvoinen kohtelu. Perheystävällisillä toimintatavoilla ja hyvällä esimiestyöllä on vaikutusta ihmisiin ja perheenjäseniin eri elämäntilanteissa ja vaiheissa.

Väestöliitto on kehittänyt Perheystävällinen työpaikka -ohjelman yritysten ja organisaatioiden käyttöön. Ohjelman suunnittelua on tehty aktiivisesti yhteistyössä työpaikkojen ja eri sidosryhmien kanssa. Vuoden 2016 alussa käynnistyi ohjelman 2-vuotinen pilotointikausi. Mukaan ovat lähteneet ensimmäiset yritykset ja organisaatiot.

Työyhteisöjen ja organisaatioiden saamat hyödyt perheystävällisyyden lisäämisestä näkyvät muun muassa työmotivaation ja tehokkuuden kasvuna sekä sairauspoissaolojen vähentymisenä. Esityksessä kerrotaan muistakin positiivisista vaikutuksista, joita työpaikkojen perheystävällisyyden kehittämistä on saatu. Samalla käydään tiiviisti läpi eri maissa käytössä olevia sertifiointeja ja malleja, joilla edistetään työelämän perheystävällisyyttä. Ohjelman esittelyn aikana saa tietoa Suomeen kehitetyn ohjelman tavoitteista, mukaan sitoutuneista organisaatioista ja työpaikkakohtaisten arviointien toteutuksesta. Lisäksi kerrotaan Perheystävällinen työpaikka -ohjelman pilotoinnin edistymisestä ja aikataulusta.

Esityksen tavoitteena on herättää ideoita ja kysymyksiä ohjelman levittämisestä ja seurannasta. Tarkoituksena on pohtia, millä eri materiaaleilla ja tutkimusasetelmilla työpaikkojen perheystävällisyyden vaikutuksia ja taloudellista hyötyä voidaan luotettavasti organisaatioissa mitata. Lisäksi käydään läpi, mitä ohjelmassa mukana olevat organisaatiot ja yritykset ohjelmasta hyötyvät ja mitä se heiltä käytännössä edellyttää.

Panostus uraan ja perheeseen korkeasti koulutettujen äitien näkökulmasta

Kristiina Paavola, vieraileva tutkija, YTM, Väestöliitto

Pääministeri Sipilän hallitusohjelman kärkihankkeena toteutettavaan lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaan on kirjattuna ylös perheystävällisten työpaikkojen toimintamallien vieminen käytäntöön.

Työn ja perheen yhteensovittamista on tutkittu suhteellisen paljon viime vuosikymmeninä. Tutkimusten kautta on tullut ilmi, että eri työpaikoilla tarvitaan erilaisia järjestelyjä. Toisaalta on myös todettu, että naiset eivät ole työn ja perheen yhteensovittamisessa homogeeninen ryhmä. Erilaisissa ammattiasemissa toimivilla äideillä on eroja työn ja perheen yhteensovittamisen mahdollisuuksissa ja kokemuksissa. Omis-
tautuminen työlle ja ristiriitaiset äitiyden odotukset saattavat aiheuttaa erityisiä paineita onnistua yhteen sovittamaan työ ja perhe korkeasti koulutettujen naisten kokemuksissa. Myös työpaikkojen ja arjen käytännöissä työn ja perheen yhteensovittaminen on useimmin haasteellisempaa ylemmissä toimihenkilöammateissa.

Olen aloittamassa väitöskirjahanketta, jossa tarkastelen korkeasti koulutettujen äitien työn, uran ja perheen yhteensovittamista. Erityisesti olen kiinnostunut tutkimaan seuraavia asioita:

- 1) Miten korkeasti koulutetut äidit kokevat perheen ja työn yhteensovittamisen?
- 2) Miten he itse lähtisivät ratkaisemaan työn ja perheen yhteensovittamista?

- 3) Mistä uraäidit saavat tukea? Miten ja missä heidän asemaansa edistetään? Mikä on ammattiliittojen, palveluiden tai sosiaalisten verkostojen tarjoama tuki?
- 4) Miten perheystävällisen työpaikan käytännöt juurrutetaan asiantuntijatyöhön? Mitkä käytännöt ovat toimivimpia? Missä koetaan esteitä? Miten käytännöt jäävät elämään organisaatioon?

Puheenvuorossani käyn läpi aikaisempaa tutkimustietoa suhteessa tutkimussuunnitelmaani sekä esitellen suunniteltua aineistonkeruuta. Esitykseni kautta toivoisin keskustelua tutkimusnäkökulmiini syventämiseen ja rajaamiseen.

Omaistaan tai läheistään hoitavan työntekijän työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen työterveysyhteistyössä

Toivola, Johanna, Satakunnan ammattikorkeakoulu, Terveystieteen edistämisen koulutusohjelma
johanna.toivola@ksthky.fi

Opinnäytetyö toteutettiin kehittämistutkimuksena. Opinnäytetyön tarkoituksena oli laatia kehittämissuhteita siitä, miten ansiotyönsä ohessa omaistaan tai läheistään hoitava työntekijä voitaisiin tunnistaa työterveyshuollossa ja työpaikalla, sekä miten näitä työntekijöitä voitaisiin tukea tietojen avulla, ohjauksella ja neuvonnalla (TANO). Tarkoituksena oli myös kehittää kohdeorganisaatio Keski-Satakunnan terveydenhuollon kuntayhtymän (KSTHKY) työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista edistävää työterveysyhteistyötä. Kohderyhmänä (n=16) oli KSTHKY:n työterveyshenkilöstö ja esimiehet. Kehittämistutkimus toteutettiin vuonna 2015 osana sosiaali- ja terveysministeriön käynnistämää ja Työterveyslaitoksen koordinoimaa Työ- ja perhe-elämä -ohjelmaa.

Kehittämistutkimus pohjautui kehittävää toimintaa korostavaan, integroituun työkykykasitykseen, jossa keskeistä on toimintakyvyn ja työn välinen vuorovaikutus ja jossa työkykyyn vaikuttaa työn sisällöllisten seikkojen lisäksi yhteisö ja johtaminen. Yhtenä työhyvinvoinnin edellytyksenä on onnistunut työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen ja mahdollisimman hyvä ja kestävä tasapaino kaikissa työuran eri vaiheissa.

Lähestymisstrategiana kehittämistyössä käytettiin toimintatutkimusta, joka sisälsi viisi kehitysvaihetta eli sykliä. Aineiston muodostivat kyselyt, orientoiva luento, ideapaja ja osallistuva havainnointi perustuva tutkimuspäiväkirja. Aineistonkeruuta täydennettiin tarvittaessa palautekyselyin, suullisilla tai kirjallisilla henkilökohtaisilla tiedonannoilla ja palaverimuistiinpanoilla. Analysoinnissa käytettiin sisällön erittelyä ja -analyysia.

Omaistaan tai läheistään hoitavan työntekijän työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen edistäminen voidaan liittää useisiin työpaikan ja työterveyshuollon olemassa oleviin toimintamalleihin, -käytäntöihin ja -tapoihin, esimerkiksi varhaisen tuen malliin tai muihin prosesseihin terveyden ja työkyvyn edistämisen laajassa viitekehyksessä kuten: terveyden ja työkyvyn edistämiseen ja ylläpitämiseen, työkyvyttömyyden ehkäisyyn ja olemassa olevan työkyvyn tukeen.

Perhemyönteiset käytännöt ja kulttuuri suomalaisilla työpaikoilla

Salla Toppinen-Tanner (PsT) ja Kaisa Kirves (PsT), Työterveyslaitos, etunimi.sukunimi@ttl.fi

Tausta. Työn ja muun elämän yhteensovittamisen onnistuminen on tärkeää työntekijöiden työhyvinvoinnille. Työpaikoilla voidaan helpottaa työntekijän työn ja muun elämän yhteensovittamista esimerkiksi tarjoamalla mahdollisuuksia työajan joustoihin. Monissa tutkimuksissa on todettu, että organisaatiokulttuurilla on keskeinen vaikutus siihen, toteutuvatko joustot myös käytännössä ja hyödyntääkö henkilöstö näitä mahdollisuuksia.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää perhemyönteisten käytäntöjen ja kulttuurin yleisyyttä suomalaisilla työpaikoilla. Tutkimuksessa selvitettiin onko käytäntöjen ja kulttuurin esiintymisessä eroja työnantajasektorin, toimialan, sekä työpaikan sukupuoli- ja ikäjakautuman mukaan.

Menetelmät. Tutkimuksen aineistona oli suomalaisille työpaikoille työsuojeluhenkilöstön kautta osoitettu kysely, joka lähetettiin kaikille työsuojeluhenkilöstörekisterin työsuojelupäälliköille ja -valtuutetuille

vuoden 2015 syksyllä. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 2718 henkilöä yhteensä 2345 työpaikalta. He vastasivat kyselyyn oman työpaikkansa edustajina. Heistä oli naisia 49 % ja 50 % toimi esimiesasemassa. Vastaajat edustivat kaikkia työnantajasektoreita (yrityssektoria, valtion tai kunnan työpaikkoja, seurakuntia ja tilapäisiä rakennustyömaita). Vastaajien edustamat työpaikat olivat eri toimialoilta, joista suurimpia olivat teollisuus 20 %, muu toimiala 18 %, julkishallinto 18 % ja terveyst- ja sosiaalipalvelut 13 %.

Tutkimuksessa selvitettiin työpaikan kirjaamia tavoitteita ja käytäntöjä työn ja muun elämän yhteensovittamisen helpottamiseksi, näiden seurantaa ja konkreettisia käytäntöjä (työaikajärjestelyt ja -joustot), esimiehille ja henkilöstölle tiedottamista ja koulutusta, perhemyönteistä kulttuuria sekä henkilöstön mahdollisuuksia ylipäänsä yhteensovittaa työtä ja muuta elämää. Analyysit tehtiin SPSS 22 ohjelmalla ja analyyksinä käytettiin ristiintaulukointia ja Chi-square testiä.

Tulokset ja johtopäätökset. Tulokset osoittivat, että työpaikat erosivat toisistaan perhemyönteisten käytäntöjen ja kulttuurin suhteen. Perhemyönteinen kulttuuri vaihteli työnantajasektorin, vastaajan esimiesaseman, sukupuolijakauman ja työpaikan koon mukaan.

Perhevapaalla olevat osaajat kannattaa sitouttaa työorganisaatioon

Petra Gergov-Koskelo, Family Matters Oy, petra.gergovkoskelo@familymatters.fi

Työpaikan perheystävällisyys näkyy sekä työn konkreettisissa järjestelyissä että asenteissa työntekijöiden yksilöllisiä elämäntilanteita kohtaan. Lapsiperheiden lisäksi joustoja tarvitsevat myös iäkästä, sairasta tai vammaista lasta, nuorta, puolisoa, vanhempaa tai appivanhempaa hoitavat työntekijät. Perheystävällisyys tuo yrityksille kilpailuetua, houkuttelee osaajia ja sitouttaa heidät työorganisaatioon. Eri ikäisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten työskentelyolosuhteiden kehittäminen myös pidentää työuria. Lisäksi lapsuusiän olosuhteet heijastuvat koko elämään ja lasten hyvinvointiin voidaan vaikuttaa parhaiten vanhempien kautta.

Family Matters Oy toteutti kesällä 2015 fokusryhmähaastattelun, johon osallistui seitsemän työelämässä aktiivisesti mukana olevaa naista. Kaikilla oli yksi tai useampia, iältään 2-9-vuotiaita lapsia. Haastateltavilla oli hyvin erilainen työhistoria, mutta heitä yhdisti vahva kiinnostus omaan työhön sekä työtehtäviin sisältyvä vastuu. Osallistujat kokivat erityisesti työorganisaatiossa vallitsevien asenteiden vaikuttavan siihen, miten vanhempainvapaat otetaan puheeksi esimiehen kanssa. Eräs äiti totesi, ettei vanhempainvapaalla kertynyttä kokemusta arvosteta työelämässä. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että kotona lasten kanssa vietetty aika vahvistaa myös työelämän taitoja, kuten organisointikykyä, ajan hallintaa, joustavuutta sekä sovittelutaitoja. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että työntekijä joka pitää työstään, ei halua vanhempainvapaan aikana pudota kelkasta työorganisaatiossa tai muuten omalla alalla tapahtuvista muutoksista. Jotta osaavat työntekijät eivät käyttäisi vanhempainvapaata mietintätauksena mahdolliselle työpaikanvaihdolle, kannattaisi työorganisaation pyrkiä kehittämään itsestään niin houkutteleva ja kilpailukykyinen, että sinne halutaan sitoutua.

Miten kansainvälinen työmatkustaminen vaikuttaa työn ja perheen väliseen tasapainoon

Kati Saarenpää, tohtorikoulutettava, Vaasan yliopisto, Johtamisen yksikkö, ksaarenp@uva.fi

Työn ja yksityiselämän rajojen hämärtyminen on havaittu olevan tyypillistä erityisesti kansainvälisessä ympäristössä työskennellessä. Eri elämän alueiden sekoittuminen altistaa epätasapainolle työn ja perheen välillä, joka vaikuttaa paitsi työntekijään itseensä myös koko perheeseen. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tutkia sitä miten kansainvälinen työmatkustaminen vaikuttaa työn ja perheen väliseen tasapainoon. Tutkimuksessa keskitytään erityisesti siihen miten puoliset muokkaavat työn ja perheen välisiä rajoja (Border theory, Clark 2000) ylläpitääkseen tasapainoa työn ja perheen välillä. Tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla kymmentä kansainvälisiä työmatkoja tekevää miesmatkustajaa ja heidän naispuolisia puolisoita. Aineiston analyysissä käytettiin tulkitsevaa fenomenologista analyysia (IPA).

Tutkimuksessa havaittiin, että kansainvälinen työmatkustaminen sisältää piirteitä, jotka altistavat työn ja perheen väliselle epätasapainolle. Työ joka sisältää matkoja ulkomaille on tyypillisesti epäsäännöllistä sekä aikaa vievää ja vaikeuttaa rutiinien ylläpitämistä. Matkustajat joutuvat ponnistelemaan pitääkseen kaksi eri elämän aluetta tasapainossa keskenään. Matkustaminen vaikuttaa myös puolisoon monin eri tavoin. Puolisoiden työtaakka ja vastuu kotona kasvavat ja myös he kokevat ongelmia oman työnsä ja perheen yhteensovittamisessa. Kansainvälisten työmatkustajien tapauksessa työn ja perheen väliset rajat eivät ole stabiileja vaan niiden muotoutuminen on muuttuva ja dynaaminen prosessi. Työmatkustaminen vaikuttaa siihen miten matkustajat ja heidän puolisonsa muodostavat, hallitsevat ja siirtävät työn ja perheen välisiä rajoja välttääkseen epätasapainoa työn ja perheen välillä. Rajat muodostuvat aina uudelleen matkustajan lähtiessä matkalle ja kun hän palaa kotiin. Tietyssä määrin rajojen muotoutuminen liittyy yksilölliseen taipumukseen, joko pitää työ ja perhe erillään tai integroida niitä, mutta lähinnä rajojen muotoutuminen tapahtuu aina sen hetkisten mahdollisuuksien rajoissa.

Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että organisaatioiden tulisi kiinnittää enemmän huomiota matkustavan henkilökunnan yksilöllisiin ominaisuuksiin ja perhetilanteeseen. Matkustavalle henkilökunnalle, jonka elämäntilanne jostain syystä (kuten lapsen syntymä) vaatii normaalia enemmän kotona oloa, olisi hyvä olla mahdollisuus vähentää tilapäisesti matkojen määrää tai muuten suunnitella matkojen ajankohtia siten, että työn ja perheen välinen tasapaino ei kohtuuttomasti järkkäyisi.

Töissä maailmalla – lyhytkestoiset ulkomaankomennukset työn ja yksityiselämän yhteensovittamisen haasteena?

Liisa Mäkelä, yliopistotutkija, Vaasan yliopisto, Kauppatieteellinen tiedekunta, llbm@uva.fi

Globalisaatiokehitys merkitsee yhä useammin työntekijöille sitä, että työtä tehdään myös oman kotimaan rajojen ulkopuolella. Maantieteellinen liikkuvuus voi osoittautua haasteeksi erityisesti työn ja yksityiselämän yhteensovittamisen kannalta. Tämä tutkimus kohdentuu lyhytkestoisella ulkomaankomennuksella olevien työn- ja yksityiselämän väliseen dynamiikkaan, erityisesti työ-yksityiselämä ristiriitaan (work-life conflict, WLC) ja rikastamiseen (WLE) sekä yksityiselämästä työhön kantautuvaan ristiriitaan (LWC) että rikastamiseen (LWE). Tutkimuksessa verrataan kahta kansainvälisesti liikkuvaa työntekijäryhmää, ns. lyhytkestoisella komennuksella olijoita (keskimääräinen työmatkan kesto edellinen 12 kk yli 30 pvä, N=23) ja muita intensiivistä kansainvälistä matkustamista tekeviä työntekijöitä (matkapäivien määrä yli 30/ edellinen 12 kk, N=140). Tulokset osoittavat että kansainvälistä liikkuvuutta tekevät työntekijät ovat pääosin miehiä ja nämä kaksi ryhmää ovat keskimäärin samanikäisiä. Lyhytkestoisella komennuksella olevat ovat kuitenkin muuta matkatyötä tekeviä harvemmin parisuhteessa ja heillä on myös harvemmin lapsia (tilastollisesti merkitsevät erot). Keskiarvovertailut ryhmien välillä osoittivat että lyhytkestoisella komennuksella olijoiden WLC oli korkeampaa kuin muilla matkatyötä tekevillä, mutta WLE:n osalta eroa ei löytynyt. Tutkimus osoitti myös että LWC oli korkeammalla tasolla lyhytkestoisella komennuksella olijoilla ja LWE oli lyhytkestoisella komennuksella olijoilla muita matkustajia vähäisempää. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan sanoa että pitkät yhtäjaksoiset keskeytykset arkielämässä väliaikaisen ulkomaille työskentelyn ja asumisen vuoksi näyttäisivät olevan yhteydessä sekä ihmisten varsinaiseen perhetilanteeseen että heidän subjektiivisiin kokemuksiinsa työn ja yksityiselämän yhteensovittamisesta.

Ulkomaantyöskentelyn vaikutukset mukana seuraavan puolison ja perheen hyvinvoinnille

Kaisu Kanstrén, tohtorikoulutettava, Vaasan yliopisto. Kauppatieteellinen tiedekunta. Johtaminen ja organisaatiot, kaisu@kanstren.net

Ulkomaille muutto vaikuttaa voimakkaasti kaikkiin perheenjäseniin ja aiheuttaa suuria muutoksia työn ja perhe-elämän tasapainolle. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää ulkomaantyöskentelyn vaikutuksia ulkomaille mukana seuraavan puolison ja perheen hyvinvoinnille. Kvalitatiivisella otteella toteutettava tutkimus syventää ymmärrystä siitä, miten ekspatriaattipuolisot kuvailevat ja tulkitsevat kokemuksiaan ja

millaisia merkityksiä he antavat hyvinvoinnin kokemuksilleen prosessin eri vaiheissa. Jo tehtyjen haastattelujen lisäksi aineiston keräämistä jatketaan puolisoille tehtävillä puolistrukturoiduilla haastatteluilla ja kirjallisilla vastauksilla.

Aikaisempi tutkimus on osoittanut, että puolisoilla on erittäin suuri merkitys tehtäessä päätöstä ulkomaille lähdöstä. Usein muutto merkitsee puolison omasta urasta luopumista. Ekspatriaatin pitkät työpäivät puolestaan siirtävät vastuun arjen pyörittämisestä kotiin jäävälle puolisolle. Lisäksi ulkomaille muutto rikkoo olemassa olevat sosiaaliset tukiverkostot ja aiheuttaa tarpeen uusien verkostojen luomiselle. Puolison sopeutumattomuus kohdemaahan on yksi suurimmista syistä ulkomaankomennusten epäonnistumisiin ja ennenaikaiseen kotiinpaluuseen. Tästä huolimatta puolisoiden ja perheiden hyvinvointiin kohdistunut suomalainen tutkimus on ollut varsin vähäisestä.

Alustavien haastatteluanalyyysien tulokset osoittavat, että puolisoiden kokemat muutokset ulkomaanprosessin eri vaiheissa liittyvät muun muassa roolin muuttumiseen perheessä, itsetunnon muutoksiin, ammatilliseen identiteettiin, arvottomuuden tunteeseen, merkittäviin ihmissuhteisiin, osallisuuden tunteeseen, epävarmuuteen tulevaisuudesta ja arjen velvoitteista selviytymiseen. Pahimmassa tapauksessa nämä haasteet ovat johtaneet stressiin ja jopa avioeroon. Jo nyt löydetty tulokset osoittavat selvästi tutkimuksen tarpeellisuuden.

Tutkimuksen teoreettinen kontribuutio on sen tarjoamassa uudessa tiedossa sekä perhetutkimukselle että hyvinvointi- ja uratutkimukselle. Käytännön kontribuutiona se tarjoaa organisaatioille tietoa puolisoiden ja perheiden hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä. Tutkimuksen antia voivat hyödyntää myös ulkomaille töihin hakeutuvat perheet.

LAPSI- JA PERHEPALVELUT

Työryhmäkoordinaattori: Nina Halme, etunimi.sukunimi@thl.fi, erikoistutkija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Perheet ovat erilaisia ja perheenjäsenten taustat, elämäntilanne ja perherakenteet voivat vaihdella huomattavasti. Palvelujärjestelmässä toimivien tehtävä on tukea perheitä heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti. Seminaarissa tarkastellaan, miten erilaiset lapsiperheet kokevat palvelut ja miten heidät kohdataan palveluissa. Mielenkiinnon kohteena ovat mm. perheiden osallisuus, palvelukokemukset, palvelujen saavutettavuus sekä tuen ja avun saaminen. Näitä tarkastellaan mm. perheiden itsensä (ml. lapset ja nuoret), työntekijöiden sekä palvelujärjestelmän näkökulmasta.

Lasta odottavien perheiden kokemuksia varhaisraskauden ultraäänitutkimuksesta

Maarit Nykänen, TtM, vieraileva tutkija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, maarit.nykanen@thl.fi, osastonhoitaja, HYKS, maarit.nykanen@iki.fi

Reija Klemetti, FT, Dos, tutkimuspäällikkö, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, reija.klemetti@thl.fi

Katri Vehviläinen-Julkunen, THT, professori, Itä-Suomen yliopisto, katri.vehvilainenjulkunen@uef.fi

Tausta: Koko maan kattava, yhdenmukainen ja kansallisen seulonta-asetuksen mukainen sikiöseulonta aloitettiin Suomessa vuonna 2010. Varhaisraskauden yleiseen ultraäänitutkimukseen, yhteen osaan sikiöseulontaa, osallistuu syntyneiden lasten rekisterin mukaan Suomessa noin 70 % raskaana olevista. Suomessa ei ole ajantasaista tietoa raskaana olevien ja heidän kumppaneidensa kokemuksista varhaisraskauden ultraäänitutkimuksesta.

Tarkoitus: Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata raskaana olevien ja heidän kumppaniensa kokemuksia raskausviikoilla 10–13 tehtävästä varhaisraskauden ultraäänitutkimuksesta.

Aineisto ja menetelmät: Aineisto kerättiin sähköisenä kyselynä HUS:n ja KYS:n alueilta kuuden kaupungin varhaisraskauden ultraäänitutkimuksia tekevistä yksiköistä peräkkäisellä otantamenetelmällä keväällä 2015. Kysymyslomake oli rakennettu pääosin valmiista mittareista. Se lähetettiin 890 raskaana olevalle ja 781 kumppanille. Aineiston analyysissä ryhmien välistä riippuvuutta tarkasteltiin ristiintaulukoinnalla.

Tulokset: Raskaana olevien vastausprosentti oli 67 (n=654) ja kumppaneiden 49 (n=346). Viidennes raskaana olevista ja 12 % kumppaneista olisi halunnut enemmän tietoa sikiöseulonnoista; ensisynnyttäjät ja korkeammin koulutetut muita useammin. Raskaana olevat ja kumppanit kokivat, että he olivat saaneet hyvin tietoa ultraäänitutkimuksen aikana, vastaanottoon oli varattu riittävästi aikaa, huoli lapsen terveydestä väheni ja vanhemmaksi tulo muuttui ultraäänitutkimuksen myötä todellisemmaksi. Osa kumppaneista koki, ettei heitä kohdeltu henkilökohtaisesti.

Johtopäätökset: Äitiysneuvolatoiminnan suositusten mukainen ennen seulontaa annettava suullinen ja kirjallinen neuvonta sikiöseulonnoista ei vielä toteudu kaikkien raskaana olevien kohdalla. Kokemus ultraäänitutkimuksesta on pääosin positiivinen - raskaana olevien kokemus kumppaneiden kokemusta myönteisempi.

Perheessä ADHD-oireinen – kokemuksia palvelujärjestelmistä

Erja Sandberg, tohtorikoulutettava, KM, EO, Helsingin yliopisto/erityispedagogiikka, erja.sandberg@helsinki.fi

ADHD on yleisimpiä ja hoitamattomana yksi ongelmallisimpia neuropsykiatrisia oireyhtymiä, jonka vaikutus kestää eliniän, ja oireet reflektoituvat koko perheen toimintaan vaikuttaen myös merkittävästi yhteiskuntaan. Aiemmin ADHD:ta pidettiin vain lasten ja nuorten sairautena, mutta medikalisoitumisen ja tiedon lisääntymisen myötä on ymmärretty oireiden jatkuvan myös aikuisuuteen aiheuttaen merkittäviä haasteita

niin vanhemmuuteen, lasten kasvatukseen, kuin yhteiskuntaan integroitumiseenkin. Oireyhtymä koettelee kymmeniä tuhansia suomalaisia perheitä.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ADHD-oireisten henkilöiden ja koko perheiden (N=208) saamia tukitoimia ja palvelujärjestelmien koettua toimivuutta yhteiskunnassa 1960-luvulta 2010-luvulle. Tarkastelussa oli myös kuinka ylisektorinen tukeminen on edesauttanut perheen hyvinvointia, työelämään, itsenäistymiseen sekä yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi integroitumiseen. Aineisto kerättiin netnografiana vuosina 2012-2015 sosiaalisen median sovelluksesta isosta vertaistukiryhmästä. Aineistoina olivat yhdeksän kyselyä ja näiden lisäksi kohdistettuja perheiden haastatteluja. Mukana hallinnon sektoreista olivat opetustoimi, terveystoimi sekä sosiaalitoimi ja näiden välinen yhteistyö perheille. Tutkimuksessa liikutaan perhetutkimuksen kontekstissa erityispedagogiikan, sosiaalisen vammaistutkimuksen sekä yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen rajapinnoilla.

Vuosikymmenten aikana tukitoimiin on koettu vaikuttavan lääketieteellinen diagnoosin olemassaolo tai sen puute. Myös eri ammattilaisten tietoisuus oireyhtymästä ja sen tukemisesta näyttäytyy merkittävänä komponenttina palvelujärjestelmien tukitoimien määrittelyssä perheille. ADHD-oireiset henkilöt, joilla on merkittäviä toimintakyvyn alenemia, eivät pysty hakeutumaan tarvitsemiensa tukitoimien piiriin, eivätkä aina kykene odottamaan tilanteen heikkenemättä pitkiä ajanjaksoja palveluja saadakseen. Hallintokuntien välisessä yhteistyössä nähdään merkittävästi parantamisen varaa: aineistossa kolme viidestä perheestä kuvaa, ettei ylisektorinen yhteistyö toteudu lain edellyttämillä tavoilla. Tutkimuksessa erottautui kaksi erilaista palveluja hakevaa ja niitä tarvitsevaa perhetyyppiä. Perhetyyppien tarkastelun perusteella perheenjäsenen sosiodemografiset tekijät, etenkin koulutuspääoma ja viimeisin tieto myös ADHD:sta ja sen myötä perheensisäiset tukitoimet toimivat suojaavina tekijöinä aina syrjäytymiseen saakka. Perheiden kokemusten mukaan yksilöllisiä palveluratkaisuja ei ole riittävästi tarjolla.

Avainsanat: Palvelujärjestelmät, ADHD, perhe, kokemus

Nuorten kokema pääsy kouluterveydenhoitajan vastaanotolle

Hanne Kivimäki, tutkija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Vesa Saaristo, asiantuntija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Timo Ståhl, johtava asiantuntija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Arja Rimpelä, professori, Tampereen yliopisto

Tutkimuksen tausta: Tasa-arvoinen pääsy kouluterveydenhuoltoon on yksi palvelun haasteista. Suomessa kouluterveydenhuoltoa ohjattiin asetuksella vuonna 2009 palveluiden riittämättömyyden ja alueellisen epätasa-arvon vuoksi. Asetuksen myötä resurssit ovat parantuneet ja suuri osa nuorista käy kouluterveydenhuollon tarkastuksissa vuosittain. Tässä tutkimuksessa selvitetään nuorten kokemaa pääsyä kouluterveydenhoitajan vastaanotolle ja siinä mahdollisesti olevia eroja koulujen ja terveyskeskusten välillä sekä oppilaiden tarpeiden mukaan.

Aineistot: Aineistona ovat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Kouluterveyskysely 8. ja 9. luokan opilaille (N=99478, 84 prosenttia) sekä TEAviisarin peruskoulujen tiedonkeruu (N=2022 koulua, 74 prosenttia) vuodelta 2013.

Menetelmät: Kuvailevien tietojen lisäksi analyysimenetelmänä käytettiin hierarkkista logistista regressiota. Selittäviksi tekijöiksi valittiin nuorten terveys- ja hyvinvointitarpeeseen ja koulunkäyntiin liittyviä muuttujia. Lisäksi käytettiin koulukohtaista terveydenhoitajaresurssia.

Tulokset: Pojista 89 prosenttia ja tytöistä 85 prosenttia koki pääsyn kouluterveydenhoitajan vastaanotolle helpoksi. Alustavien tulosten mukaan mallin selitysosuus oli tytöillä 25 prosenttia, josta yksilötekijät selittivät 6 prosenttia ja koulu sekä terveyskeskus yhdessä 19 prosenttia. Pojilla vastaavat luvut olivat 23, 11 ja 12 prosenttia. Terveyskeskus yksin selitti vaihtelusta tytöillä 9 prosenttia ja pojilla 6 prosenttia. Yksilötekijöistä vahvimmin olivat yhteydessä kouluinto ja koulu-uupumus. Terveidenhoitajaresurssit eivät olleet tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koettuun pääsyyn.

Päätelmät: Nuoret kokevat pääsyn kouluterveydenhoitajan vastaanotolle pääosin helpoksi. Koettu pääsy vaihteli koulujen ja terveyskeskusten välillä, samoin oppilaan terveys- ja hyvinvointitarpeiden mukaan, mikä viittaa siihen, että saatavuus ja tarve eivät täysin kohtaa.

Vanhempien osallisuus ja sen vahvistaminen lasten ja perheiden palveluissa

Maaret Vuorenmaa, TtT, Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö, maaret.vuorenmaa@uta.fi

Nina Halme, TtT, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, nina.halme@thl.fi

Marja-Leena Perälä, tutkimusprofessori, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, marja-leena.perala@thl.fi

Tutkimuksessa tarkasteltiin vanhempien osallisuuden toteutumista ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä. Vanhempien osallisuudella tarkoitettiin vanhempien kykyä pärjätä jokapäiväisessä arjessa, osallistua vaikuttamiseen ja päätöksentekoon oman lapsen palveluissa sekä vaikuttaa kunnan lasten ja perheiden palveluihin. Aineisto kerättiin postikyselynä alle 9-vuotiaiden lasten vanhemmilta (n=955) vuonna 2009. Vanhemmat arvioivat osallisuutensa toteutumista lastenneuvolassa, kouluterveydenhuollossa, päivähoidossa, esiopetuksessa ja perusopetuksessa. Aineisto analysoitiin tilastollisesti käyttäen kuvailevia menetelmiä, tilastollisia testejä ja monimuuttujamallinnuksia.

Vanhempien osallisuus perheessä ja oman lapsen palveluissa oli vahvaa ja palveluiden kehittämisessä keskinkertaista. Vanhemmuuden huolet, stressi arkielämässä ja hankaluudet saada lähipiiriltä apua sekä monet vanhempien lapsuudenperheessä esiintyneet vaikeudet olivat osallisuuteen heikentävästi yhteydessä. Vanhempien riittävät vaikuttamismahdollisuudet ja päätöksentekoon osallistuminen oman lapsen palvelutapaamisissa sekä riittävät vaikuttamismahdollisuudet kunnan lasten ja perheiden palveluihin ja tiedonsaanti niistä olivat osallisuuteen vahvistavasti yhteydessä.

Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää vanhempien osallisuuden tukemisessa ja osallisuutta vahvistavien toimintamuotojen ja interventoiden kehittämisessä kaikissa palveluissa, joissa lapsiperheitä kohdataan. Tulosten mukaan vanhempien osallisuutta voidaan tukea esimerkiksi vertaisryhmien ja muiden ryhmämuotoisten toimintojen avulla sekä tarjoamalla matalan kynnyksen apua arjessa selviytymiseen. Palvelutapaamisissa vanhempien osallisuutta voidaan vahvistaa tukemalla vanhempien osallistumista omaa lastaan ja perhe-elämäänsä koskevaan päätöksentekoon sekä lisäämällä vanhempien vaikuttamismahdollisuuksia palvelujärjestelmään esimerkiksi pyytämällä palautetta palveluiden toimivuudesta ja tiedustelemalla kehittämis ehdotuksia niiden parantamiseksi.

MAAHANMUUTTAJATAUSTAISET PERHEET – ETNISTEN VÄHEMMISTÖJEN PERHE-ELÄMÄÄ SUOMESSA

Työryhmäkoordinaattori: Maili Malin, maili.malin@utu.fi, erikoistutkija, Siirtolaisuusinstituutti

Perhe on tärkeä elämän lähiyhteisö kaikille kaikkialla. Suomalaisten perhe-elämä on monikulttuuristunut viimeisen 20 vuoden aikana kun väestöä on muuttanut sotaa ja vainoa pakoon ja vapaaehtoisesti Suomeen. Varsinkin isoissa kaupungeissa on nykypäivää se että päiväkodeissa, kouluissa ja opiskelupaikoissa iso osa lapsista ja nuorista on erilaisista etnisistä perheistä. Kantasuomalaisten lasten luokkakuvien koulukaverit, ystäväpiiriin kuuluvat, poika- ja tyttökaverit ja puoliset sekä vanhempien työkaverit ja asiakkaat voivat olla alun perin lähtöisin eri puolilta maailmaa. Yhteistä meille on ihmisyyys, samat tarpeet ja toive lasten hyvinvoinnista. Maassa asuttu aika, vanhemman koulutus ja työllistyminen vaikuttavat maahanmuuttajataustaisen vanhemman elämän sujumiseen Suomessa.

Tässä työryhmässä pohditaan millaista on elää perheellisenä maahanmuuttajataustaisena äitinä, isänä ja lapsena Suomessa? Millaisia vanhemmuuden voimavaroja ja haasteita eri sukupolviin kuuluvilla vanhemmilla on? Millaista lapsuutta etnisten vähemmistöjen lapset elävät? Miten sukupolvien suhteet näyttäytyvät ja tuntuvat maahanmuuttajaperheissä? Miten perhe-, maahanmuutto- ja hyvinvointipoliittiset ratkaisut toimivat ja vaikuttavat etnisten vähemmistöjen elämään globaalina aikana, joka korostaa valtion ja yksilön kilpailukykyä, talouskasvua ja dynamiikkaa sekä (perheettömien) työntekijöiden liikkumisen vapautta? Miten lapsiperhepalvelut vastaavat erilaisten maahanmuuttajataustaisen perheiden tarpeisiin? Millaista tutkimusta on tehty etnisistä vähemmistöperheistä Suomessa? Mitä tutkimustietoa tarvitaan lisää ja miksi?

Yksi polttavimmista kysymyksistä lienee se kenellä on oikeus perheeseen ennen kokemattoman pakolaistulvan aikana. Oikeus perheeseen ei näytä enää olevan itsestään selvästi ihmisoikeus, sillä turvapaikan hakijoiden ja sen saaneiden perheen perustamista tai sen yhdistämistä pyritään rajoittamaan monin tavoin. Maahanmuuttajien perheissä kiteytyykin länsimaissa monia ihmisoikeuskysymyksiä, joita ovat mm. lasten ja naisten oikeudet sekä jokaisen koskematon oikeus perustaa perhe. Työryhmään toivotaan esityksiä maahanmuuttajaperheiden tutkimuksista sekä palveluiden ja politiikkojen toimivuudesta perheiden näkökulmasta.

Ryhmätoiminta ja toiminnalliset menetelmät tukevat turvapaikanhakijaperheitä

Anna Mikkonen, Ensi- ja turvakotien liitto, Lapsiperhe turvapaikanhakijana -projekti,
anna.mikkonen@ensijaturvakotienliitto.fi

Tiuku Pennola, Ensi- ja turvakotien liitto, Lapsiperhe turvapaikanhakijana -projekti

Turvapaikanhakijoiden joukossa on perheitä, joissa on yksinhuoltajavanhempia, odottavia äitejä ja monilapsisia perheitä.

Ensi- ja turvakotien liiton Lapsiperhe turvapaikanhakijana -projektin (RAY 2012–2017) tavoitteet:

- Lisätä turvapaikkaa hakevien lapsiperheiden hyvinvointia
- Kehittää ja juurruttaa lapsiperhetoimintaa vastaanottokeskuksiin
- Tukea vanhemmuutta sekä vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta

Projekti ja Helsingin vastaanottokeskukset ovat järjestäneet viikoittaisia vanhempi-lapsiryhmiä, perhekahviloita, taideterapiakerhoa, sirkuskoulua, asiakastapaamisia, leirejä ja retkiä.

Osallistujat saavat vertaistukea ja tietoa lapsiperheiden asioista Suomessa. Keskusteluteemoja ovat esim. vanhemman jaksaminen lapsen kanssa, imetys, lapsen uni- ja ruokailuvaikeudet sekä rajaaminen. Projektityöntekijä linkittää perheitä turvapaikanhakijoille avoimiin palveluihin.

Turvapaikanhakijalapsen ja -perheen kärsivät vastaanottokeskusten työntekijöiden kiireestä, tiukoista resursseista sekä vanhempien väsymyksestä ja turvapaikkaprosessin kuormittavuudesta koko perheelle. Kes-

kusten henkilökuntaa ei ole resursoitu eikä koulutettu huolehtimaan vauva- ja pikkulapsityöstä, kun vanhempi voi huonosti.

Huoli muualla olevista perheenjäsenistä ja tukiverkoston puute vaikeuttavat perheiden tilannetta. Traumaaperäiset syyt voivat heikentää kykyä toimia vanhempana. Työntekijät ja vanhemmat eivät aina tunnista tai tiedä, miten toimia, jos lapset oireilevat. Mielenterveyspalveluja ja muuta tukea tarvittaisiin nykyistä enemmän. Valtaosa perheistä pärjää tilanteeseen nähden kuitenkin hyvin.

Projektin kehittämis- ja asiakastyön kokemusten perustella vertaistukiryhmät, toiminnalliset menetelmät, henkilökohtaiset tapaamiset ja doula-synnytystukihenkilöt vastaavat hyvin turvapaikanhakijaperheiden tarpeisiin.

Turvapaikanhakijaperheet saavat lapsiperhetoiminnasta eväitä kotoutumiseen Suomessa tai perhe-elämään kotimaassa tai toisessa EU-maassa. Lyhytaikainenkin onnistunut kohtaaminen voi tukea perhettä jatkossa.

Hyvinvointi rajat ylittävän perhe-elämän ja islamilaisen perheoikeuden käytäntöjen kontekstissa

Sanna Mustasaari (OTM) Transnational Muslim Marriages: Wellbeing, Law and Gender -tutkimushanke, Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto, sanna.mustasaari@helsinki.fi

Linda Hart (MA, E.MA), Transnational Muslim Marriages: Wellbeing, Law and Gender –tutkimushanke, Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto, linda.hart@helsinki.fi

Esitys pohjautuu työn alla olevaan artikkeliin, jossa selvitetään miten pohjois- ja länsieurooppalaiset valtiot ovat vastanneet islamilaisen perheoikeuden käytäntöjen soveltamisen haasteisiin politiikan ja oikeuden kentillä. Tutkimus on osa Transnational Muslim Families: Wellbeing, Law and Gender -tutkimushanketta Helsingin yliopistossa. Artikkelissa analysoidaan miten rajat ylittävien naisten, miesten ja lasten muodostamien perheiden hyvinvointia on mahdollista tukea perheoikeuden ja kansainvälisen oikeuden tarjoamin työkaluin sekä tarkastellaan miten hyvinvoinnin eri ulottuvuudet (materiaalinen, relationaalinen ja eettinen, ks. White 2008, 2010) näkyvät eurooppalaisissa lähestymistavoissa islamilaisen perheoikeuden ja oikeudellisen pluralismin haasteisiin.

Oikeudellisesta näkökulmasta materiaalisessa hyvinvoinnissa on kyse resurssien oikeudenmukaisesta jakamisesta ja prosessuaalisien normien noudattamisesta. Relationaalisessa hyvinvoinnissa puolestaan on kyse autonomian ja riippuvaisuuden huomioonottamisesta mm. perhe- ja maahanmuutto-oikeuden yhteydessä. Hyvinvoinnin eettisessä ulottuvuudessa puolestaan on kyse yksilöiden suhteista oikeudellisiin instituutioihin sekä yhteiskunnan jäsenyyden ehdoista. Kaikissa näissä hyvinvoinnin ulottuvuuksissa sukupuoli ja muut identiteetikategoriat on tärkeässä asemassa. Hyvinvoinnin käsitettä tarkastellaan oikeudellisessa kontekstissa, pohditaan miten se muuntuu oikeudelliseksi kategorioiksi ja perusteltaviksi oikeuksiksi ja kuinka nämä tukevat rajat ylittäneiden muslimiperheiden ja niiden jäsenten hyvinvointia. Artikkelissa käsitellään hyvinvointia kolmella tasolla: 1) oikeudellinen analyysi hyvinvoinnista ja oikeuksista avioliiton, avioeron ja eurooppalaisten ihmisoikeusnormien kontekstissa, 2) kirjallisuuskatsaus eurooppalaisista oikeudellisista lähestymistavoista muslimiavioliittoihin ja -avioeroihin ja 3) läheisempi analyysi aiheeseen liittyvistä oikeustapauksista eurooppalaisissa tuomioistuimissa.

Sukupolvisuhteet, neuvottelu ja sosiaalinen kontrolli maahanmuuttotilaisissa perheissä

Marja Peltola, tutkija, VTT, Nuorisotutkimusverkosto, marja.peltola@nuorisotutkimus.fi

Julkinen keskustelu perhe-elämästä piirtää esiin perheen normatiivisia rajoja määrittelemällä sitä, millaiset ja keiden perhe-elämän käytännöt ovat hyväksyttäviä, ihanteellisia tai epäilyttäviä. Tässä keskustelussa ”maahanmuuttotilaiset perheet” nähdään herkästi ”tavallisista suomalaisista perheistä” erillisenä ja erillaisena ryhmänä, josta puhuttaessa korostuvat usein erilaiset riskit ja ongelmat. Perheiden sisällä sukupolvisuhteet paikannetaan usein yhdeksi keskeiseksi kipukohdaksi, muun muassa vanhemmuuden resursseihin,

kulttuurisiin käytäntöihin, eritahtiseen kotoutumiseen ja nuorten vertaisryhmäsuhteisiin liittyviin kysymyksiin vedoten. Esityksessäni pyrin monipuolistamaan keskustelua maahanmuuttotautaisista perheistä pohtimalla sukupolvisuhteiden vuorovaikutteisuutta ja kaksisuuntaista neuvottelua vanhempien ja lasten välillä maahanmuuttotautaisien ja/tai monikulttuuristen vanhempien ja lasten haastatteluaineistoihin perustuen.

Teoreettisesti esitys perustuu ajatukselle perhesuhteiden neuvoteltavuudesta ja laajalle ymmärrykselle sosiaalisesta kontrollista. Sosiaalinen kontrolli ymmärretään yhtäältä mahdollistavana ja suojaavana, toisaalta rajoittavana asiana, joka on erottamaton osa kaikkea yhteiskunta- ja perhe-elämää. Sosiaalisen kontrollin ja neuvottelujen näkökulma tarjoavat vaihtoehdon kulttuuristavalle ja toiseuttavalle puheelle maahanmuuttotautaisista perheistä; kuitenkin siten, että ne tarjoavat välineitä ymmärtää myös perhe-elämään liittyviä kuormittavia ja negatiivisia piirteitä.

Esitys perustuu väitöskirjaani Kunnollisia perheitä (Peltola 2014) sekä hankkeen Generational negotiations, social control and gendered sexualities (Suomen Akatemia 2012–2016) keskeisiin käsitteisiin, lähestymistapoihin ja aineistoihin.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten tärkeät ihmissuhteet vanhempiin, ikätovereihin ja opettajiin

Maili Malin, erikoistutkija, VTT, dos., Siirtolaisuusinstituutti, maili.malin@utu.fi

Elina Turjanmaa, tutkija, Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos, elina.turjanmaa@helsinki.fi

Nuoret voivat yleensä hyvin kun kokevat suhteet ikätovereihin koulussa ja kaveripiirissä sekä suhteet vanhempiin kotona hyviksi. Opettajien tuki ja oikeudenmukaisuus on myös tärkeää.

Tässä esityksessä kuvaamme sitä miten maahanmuuttajataustaiset nuoret kokevat läheissuhteensa vanhempiin, opettajiin ja ikätovereihin. Aineistona käytämme THL:n ja Väestöliiton Etnokids-tutkimusta 13–16-vuotiaista kurdi- ja somalinuorista (2011–2012 Helsinki, Vantaa ja Espoo n=340) sekä THL Kouluterveyskyselyä (2013 koko maa).

Tarkastelemme nuorten perhetilanteita lähtömaan, maahanmuuttosukupolven ja sukupuolen mukaan. Päähuomio on nuorten kokemuksissa suhteista vanhempiinsa (tuen saanti, luottamus ja rakastetuksi tuleminen, uskoutuminen vaikeista asioista), onko perheaika riittävä ja kotiintuloajoista. Kartoitamme myös nuorten kokemuksia ystävyys-suhteista, tuen saannista, luottamuksesta, vastavuoroisuudesta, yksinäisyydestä koulussa, ja koulukiusaamisesta.

Etnokids-tutkimuksessa kurdipojat voivat yleisesti huonommin kuin somalinuoret, kun taas kouluterveyskyselyssä (KTK) eniten huonosti voivia (oireet, koettu terveys) oli ensimmäisen sukupolven maahanmuuttaja(tytöissä) (syntyneet itse ja vanhemmat muualla) enemmän kuin muissa nuorten ryhmissä. KTK:ssä ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajapojat taas kokivat useammin kuin muut puutteita läheisissä suhteissa. Lopuksi mietitään ratkaisuja näihin nuorten suhdeongelmiin.